

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emircan Turan

ENDERUNLU FÂZIL- ZENÂN-NÂME (TENKİTLİ METİN)

Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emircan TURAN

ENDERUNLU FÂZİL- ZENÂN-NÂME (TENKİTLİ METİN)

Danışman

Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK

Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Emircan Turan'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre ÖZYILDIRIM (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK (İmza)

Üye : Prof. Dr. Şevkiye KAZAN NAS (İmza)

Tez Başlığı: ENDERUNLU FÂZİL- ZENÂN-NÂME (TENKİTLİ METİN)

Tez Savunma Tarihi : 30/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 11/08/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ENDERUNLU FÂZİL- ZENÂN-NÂME (TENKİTLİ METİN)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Emircan Turan

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Emircan Turan
Öğrenci Numarası	20195242004
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Furkan Öztürk
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Enderunlu Fâzıl-Zenân-nâme (Tenkitli Metin)
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1875338348
Rapor Tarihi	26.07.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %13 Alıntılar dahil: %17
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 187 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (+) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK	
İmza	

İÇİNDEKİLER

İŞARETLER LİSTESİ	iii
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ.....	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENDERUNLU FAZIL BEY'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1 Hayatı.....	6
1.2 Sanatı	9
1.3 Eserleri	12
1.3.1 Divân	12
1.3.2 Hûbân-nâme	13
1.3.3 Zenân-nâme.....	13
1.3.4 Defter-i Aşk.....	13
1.3.5 Çengi-nâme	14

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

2.1 Zenân-nâme'nin Yeniden Neşri.....	15
2.2 Zenân-nâme Nüshalarının Tavsifi.....	19
2.2.1 Ankara Milli Kütüphane, 653, MK	19
2.2.2 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 672, İÜ1.....	20
2.2.3 Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 1023, T	20
2.2.4 Ankara Milli Kütüphane, 2517/2, MK3	21
2.2.5 Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1062/2, AE	21
2.2.6 Bibliothèque Universitaire Des Langues et Civilisations, MS. Turc. 40, BUL	21
2.2.7 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 1949, İÜ4.....	22
2.2.8 Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R 512, T1	22
2.2.9 Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 3730/1, AÖ	22
2.2.10 Ankara Milli Kütüphane, 2324/1, MK1	23
2.2.11 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2991, İÜ5.....	23
2.2.12 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5502, İÜ	24
2.2.13 Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Mehmed Asım Bey, 422/4, K	24

2.2.14 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5701, İÜ3	24
2.2.15 Ankara Milli Kütüphane, 403/2, MK6	25
2.2.16 Ankara Milli Kütüphane 1526/2, MK7	25
2.2.17 Ankara Milli Kütüphane, 2413/3, MK2	25
2.2.18 Ankara Milli Kütüphane, 5014/3, MK4	26
2.2.19 Ankara Milli Kütüphane, 10105, MK5	26
2.2.20 Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, 373/1, G	26
2.2.21 Manisa İl Halk Kütüphanesi, 2670/2, M	27
2.2.22 Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1061/3, AE1	27
2.2.23 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5740, İÜ2	27
2.2.24 Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, A/278, TDK	28
2.2.25 Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa, 1009, S	28
2.2.26 Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4537, S1	28
2.2.27 Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İsmail Hakkı Bey, 3492, S3	29
2.2.28 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 218, İÜ6	29
2.2.29 Konya Mevlana Müzesi, 1160, MM	29
2.2.30 Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, 132/2, İBB	30
2.3 Nüshaların Değerlendirilmesi ve Tenkitli Metin Hazırlanırken İzlenen Yol	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

3.1 Tenkitli Metin	36
SONUÇ	170
KAYNAKÇA	171

İŞARETLER LİSTESİ

- Beyit veya kelime eksiktir.
- ↔ Beyitlerin sırası değişiktir. $X_a \leftrightarrow X_b$ şeklinde olursa mısraların sırası tersinedir.
- ; Belirtilen nüsha farkının tamamlandığını gösterir.

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ا	a, ā, e	ش	ş
آ	ā, a	ص	ş
ء	'	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	'
ث	s	غ	ğ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	ḥ	ك	k, g, ŋ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	و	v, u, ü, o, ö, ū
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j	ی	y, ı, i, ī
س	s		

ÖZET

Enderûnlu Fâzıl, edebiyatımızda mahallileşme denildiğinde akla gelen ilk şairlerimizden biridir. Fâzıl, Özellikle mesnevilerinde iç ve dış gerçekliği çok iyi bir biçimde yansıtmıştır. Bu çalışma Enderûnlu Fâzıl'ın Zenân-nâme adlı mesnevisinin tenkitli metninin hazırlanmasını esas almaktadır. Zenân-nâme üzerine daha önce bazı çalışmalar yapılmıştır. Fakat yapılan çalışmaların birçoğu eserin belli başlı bölümlerini parça parça çevirmekten öteye gitmemiştir. Eser üzerine ilk bilimsel çalışma Nebiye Öztürk tarafından 2002 yılında yapılmıştır. Ancak yapılan bu çalışma da bazı yönleriyle eksikler içermektedir. Bu eksiklikler de eserin tam olarak anlaşılmasını engellemiştir. Bu sebeple de eserin tekrardan daha detaylı ve titiz bir biçimde ele alınması bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Zenân-nâme'nin tenkitli metni hazırlanırken ilk olarak eserin nüshalarının tespiti üzerinde çalışılmış ve 30 Zenân-nâme nüshası temin edilmiştir. Daha sonra tespit edilen nüshalar belirli kriterlere göre değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda tenkitli metinde olması gereken nüshalar belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen 8 nüshayla tenkitli metin kurulmuştur. Kurulan metindeki her bir beyit üzerinde özenle durulmuş ve vezin kontrolü ile beyitlerin sağlaması yapılmıştır. Tenkitli metinde kullanılan 8 nüshanın aparatı dipnotta gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zenân-nâme, Enderûnlu Fâzıl, tenkitli metin, Divan edebiyatı

SUMMARY

ENDERÛNLU FÂZIL- ZENÂN-NÂME (EDITION CRITIQUE)

Enderûnlu Fâzıl is one of the first poets that comes to mind when localization is mentioned in our literature. Especially in his masnavis, Fâzıl reflected the inner and outer reality very well. This study is based on the preparation of the critical text of Enderûnlu Fâzıl's masnavi called Zenân-nâme. Some studies have been done on Zenân-name before. However, most of the studies have not gone beyond translating certain parts of the work piece by piece. The first scientific study on the work was done by Nebiye Öztürk in 2002. However, this study also contains some shortcomings. These shortcomings have prevented the full understanding of the work. For this reason, it has become a necessity to deal with the work again in more detail and meticulously.

While preparing the critical text of the Zenân-nâme, firstly, the determination of the copies of the work was studied and 30 copies of the Zenân-nâme were obtained. Then, the identified copies were evaluated according to certain criteria. As a result of the evaluations, the copies that should be in the critical text were determined. Afterwards, the critical text was established with 8 selected copies. Each couplet in the established text was carefully emphasized and the couplets were checked by meter control. The apparatus of the 8 copies used in the critical text is shown in the footnote.

Keywords: Zenân-nâme, Enderûnlu Fâzıl, critical text, Divan Literature

ÖNSÖZ

Enderûnlu Fâzıl, 18.yüzyılda yaşamış divan şairlerimizden biridir. Divanı ve mesnevileri bulunan Fâzıl, asıl şöhretini gündelik hayatın izlerini taşıyan mesnevileriyle kazanmıştır. Kaleme aldığı eserler sanatsal açıdan devrinin en iyi örnekleri olarak gösterilmese de içerik bakımından oldukça dikkat çekici bulunmuştur. Zenân-nâme’de bu eserlerden biridir. Günümüze kadar Zenân-nâme üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bu çalışmaların birçoğu eserin sadece belli başlı bölümleri üzerinde durmuştur. Eser üzerine ilk detaylı çalışma Nebiye Öztürk tarafından 2002 yılında hazırlanmıştır. Hazırlanan çalışma Zenân-nâme’nin tenkitli metnini de içermektedir. Ancak tenkitli metin hazırlanırken nüshaların büyük bir kısmına ulaşılammıştır. 8 nüsha incelenmiş ve 3 nüsha kullanılarak tenkitli metin oluşturulmuştur. Tenkitli metin oluştururken farklı nüshaları görmenin önemi göz önünde bulundurulduğunda bu kayda değer bir eksikliktir. Çünkü bir nüshada eksik veya yanlış olan kısımlar diğer nüshalar sayesinde tamamlanabilir ve bunun yanı sıra şüphe duyulan bölümler eldeki diğer nüshalar kullanılarak doğrulanabilir.

Nüshaların birçoğuna ulaşılammaması bir kenara bırakılırsa, hazırlanan çalışmadaki asıl büyük problem metin okunurken yapılan okuma hatalarıdır. Yapılan bu hatalarda eserin tam olarak anlaşılmasını engellemekte ve eser hakkında yapılacak yorumların güvenilirliğini zedelemektedir. Belirttiğimiz bu sebepler neticesinde eserin yeniden ele alınması gerektiği aşıkardır. Bu çalışmadaki amacımız kesinlikle daha önce yapılan çalışmaları eleştirmek değil, eserin en doğru ve en güvenilir şekilde ortaya konmasını sağlamaktır.

Eserin eksiksiz ve doğru okunabilmesi için çalışmaya ilk olarak nüshaların tespiti ve teminiyle başlanmıştır. Her ne kadar daha önceki senelere göre teknoloji ileri bir boyuta ulaşmış olsa da, koronavirüs gibi birtakım sebeplerden ötürü nüshaların temini oldukça uzun bir zaman almıştır. Daha sonra temin edilen nüshalar detaylı bir biçimde incelenerek aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar başta olmak üzere belirli kriterlere göre iki gruba ayrılmıştır. İncelenen 30 nüsha içerisinde seçilen 8 nüsha ile tenkitli metin oluşturulmuştur. Karşılaştırılan 8 nüshanın birbirleriyle olan ilişkileri ve ayırıcı özellikleri aparatta verilmiştir.

Nüshaların toparlanmasının yanı sıra, metnin hazırlanması sırasında da belli başlı zorluklarla karşılaşılmıştır. Her ne kadar Enderûnlu Fâzıl mesnevilerinde oldukça sade bir dil kullanmış olsa da bazı beyitlerde bu sadelik anlaşılması zor ifadelerle yol açmıştır. Fâzıl’ın zikr ettiği bazı örf ve adetler, bugünkü ismi farklı olan şehir adları ve bazı özel isimler bunlardan birkaçıdır. Bu tip beyitlerin çözümü de oldukça uzun zaman almıştır.

Enderûnlu Fâzıl ve eserleri bugüne kadar beklediği ilgiyi görememiştir. Bu ilgisizliğin temelinde, şairin sanatsal yönünün çok kuvvetli olmamasının yanı sıra özellikle mesnevilerinde kullandığı argo/müstehcen ifadeler yatmaktadır. Ancak Fâzıl'ın eserlerini değerli kılan başka unsurlar vardır. Bunların da ortaya çıkması için eserlerinin okunup anlaşılması ve detaylıca incelenmesi gerekmektedir.

En nihayetinde bu çalışmanın asıl amacı elimizde bulunan nüshaları kullanarak Enderûnlu Fâzıl'ın kaleminden çıkmış olan orijinal Zenân-nâme metnine en yakın metni oluşturmaktır. Bu sebeple de her bir beyit özenle incelenmiş ve tekrar tekrar vezin kontrolü ile sağlanması yapılmıştır.

Bu çalışmaya başladığım ilk günden itibaren derin bilgi ve birikimiyle benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, özellikle tenkitli metni kurarken ve metinde okumakta zorlandığım kısımlara çözüm ararken sık sık danıştığım değerli hocam sayın Doç. Dr. Furkan Öztürk'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca süreç boyunca beni maddi ve manevi her konuda destekleyen annem Gülcan Turan'a, babam Zeynel Turan'a ve ablam Ezgi Karaman'a teşekkürü borç bilirim.

Emircan Turan
Antalya, 2022

GİRİŞ

Uzun yıllar önce “ Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.” demiş Yunan filozof Herakleitos. Bu sözyle değişimin kaçınılmaz bir gerçek olduğunu bireylerin, toplumların hatta ve hatta devletlerin değişime boyun eğeceğini, değişime boyun eğmeyip direnenlerinde akıntıya karşı kürek çekmekten başka bir şey yapmayacaklarını özetlemiş gibidir. Değişim bir anda gerçekleşebileceği gibi zamana yayılmış bir şekilde etkisini gösterebilir ancak her ne şekilde olursa olsun değişim kaçınılmazdır.

On sekizinci yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için başından sonuna kadar gerek sosyal gerekse kültürel hayatta değişimlerle dolu bir yüzyıldır. Osmanlılar bu yüzyıla Edirne Vakası olarak bilinen isyanla girmiştir. Bu olayın ardından devletin Osmanlı hanedanı tarafından idaresi tartışılmaya başlanmıştır. Edirne Vakası’nın ardından iç huzurun sağlanması 1718’leri bulmuştur. Bu tarihten sonra Avrupalıların askeri güçleri ve diplomasisi hakkında bilgi edinmek üzere Paris, Viyana gibi şehirlere elçiler gönderilmiştir. Avrupalılara karşı olan bakış açısı değişmiş sadece askeri-teknik alanda değil, sosyal ve kültürel hayatta da Batı’dan aktarmalar başlamıştır.

1718-1730 tarihleri arasında Lale Devri olarak adlandırılan dönemde Kağıthane merkez olmak üzere İstanbul’un her tarafında bir imar ve kültür faaliyetine girilmiştir. Bu dönem zevk ve sefa yönünün yanında, bilim, kültür ve sanat faaliyetleri bakımından da önemli gelişmelere sahne olmuştur. Ancak Lale devrindeki bazı olumlu gelişmelere karşılık, devlet erkanındaki israf ve lüks merakı insanlarda tepki uyandırmış ve bu dönem Patrona Halil İsyanı’yla sona ermiştir.

Daha sonra yüzyıl boyunca gelişen olaylar neticesinde, Osmanlıların eskimiş yapısıyla Batı ile başa çıkamayacağı net bir şekilde anlaşılmış ve yeniden yapılanma ihtiyacına yönelik bir çok ıslahat tasarlanmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak çeşitli sebeplerden ötürü ıslahat çalışmalarından beklenen sonuçlar alınamamıştır.

Yüzyılın başından itibaren açık bir şekilde kendisini hissettiren sosyal ve siyasi yapıdaki çözülme, dönemin edebi ürünleri üzerinde de belirli etkiler göstermeye başlamış olmakla birlikte, klasik edebiyatın geçmişten gelen mutlak hakimiyeti karşısında bu etkiler oldukça sınırlı kalmıştır.

Geçmişten gelen edebi geleneğin gücünü koruduğu gerçeğine karşılık bazı şairlerdeki yenilik arzusu, gerek şekil gerekse içerik bakımından klasik estetiğin katı kurallarında çözümlere yol açmıştır. Klasik edebiyatın başlıca işlediği konular olan aşk, tasavvuf, rıntlık

ve tabiat gibi konular bu asırda da devam etmekle birlikte, şairlerin yüzü iç ve dış gerçekliğe daha fazla dönmüş, sosyal hayatta ve zihniyet dünyasındaki değişimler az da olsa şiire yansımaya başlamıştır. Bu değişimler klasik estetikte bir kırılmaya yol açmış, daha canlı ve konuşma diline daha yakın bir üslup şairlerce benimsenmeye başlanmıştır (Horata, 2019: 419-425).

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Enderunlu Fâzıl, Klasik Türk Edebiyatına yeni bir renk, yeni bir ses getiren şairlerimizden biridir. Aslında edebiyatımızda ki değişim Fâzıldan ve 18.yüzyıldan çok daha eskiye dayanmaktadır. 15.yüzyıldan itibaren dilde atasözleri ve deyimlere yer verilmiş, yazılan eserlerde yerli konular da işlenmeye başlamıştır. Mahallileşmeye olan bu eğilim başlangıcından itibaren yer yer azalıp çoğalan bir çizgi hâlinde her dönemde varlığını hissettirmiştir. 18.yüzyılda mahallileşme artık döneme damgasını vurmuş ve dönemin baskın üslubu haline gelmiştir. Enderûnlu Fâzıl'da döneme hâkim olan bu üslubu benimsemiş, özellikle mesnevilerinde üslubun sınırlarını zorlayabildiği kadar zorlamıştır. Bu mesnevilerden biri olan Zenân-nâme, her ne kadar edebi açıdan bakıldığında yetersiz, sıradan bir eser olarak görülsede, Fâzıl'ın eseri telif ederken seçtiği konular ve konuları ele alış biçimiyle edebiyatımızın en orijinal eserlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Bu orijinalliği ve biricikliği sayesinde de Fâzıl'ın adının geçtiği tezkire, edebiyat tarihi gibi kitaplarda ilginin çok büyük bir bölümünü Zenân-nâme çekmiştir. Nitekim Fâzıl'ın kendisi gibi, enderûna mensup olan şair ve tezkire yazarı Enderûnlu Mehmet Âkif Bey (??-??) tezkiresinde Zenân-nâme ve Hûbân-nâme'den söz ederken şu sözleri sarf etmiştir:

Te'lif-gerde-i kilik-i füsûn-sâzı Hûbân ve Zenân-nâme ismiyle velveve-endâz ve cilve-perdâz olan âsâr-ı faşâhat-medâr-ı 'uzûbet-nisârı inşâf bu kim ol vâdide te'lif-gerde-i beligân-ı selef Hamse-i Atâyî ve tarz-ı mesnevide şâ'ir-i nâ-dide-zebân merhûm Sâbit-i mu'ciz-zebânî ve sâir-i erbâb-ı ma'ârif ve kemâlin eserlerine rüçhânı hüveydâ ve cümleten keşide-i hatt-ı butlâna sezâ bir eser-i nâ-dide ve te'lif-i nâ-şinide ekser-i elsin-i erbâb-ı ma'ârifde dâ'ir olduğu (Kılıcı, 2001: 17)...

Mehmet Âkif Bey'in Zenân-nâme ve Hûbân-nâme için söylediği bu sözlerden hareketle Fâzıl'ın mesnevilerinin, bulunduğu dönemde oldukça fazla ses getirdiği ve dikkat çektiği sonucuna varabiliriz. Bunun yanı sıra Fâzıl'ı daha önceki dönemlerde yaşayan büyük şairler ile kıyaslamıştır. Âkif övgünün dozunu arttırarak böyle eserlerin daha önce hiç görülmediğini, hiç duyulmadığını, şiirden anlayan ilim sahibi kişilerin dillerinde bu eserlerin dolaştığını söylemiştir. Tezkire geleneğinin bir parçası olarak Âkif Bey'in Fâzıl'ı ve Zenân-nâme'yi zikr ederken abartılı bir derecede övmesi ve hakkında kötü yorum yapmaması oldukça anlaşılır bir durumdur. Ancak Fâzıl'un eserlerini değerlendiren herkes Âkif Bey kadar olumlu düşüncelere

sahip değildir. Bunlardan bir tanesinde Türk edebiyatının en güçlü araştırmacılarından biri olan Elias John Gibb'dir (1857-1901). Gibb, Fâzıl hakkındaki değerlendirmesini yaparken biraz daha sert ve nesnel davranmıştır.

Fâzıl Bey, gerçekte bir şair değildir; zira eserlerinde şiir pırıltısı bulmak son derece zordur. Bu sebeple eserleri modern Osmanlı edebiyat tarihçilerinin ilgisini çekmemiştir; şiir adına belki de bu tenezzülü bir tahkir addetmişlerdir. Hatta Ekrem ve Naci gibi yazarlar da bu cesur eserlere iltifat etmemiş olsalar da bizim açımızdan son derece ilginç eserlerdir. Zira bu eserlerde sadece damgası vurulmuş bir şahsiyetin tezahürlerini görmeyiz, aynı zamanda yazarın içinde yaşadığı çağın ve ülkenin gerçek folklor hazinesiyle karşılaşırız (Gibb, 1999: 418).

Gibb'in bu değerlendirmesinin üzerinden yüzyıldan daha fazla bir süre geçmesine rağmen Fâzıl ve eserlerine karşı olan bakışın değiştiği söylenemez. Bunun başlıca nedeni olarak Gibb'inde belirttiği gibi, özellikle mesnevilerinde üslubunun Divan şiiri geleneği içerisinde yetişmiş diğer şairlere nazaran kaba ve incelikten yoksun olması gösterilebilir. Ancak bu birazda Fâzıl'ın kendi tercihidir, Zenân-nâme'nin bir bölümünde de dile getirdiği gibi o bir farklılık yaratmak, yapılmayanı yapmak ve yeni bir mum yakmak gayesindedir. Her ne kadar Gibb, Fâzıl'ı söyleyiş bakımından başarısız bulmuş olsa da, farkettiği çok önemli bir nokta vardır. Fâzıl'ın eserleri, bize sadece onun yaşadığı hayattan kesitler sunmakla kalmaz, bize çok daha fazlasını anlatır. Fâzıl eserlerinde çevresinde bizzat gördüğü veya duyduğu bir çok mesele üzerinde durmuştur. Zenân-nâme'nin içinde bulunan imam ve mahalle sakinlerinin fahişenin evine baskın yaptığı bölüm ve kadınlar hamamı bölümü , sayısı oldukça fazla olan sosyal hayat tasvirlerinden sadece birkaçıdır. Zenân-nâme'de Gibb'in dikkatini çeken ve üzerinde durduğu diğer bir noktada Fâzıl'ın kadınları anlatış şeklidir, Gibb bu noktaya da şu sözlerle değinmiştir. "Fâzıl'ın, cins-i lâtif bu şekilde takdir ve tayini yetersiz ve fakir olmakla birlikte, bu istikamette Zenan-name gibi bir eser yazmış olması önemsiz bir iş de sayılmaz." (Gibb, 1999: 423).

Gerçekten de Fâzıl'ın kadınları vasf ederken bazı noktalarda yetersiz kaldığı söylenebilir. Ancak Bu noktada şairin içinde bulunduğu devrin şartları göz önünde bulundurulmalıdır. 18.yüzyıl şartları göz önüne alındığında, Fâzıl'ın eserinde yer verdiği milletlere ait bütün kadınları bir antropolog edasıyla irdemelesinin mümkün olmadığı aşıkardır. Fâzıl zikr ettiği milletlere ait kadınların bir çoğunu belki de hiç görmemiştir. İstanbul kadınlarını dört bölüme ayırıp yüz beyitten fazla anlatırken, Amerikan kadınlarını sadece beş beyitle geçiştirmesi bu ihtimalin gerçek olabileceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra Fâzıl kadınları anlatırken fazlasıyla öznel bir tutum içerisinde. Gürcü ve Rum kadınlarından övgüyle söz ederken, Rus ve Mısır kadınlarını fazlasıyla alçaltmıştır. Olumsuz bazı yanlarına

rağmen yine de Zenân-nâme, Klasik edebiyatımızda kadın ve kadını işleyiş bakımından çok ama çok önemli bir yere sahiptir. Fâzıl kendisinden önce Nedim ve Sabit tarafından tereddütle işlenen bu konuyu cesur bir şekilde ele almıştır.

Enderûnlu Fâzıl ve Zenân-nâme hakkında yapılan değerlendirmelerin tamamı bu bölümde ele almak için epeyce fazladır ve bu değerlendirmelerin hemen hemen hepsi şu ortak görüşü paylaşmaktadır. Fâzıl'ın şiirleri teknik bakımdan kuvvetli olmasına rağmen, sanat bakımından belirli bir seviyeyi geçememiş ve yetersiz kalmıştır. Fâzıl'ın asıl dikkat çeken yönü şiirlerini iç ve dış gerçekliğe açması, günlük hayatı ve dış dünyayı şiirlerinde başarılı bir şekilde yansıtmasıdır. Nitekim Zenân-nâme bunun güzel bir örneğidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENDERUNLU FAZIL BEY'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1 Hayatı

Enderûnlu Fâzıl 'ın hayatıyla ilgili bilgiler, adının geçtiği bütün kaynaklarda küçük farklar dışında aynıdır. Asıl adı Hüseyin, mahlâsı Fâzıl'dır. Enderûn'da yetiştiği için Enderûnî veya Enderûnlu diye anılır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmesede küçük kardeşi Hasan'ın ölümü üzerine söylediği tarih manzumesinden yola çıkarak bir tahminde bulunmak mümkündür. Kardeşi Hasan 1201'de (1786) yirmi sekiz yaşında öldüğüne göre 1173'te (1759-60) doğmuş olmalıdır. Fâzıl'ında ondan birkaç yaş büyük olduğu düşünülürse Fâzıl'ın 1170 (1756-57) yılı civarında doğduğu söylenebilir. Fâzıl'ın doğum yeri ise bugün Kuzey İsrail'de bulunan Safed şehri olmalıdır. Zira Fâzıl, Zenân-nâme'de bunu kendi dile getirmiştir.

O cevānibde Şafed büldānı

Cümle bî-cāzibedir nisvānı

Gerçi ol **maskat-ı re'sim** vaṭanım

Söylemez lîk müdārā dehenim

Dedesi I. Abdülhamid zamanında devlete karşı isyan edip 1775'te Kaptanıderyâ Cezayirli Gazi Hasan Paşa tarafından idam edilen Tâhir Ömer Beydir. Dedesinin öldürülmesinin ardından Fâzıl Bey'in babası Tâhir Alide isyanı sürdürmüş Akkâ'yı geri almak için harekete geçtiği sırada Şam Valisi Mehmed Paşa tarafından ortadan kaldırılmıştır. Olanlardan sonra Fâzıl ve kardeşi Hasan İstanbula getirilmiş ve Enderun'a alınmışlardır.(Alıntı girilecek)

Enderunun, Osmanlı Devleti'nde medrese dışındaki en önemli resmi eğitim kurumu olduğu söylenebilir. Enderûn mektebine alınan çocuklara, tefsir, hadis, kelam gibi dini dersler, edebiyat, şiir, dil bilgisi, Arapça, Farsça gibi dil ve edebiyat dersleri ve coğrafya, mantık gibi müspet ilimler dersleri okutulurdu. İçinde bulunduğu durum ve şartlar göz önünde bulundurulduğunda Fâzıl Bey büyük bir şansa ve fırsata sahip olmuştur.

Fâzıl, Enderûn'da bulunduğu süre boyunca eline geçen fırsatları değerlendirmiş, kendini geliştirmiştir. Anadili olmamasına rağmen Türkçeyi çok iyi bir şekilde öğrenmiştir. Fâzıl, içinde bulunduğu sosyokültürel ortamın özelliklerini, etrafında gördüklerini, şahit olduklarını eserlerinde işlemiştir. Diğer mesnevilerine nazaran daha kısa olan Defter-i Aşk

Fâzıl'ın hayatının önemli bir kısmını aydınlatmaktadır. Defter-i Aşk'da başından geçen aşk hikayelerini oldukça samimi bir dille cesurca anlatır. İlk sevgilisine bir bakışta aşık olduğunu, içinin aşk ile dolduğunu söyler:

Nazar-ı vâhidede ve'l-hâsıl
Aşk ile toldı derûn-ı Fâzıl

Düştü dil bir sanem-i mümtâza
Bir ocak-zâde-i âteş-bâza (Defter-i Aşk: 7)

Daha sonra sevgilisinin bir anda ortadan kaybolduğundan bahsetmiştir. Fâzıl bu delikanlının adını vermemiş, gizli tutmuştur.

Bir de gördüm ki o pâkize-vücûd
Nâ-gehân oldu o yerden nâ-bûd
(...)
Edelim ism-i şerifin mektûm
Levh-i endişede kalsun mersûm(DA: 8)

Fâzıl'ın yolunun kesiştiği ikinci sevgilisinin adı Süleyman'dır. Kader onu Süleyman'a götürmüştür:

Yine bir aşk ile medhûş oldum
Kaçdığım dâme yine dûş oldum

Bir civan-pâreye oldum bende
Hoş edâ taze beden nâzende

Şöhret-i ismi Süleymân Bey idi
Yüreği aşıkâ taşdan pek idi
(...)

Rüzigâr atdı Süleymâne beni
Hüdhüd etti ana bu nâle-zeni

Fâzıl'ın aşkla üçüncü imtihanı Şehla Hafız adıyla bilinen Hânende Şehlevendim Abdullah Ağa iledir. Şair ondan bahsederken özellikle sesinin güzelliğinden bahsediyor ve güzelliğinden ziyade sesine vurulduğunu ifade ediyor.

İsmi halk içre o sâhib-nahvet
 Şehlevendim ile buldu şöhret
 (...)

 Fart-ı teshir ile âvâzı bülend
 Nağmesi oldu dil-i zâre kemend

Hüsnü yoktur sesine düş oldum
 Ânı yok nâzına medhûş oldum(DA: 10-11)

Bu imtihanın ardından Fâzıl saraydan ayrılmış veya ayrılmak zorunda bırakılmıştır (1198/1783-84). Şairin gönül işlerine olan bu düşkünlüğü onun yaklaşık olarak 12 yıl boyunca İstanbul'da bekar odalarında sefalet, perişanlık içinde yaşamısına neden olmuştur. Bu sıkıntılı geçen seneler boyunca Fâzıl gerek III. Selim'e gerekse dönemin önemli siyaset adamlarına kasideler yazarak içinde bulunduğu durumu anlatmış, onlardan bir ihsan umut etmiştir. Muhtemelen yazdıklarının etkisiyle çabaları sonunda karşılık bulmuştur. Kendisine verilen memuriyetlerle III. Selim zamanında önce Rodos tevliyetine, ardında da hâceganlık rütbesiyle Halep defterdarlığına, daha sonra da Maden-i Hümayun eminliğine getirilip Gürcistan ve bazı doğu illeri teftiş görevine gönderilmiştir. Gönderildiği doğu illerinde de hayat Fâzıl için çok kolay olmamış zorluklarla karşılaşmıştır ve İstanbul'a borç içinde dönmüştür. Başboş gezdiği yılların yanı sıra Fâzıl görevdeyken gittiği bölgelerde de istediği refaha kavuşamamıştır. İstanbul'da bulunduğu sıralarda hicivleri yüzünden hakkında şikayetler yapılmış, bunun üzerine 1214'te (1799) Rodos'a sürülmüştür (Küçük, 1995: 188-189).

Sürgünde bulunduğu sırada tam olarak bilinmeyen bir nedenden dolayı görme yetisini kaybetmiştir. Bu durumla alakalı olarak Fatin tezkiresinde şöyle bahsedilmektedir. “iki yüz on dört târihlerinde cezire-i Rodos'a nefy ile izâc olunup bu esnada sâlifü't-terceme reisü'l-küttâb Râtıb Efendi'nin sûret-i idâmı âyine-i fezâda cilve-nümâ olduktan mûmâ-ileyh kemâliyle havfa tâbi olup o münâsebetle illet-i ummâya mübtelâ olarak...”

Bu ifadelere bakacak olursak Rodos'a sürüldüğü zaman III.Selim'in itimat ettiği, Fâzıl'ında hamisi olarak gördüğü ve çok sevdiği Reisülküttap Ratip Efendi'nin idam edildiğini öğrenmek onu çok üzmüş ve bu durumdan dolayı hissettiği yoğun korku gözlerinin kör olmasına sebep olmuştur. Bir başka kaynakta ise Rodos'ta iken gözlerine bir hastalık geldiği ve iki gözünü birden kaybettiği belirtilmektedir. Gözlerini kaybetmesiyle ilgili daha çeşitli varsayımlar olsa da kesin olarak ne zaman ve neden kör olduğu bilinmemektedir.

Daha sonra gözlerinin kör oluşu ve çeşitli hastalıklara tutulması sebebiyle İstanbul'a dönmesine izin verilmiştir. Hayatının son yıllarını yatakta geçirdiği bilinmektedir. Kör ve yatalak haldeyken bile caize alabilmek için padişaha ve dönemin büyük devlet adamlarına kasideler sunmuştur. Ölümünden bir iki yıl önce gözlerinin açıldığı belirtilmektedir.

Enderûnlu Fâzıl Bey Aralık 1810 tarihinde (H. Zilhicce 1225) İstanbul'da vefat etmiştir. Fâzıl Bey'in naaşı Eyüp'te bulunan Kızılmescit kabristanındaki Nakşibendi türbesindedir.

1.2 Sanatı

Enderûnlu Fâzıl, edebiyat tarihimizde daha çok mesnevileriyle ün yapmış bir şairdir. Mesnevilerinin gördüğü ilgiyi Divan'ı görmemiştir. Fâzıl'dan bahseden kaynakların hemen hemen hepsinde en çok üstünde durulan konu mesnevileridir. Bu ilginin sebebi de Fâzıl'un bu vadiye getirmiş olduğu orijinal konu seçimi ve kendine has söyleşidir. Fâzıl'ın kendisi de Zenân-nâme'de bu orijinalliğe vurgu yapmıştır:

Buňa şimden gerü taqlîd olmaz

Olsada nâ'il-i ümmîd olmaz

Kaatre almak gibi deryâmızdan

Zerredir mâh-ı şeb-ârâmızdan

Bir çerâğ evvel olursa sūzân

Yakmak andan neçe biğ mûm âsân (Zenân-nâme, 1092-1094)

Fâzıl, Zenân-nâme'nin hatime bölümünde böyle bir esere benzer bir eserin artık olmayacağını, olsa bile bekleneni veremeyeceğini dile getirmiştir. Ayrıca bir mum yandıktan sonra o mumdan bin mumu yakmanın zahmetsiz bir iş olduğunu, kendisinin o ilk mumu yaktığını belirtmiştir.

Fâzıl mesnevi sahasında daha çok Sâbit çizgisine yaklaştırılırken, gazel ve kasidelerinde Nabi, Nedim gibi şairlerin etkisi görülmektedir. Ancak yapılan değerlendirmelerin birçoğunda şiirlerinde etkisinde kaldığı büyük şairlerin zarafetinden ve inceliğinden yoksun olduğu dile getirilmiştir.

Fâzıl hakkındaki en detaylı değerlendirmelerden biri Elias John Gibb'e aittir. Gibb'e göre Fâzıl gerçek bir şair değildir. Fâzıl'ın eserlerinde şiir pırıltısı bulmak fazlasıyla zordur. Ancak her ne kadar şiirsel açıdan zayıf olsalar da bu eserlerde sadece şairin kendi iç dünyasını

görmeyiz, aynı zamanda yazarın içinde bulunduğu çağın ve ülkenin gerçek folklor hazinesiyle karşılaşırız. Bazen detaylı bir biçimde anlatılan bazen de sadece adı geçen şeylerin çoğu ilginç adet ve geleneklerdir. İfadelerinin fazlaca açık olması her ne kadar şiirsellik ve sanat yönünden eserine zarar veriyorsa da bazı şeylerin kesinliğini ve muğlaklıktan kurtulmasını sağlamıştır.

Eserleri içerisinde geleneğe en uygun olanı diğer çağdaşlarının tertip ettiğine benzer bir şekilde tertip ettiği Divan'ıdır. Bir bütün olarak bakıldığında zaman Divan'ının devrinin üzerinde olduğu bile söylenebilir. Fakat Divan'ı, şairin edebi kariyerinin en az ilgi çeken noktasıdır. Ortaya koyduğu diğer eserleri ele alınmadığı takdirde Fâzıl'ın çağdaşlarından pek de önemli bir farkı bulunmamaktadır. Fâzıl'ın en önemli özelliklerinden birisi kadını ele alış biçimidir. Her ne kadar kadınları anlatırken yaptığı değerlendirmeler yetersiz ve sığ olsa da Fâzıl, Nedim ve Sâbit tarafından çekingen ve mütereddid işlenen bu konuyu son derece cesur bir biçimde ele almıştır. Mesnevilerinde Fâzıl bir şair değil, bize birinci elden bilgi veren bir nâzımdır. Verdiği bilgiler sadece mahalli adetler ile ilgili bilgiler olmayıp o dönemdeki birçok farklı fikir ve görüşle ilişkilidir.

Gibb'e göre, Fâzıl'ın dili temiz ve yer yer zarif bir şekilde ifadesini bulan açık ve tamamiyle kesin ifadeler taşımaktadır. Üslubu da aynı şekildedir ve yüksek seviyede şiir kalitesi olmamakla birlikte bütünüyle zarif, parlak, canlı ve arasıra konuşma dilinden ifadelerde bulunmasına rağmen işlenen konuya tıpatıp uymuştur. Geleneksel ifadelere yer veriliyor olması o dönem şiirinde oldukça yaygın görülen bir özelliktir. (Gibb 1999: 417-426)

Yöntem'e göre XVIII. Asırdan itibaren hemen hemen bütün divan şairleri Nâbi ve Nedim etkisinde kalmışlardır. Çağdaşlarında ve sonradan yetişenlerde Nâbi ve Nedim taklitçiliğiyle birlikte Nedim'deki gerçek hayata doğru gidiş ve soyut kavramları aşma eğilimi sezilir. Tam olarak Fâzıl'ın manzumeleri bu soyut kavramları aşma özellikleri gösterir. Özellikle Zenân-nâme ve diğer mesnevileri gerçek hayattan ilham alma düşkünlüğünü ifade eder. Ancak Nedim'deki zevk ve nezâhatten uzaktır. Edebi kalitesi düşük olmasına rağmen, divan şiiri içerisinde başka bir kapı aralaması ve bize her türlü hayat manzarası göstermiş olması Fâzıl'ı dikkate değer bir şair yapmıştır (Yöntem 2001:530).

Küçük, Fâzıl'ın Nâbi, Nedim ve Şeyh Galib ayarında bir şair olmamaklar beraber Fâzıl'da gerçek hayata yönelişin ve mücerretlikten mümkün olduğu kadar kaçışın çok daha ileri bir dereceye vardığını söyler. Eserlerinde o günkü hayatı, kendi çevresini ve içinde bulunduğu çevrede yaptığı gözlemleri geniş ölçüde yansıtmıştır. Klasik şiirin tekniği ve estetiği dairesinde kalarak şiirlerinde ve özellikle mesnevilerinde gerçek hayatı ve günlük yaşayışı basit ve sathi zevklerin içinden göstermesini bilmiştir. Nâbi ve Sabit'te olan ağır başlılık ile Nedim'deki ince zevk ve nezahet Fâzıl'da yoktur. Düşünce ve duygu bakımından derinliğe sahip olamaması ve

üsluptaki laubaliliği şiirlerinin sanat değerini azaltsa da yaşadığı hayatı ve çevreyi gerçekçi çizgilerle ortaya koyması ona divan edebiyatında önemli bir yer sağlamıştır (Küçük 1995:188).

Reşat Ekrem Koçu, Enderunlu Fâzıl'ı Türk divan edebiyatının en renkli şairlerinden biri olarak görür. Türkçeyi belli bir yaştan sonra öğrendiği göz önüne alındığında büyük bir şair olduğu kabul edilmelidir. Edebi kıymetinin yanı sıra eserleri o devrin giyim, kuşam ve süslenmesi üzerine çok zengin kaynaklardır. Ayrıca Koçu Fâzıl Bey'in dar görüşlü kişiler tarafından anlaşılamadığını, dört eseri toplu olarak basılırken aynı vadede bir eser sanılarak sonuna Sünbülzâde Vehbi Efendinin bayağılıklar dolu Şevk-engiz isimli eserinin de eklendiği yorumunu yapmıştır (Koçu 1971:5590).

Banarlı'ya göre oldukça hacimli bir Divan'ı olmasına rağmen Fâzıl, edebiyatımızda mesnevileriyle iz bırakmış bir şairdir. Divanında ki manzumelerinde Nef'i, Nabi, Nedim ve Sabit tarzının pek de değerli olmayan yansımaları görülür. Teknik bakımdan iyi olmakla birlikte nerdeyse her şiirinde yer yer parıldayan yer yer de adileşen söyleyişleri, onun şiirini herhangi bir şahsiyetden mahrum gösterir (Banarlı 1983:783).

Kocatürk, Fâzıl'ın kasidelerinde daha çok Sâbit yolunu izlediğini, Sâbit'in de sade ve mahallif tarafını basitleştirerek genişlettiğini ve buna Nedim'den, zamanından ve kendi ruhundan gelen vasıflarıda eklediğini söyler. Ancak bu eserlerde belli bir miktarda hususiyet varsa da tam ve mükemmel bir şahsiyet yoktur. Titiz bir sanatkar zevkinin seçimine tabi tutulmayan bu şiirler canlılıklarına rağmen kuvvetli bir cazibeden uzaktırlar.

Gazelleri içinde nezih ve samimi edalı, bazen Nedim'e benzemeye çalışan, bazen de Nabi'yi andıran ağır ve vakur ruhlu parçalara rastlanmaktadır. Fakat bunların hiçbiri devamlı bir şahsiyet teşkil etmiyor. Daha çok Sabit yolunu temsil eden bir ruhla işlenmiş mısralar göze çarpıyor ve biraz önce nezih ve samimi görünen şiir çok geçmeden bayağılaşıyor. Fâzıl bir çok mısrasıyla hakiki şair ruhundan nasipli olduğuna şüphe ettirmese de, Nabi'nin derinliğine, Nedim'in coşkuluğuna, Sabit'in zarifliğine varamamıştır (Kocatürk 1964:538).

Fatin, Hâtimetü'l- Eş'âr adlı tezkiresinde çok kısa bir değerlendirmeye Fâzıl'ı erdem ve olgunluk sahibi bir insan olarak vasıflandırmıştır. Ayrıca eserleri içinde rengin-beyân sıfatını kullanmıştır (Çiftçi 2017:383-384).

Horata'ya göre Fâzıl çok güçlü bir şair olmasa da, iç ve dış gerçekliğe açtığı şiirleriyle klasik estetikte ilk ciddi başkaldırı yapan şairlerden biridir. Günlük hayatı, çevresini ve iç dünyasını, mahalli motiflerle zaman zaman incelik ve nezaketten yoksunlaşan iddiasız bir üslupla eserlerine yansıtmıştır. Şiirin, insanın gerçek dünyasına ve sosyal çevreye açılması bakımından, Nedim'den ziyade Sâbit, Kâni gibi şairlerin etkisinde kalmış, onların mahalli tarafını daha da genişletmiştir. Fakat güçlü bir şair olmaması ve eserlerinin gerekli titizlikten

yoksun olması, şairin eserlerini sadece sosyal olaylar, âdetler, gelenekler, inançlar, halk tabir ve deyişleri gibi folklorik özellikler bakımından değerli kılmıştır. Üslubundaki canlılık ve renkliliğe karşılık, şiirinin kuvvetli bir cazibeden mahrum olması, Fâzıl'ın klasik edebiyatın üstat şairleri arasına girmesine yetmemiştir.

Oldukça hacimli bir Divan'ı olan şair, mesnevilerinden farklı olarak daha çok klasik estetik çizgisinde şiirler yazmıştır. Kasidelerinde Nef'i, Nabi ve daha çok Sâbit etkisi hissedilmektedir. Realist özelliklerine karşılık kasideleride türünün çok üstün örnekleri arasına girememiştir. Divanında en başarılı olduğu şiirleri ise gazelleri ve şarkılarıdır. Gazellerinde, Nabi ve Nedim etkisi görülmektedir. Nedim etkisinde yazdığı gazellerde güçlü ve canlı bir söyleyiş vardır.

Fâzıl, gazelleri ve şarkılarının yanında, asıl kişiliğini yerli, orijinal mesnevilerinde göstermiştir. Asrının üstat şairleri arasına girebilecek güçlü bir şair olmamakla birlikte, realist şiirleri ve mesnevileriyle klasik estetiğin çözülme sürecinde önemli isimlerden biridir (Horata 2019:461-463).

Yapılan değerlendirmeler göz önüne alındığında Enderunlu Fâzıl'ın şiiri teknik biçimden oldukça başarılı bulunsa da, genel kanı üslup bakımından belirli bir seviyeyi aşmadığı yönündedir. Bunun yanı sıra diğer bir ortak görüşte Fâzıl'ın edebiyatımızdaki asıl yerini gündelik hayattan yansımalarla bezeli olan mesnevileriyle kazandığıdır.

1.3 Eserleri

1.3.1 Divân

Şairin Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerini bir araya topladığı eseridir. Mesnevilerine nazaran Fâzıl Divân'ının klasik edebiyat çizgisine daha yakın olduğu söylenebilir. Divân'ın içindeki manzume sayıları nüshadan nüshaya farklılık göstermektedir. Matbu olarak basılan Divân'ın ilk otuz iki sayfası Allah, peygamber, dört halife ve büyük şeyhler için yazılmış münacât ve na'tları içermektedir. Daha sonra “İbtidâ-i Kasâid” başlığı altında III.Selim ile devrin önde gelenlerine sunulmuş kasidelerin bulunduğu 159 sayfalık bölüm gelmektedir. Fâzıl kasidelerinde içinde bulunduğu dönemi ve durumları çok iyi aksettirmiştir. “İbtidâ-i Tevârih” başlığını taşıyan elli altı sayfalık tarih manzumelerinde ise çeşitli günlük olaylara düşürülen tarihlerden başka bazı mizahi parçalar da bulunmaktadır. “İbtidâ-i Gazeliyyât” bölümünde 164 manzume yer almaktadır. Gazellerinde Nâbi ve Nedim gibi büyük şairlerin etkileri hissedilmektedir. Son olarak “İbtidâ-i Şarkıyyât” adlı kısımda şarkılarından sonra az sayıda muhammes, müseddes ve kıtalar yer almaktadır. Divan 1842’de basılmıştır.

1.3.2 Hûbân-nâme

Hûbân-nâme 796 beyit uzunluğunda bir mesnevidir. Aruzun fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. Eserde Yemen, Yahudi, Tunus, Tatar, Şam, Rus, Rumeli, Rum, Mısır, İstanbul, İspanyol, İran, İngiliz, Hindistan, Hicaz, Halep, Habeş, Gürcü, Fransız, Felemenk, Ermeni, Çingene, Çerkes, Cezayir, Boşnak, Bağdat, Avusturya, Arnavut, Anadolu, Amerika erkeklerinin özellikleri anlatılmaktadır. Hûbân-nâme’nin çeşitli baskıları bulunmaktadır. Eser 1837 ve 1869 yıllarında Defter-i Aşk, Zenân-nâme, Çengi-nâme ve Şevk-engiz ile birlikte, 1839 yılında Rakkâs-nâme ve Zenân-nâme ile birlikte yayımlanmıştır.

1.3.3 Zenân-nâme

Bizim çalışmamızın asıl konusu olan Zenân-nâme, Enderûnlu Fâzıl’ın en uzun mesnevisidir. Eserin birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Yazmadan yazmaya değişiklik göstermekle birlikte eser 1117 beyitten oluşmaktadır. Aruzun fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. Şair sebep-i telif bölümünde kadınlara karşı ilgi duymadığını, kadınlardan bahsetmenin uygun olmayacağını ancak zorda olsa bunu yapmak zorunda olduğundan bahsederek söze başlar. Sırasıyla Hindistan, Acem, Bağdat, Mısır, Sudan, Habeşistan, Yemen, Fas, Cezayir, Tunus, Hicaz, Şam, Halep, Anadolu, Akdeniz Adaları, Kıbrıs, İspanya, İstanbul, Rum, Ermeni, Yahudi, Çingene, Rumeli, Arnavut, Boşnak, Tatar, Gürcü, Çerkes, Boğdan, Bulgar, Hırvat, Polonya, Avusturya, Rus, Avrupa, İngiliz, Hollanda ve Amerika kadınlarını anlattıktan sonra evliliğin zahmetli bir iş olduğunu anlatan bir manzume ekler. Daha sonra kadınlar hamamını ilgi çekici detaylarıyla birlikte anlattığı bir bölüm ile mahalle ahalisinin fahişenin evini bastığı mahalle baskınını anlattığı bölüm gelir. Arkasından da aşırı cinsel ilişkiye girmenin yararlı bir eylem olmadığını belirttiği bir bölüm yer alır. Eser son olarak hatime bölümüyle biter.

Zenân-nâme ilk olarak 1837’de Defter-i Aşk, Hûbân-nâme, Çengi-nâme ve Şevk-engiz ile birlikte basılmıştır. Daha sonra 1839 yılında Hûbân-nâme ve Rakkâs-nâme ile birlikte ikinci kez basılmıştır. Eser son olarak 1869’da yine Defter-i Aşk, Hûbân-nâme, Çengi-nâme ve Şevk-engiz ile birlikte yayımlanmıştır.

1.3.4 Defter-i Aşk

Fâzıl’ın mesnevilerinden biri olan Defter-i Aşk 438 beyit uzunluğundadır. Aruzun fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbı kullanılarak yazılmıştır. Şair hayatının belli bir bölümünde yaşadığı aşk maceralarını oldukça samimi bir üslupla anlatmıştır. Eser şairin hayatı hakkında bazı önemli bilgileri açıkça içermesi açısından ayrıca kıymetlidir. Defter-i Aşk ilk olarak 1837’de Hûbân-nâme, Zenân-nâme, Çengi-nâme ve Şevk-engiz ile beraber basılmıştır. Daha sonra 1842’de Bulak Matbaası’nda Divanı’nın sonuna eklenerek ikinci kez basılmıştır. Eser

üçüncü kez 1869'da Hûbân-nâme, Zenân-nâme, Çingi-nâme, ve Şevk-engiz ile birlikte İstanbul'da basılmıştır.

1.3.5 Çengi-nâme

Eserin diğer adı Rakkâs-nâmedir. Murabba nazım biçimiyle 118 bent olarak yazılmıştır. Aruzun fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün kalıbı kullanılmıştır. Eserde Ermeni, Rum ve Yahudi gibi milletlere mensup, o dönem İstanbul'unda meşhur olan köçekler isim isim sayılarak tasvir edilmiştir. Çengi-nâme adıyla 1837'de ve 1869'da Hûbân-nâme, Zenân-nâme, Defter-i Aşk ve Şevk-engiz ile birlikte basılmıştır. Eser Rakkâs-nâme adıyla 1839'da Zenân-nâme ve Hûbân-nâme ile yayımlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

2.1 Zenân-nâme'nin Yeniden Neşri

Zenân-nâme üzerine günümüze kadar çeşitli incelemeler yapılmıştır. Ancak bu incelemelerin birçoğu eserin belli başlı beyitlerini çevirip örneklemekten öteye geçmemiştir. Eserin akademik neşri 2002 yılında Nebiye Öztürk tarafından yapılmıştır. Ancak bu çalışmada bazı eksiklikler bulunmaktadır. Öncelikle metin tenkidi yaparken çalışılacak eserin nüshalarının tespiti ve değerlendirilmesi gerekir. Çalışma ilk olarak bu yönden eksiktir. Naşir 8 (matbu olanlar hariç) nüshadan yararlanmış, bunların da sadece 3 tanesini tenkitli neşirde kullanmıştır. Kullanılan nüshaların hepsi İstanbul kütüphanelerindedir. Günümüzde bile nüshalara erişmek bir hayli zorken, yaklaşık 20 sene önce daha zor olduğunu kabul etmekle birlikte bu durumun önemli bir eksiklik olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim bir nüshada eksik veya hatalı olan bölgeyi diğer nüshalarla tashih etmek mümkündür.

Nüshaların temini ve değerlendirilmesindeki eksikliğin yanı sıra asıl büyük problem, metnin kayda değer bir kısmının hatalı okunmuş olmasıdır. Tamamından bahsedilemeyecek kadar fazla olan hatalı okumaların büyük bir kısmı aruz vezninin inceliklerine hakim olmamaktan ve beyitlerin dil içi çevirisini yaparak doğru olup olmadıklarını kontrol etmemekten kaynaklanmıştır. Örnek vermek gerekirse:

Yoluña işte fedâdır dil ü cân
Saña Fâzıl-ı dil fâzıl kurbân

Yeter zenpâreye amaç virür
Kîse-i muhtesibe bâc virür

Gerçi ol musakkaat re'sim vaţanım
Söylemez lîk medâr-ı edhenim

Başka emriñ var ise bir serv-i cân
Dikime pek gider evşâf-ı zenân

Ola bir t  ze zem  n-ı      
Dimeye her iki s  zde   b  

Teni  n ola dest-i   as  s  n gibi
Olmaya v  s'at ile     n gibi

Beyitleri sırasıyla

Yolu  a i  te fed  d  r dil    c  n
Sa  a **f  z  l dil-i F  z  l** kurb  n

T  r-i zen-p  reye   m  c v  r  r
K  se-i mu  ttesibe b  c v  r  r

Ger  i ol **mask  t-ı re'sim** va  anım
S  ylemez l  k **m  d  r   dehenim**

Ba    a emri   var ise **ber-ser    c  n**
Dikime pek gider ev    f-ı zen  n

Ola bir **t  ze-zeb  n-ı**      -    
D  meye her iki s  zde   b  

Teng ola dest-i   as  s  n gibi
Olmaya v  s'at ile     n gibi

  eklinde okunabilirdi. Yine hatalı okunan

  an  ı yerde evi him  yesi kim
Anası kimdir   n  n d  yesi kim

  turur f  tt  r   v    r  ne      l
C  nb    -i cismi za'  f  ne '    l

Ey benim d  y-i rev     c  n  nım
  ahram  nım g    enim arslanım

Batkın emvāl-āra mukadder hālī
Ne bilür evdeki batkın mālī

Hırtā hūn gibi gerdişler ider
Sā'iriñ nef'ine gūşişler ider

Ne zemān zevk idecek o telvis
Tā ki bu t̄ama'ı māl-ı habīs

Zen ü ğılmānı saña rām olmaz
O hūmādāne kişi dām olmaz

'Ārife berbüt olur sermāye
Olamaz leylesi biñ leylāya

Cümlesi şırma bıyıklı mehler
Hep tosun dāy-ı güleş eşbehler

Beyitleri düzgün bir vezin kontrolü ve dil içi çeviriyle

Kağı yerde evi **hem-sāyesi** kim
Anası kimdir anıñ dāyesi kim

Ṭavr-ı reftārı vakūrāne şakīl
Cünbiş-i cismi za'īfāne 'alīl

Ey benim **dayı-reviş** cānānım
Kahramānım **keleşim** arslanım

Batkın **emvāl aramağdır** hālī
Ne bilür evdeki batkın mālī

Hār-ı tāhūn gibi gerdişler eder

Sā'iriñ nef'ine gūşışler éder

Ne zemān zevk édecek ol telviş
Tā-be-key bu ʔama'-ı māl-ı ḥabīs

Zen ü ğilmānı saña rām olmaz
 O **hümā dāne-keş-i dām** olmaz

‘Ārife **bir bit** olur sermāye
 Olamaz leylesi biñ leylāya

Cümlesi şırma bıyıklı mehler
 Hep ʔosun **dayı keleş** eşbehler
 Şeklinde okunabilirdi.

Sayısı bir hayli fazla olan yanlış okumaların diğér bir bölümü de Osmanlı Türkçesinde benzer yazılışlı kelimelerle ilgilidir. Bu yanlış okumalara örnek vermek gerekirse:

Ancak āşüftelerine maḥşūs
 Taht-ı zānīde iken **’ırz-ı ḥulūs**

Açılur dergehi ḥass u ’āma
 Baṭırır bulduğunu **ena’ma**

Ey ḥinā-yı **sırr-ı** engüşt-i cihān
 Revnaḳ-rū-yı ’arūs-ı devrān

Yazalım **mihr-i nikāḥıñ** evvel
 Ṭālibi kā’il olursa ne güzel

Sīmā-yı leyle-i vaşl u idḥāl
 Cem ’olur ol gece nisvān ricāl

Sīmā yaşlı ola bir ’avrat
 Kuru ’unvān ile gelür mi zīnet

Şeklinde okunan beyitler

Ancağ âşüftelerine mahşûş
Taht-ı zânîde iken ‘arz-ı hulûş

Açılır dergehi hâş u ‘âma
Batırır buldığını in ‘âma

Ey hınâ-yı ser-i engüşt-i cihân
Revnağ-ı rûy-ı ‘arûs-ı devrân

Yazalım **mehr-i nikâhı** evvel
Tâlibi kâ’il olursa ne güzel

Siyyemâ leyle-i vaşl u idhâl
Cem’ olur ol gece nisvân u ricâl

Siyyemâ yaşlı ola bir ‘avret
Kuru ‘unvânla gelür mi zînet

Biçiminde okunabilirdi. Burada verdiğimiz örnekler söz konusu yanlış okumaların sadece bir kısmıdır. Okuma hatalarının bu denli fazla olması, eserin anlaşılmasına, müellifin anlatmak istediklerine ve en önemlisi eserin içeriği hakkında yapılan incelemelerin güvenilirliğine gölge düşürmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden ötürü eserin yeniden neşredilmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Amacımız kesinlikle bizden önce Zenân-nâme üzerine çalışan kişi veya kişileri eleştirmek değil, eserin en doğru, en güvenilir ve en anlaşılır biçimde ortaya koyulmasını sağlamaktır.

2.2 Zenân-nâme Nüshalarının Tavsifi

Eserin tespit edilen 30 nüshası ayrıntılı bir biçimde tavsif edilmeye çalışılmıştır. Her nüshaya bulunduğu kütüphaneye bağlı olarak bir kod verilmiştir.

2.2.1 Ankara Milli Kütüphane, 653, MK

Zilbahar şemseli kahverengi meşin cilt içerisinde. Nesih hat kullanılmıştır. Serlevha tezhiplidir. İlk iki sayfanın cetvelleri yaldızlıdır. Satır sayıları yazmanın büyük bir kısmında 17 olmakla birlikte kısım kısım 15 ve 16 satır yazılmıştır. Müstensih bazı kelimelerde yanlışlıklar

yapmış bu kelimelerin de üstünü çizerek doğrusunu hemen yanlıştın üstüne yazmayı tercih etmiştir. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Eserin sonunda kitabın Binbaşı Osman Hayri Bey’e ait olduğunu belirten bir temellük kaydı bulunmaktadır.

Başı (1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(37v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.2 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 672, İÜ1

Kahverengi meşin deri cilt içerisinde. Nüsha 76 varaktır. Ön zahriyesinde İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait bir mühür bulunmaktadır. Yaprakları rutubet lekeli. Talik hat kullanılmıştır. Manzumeler siyah, başlıklar yer yer kırmızı, yer yer siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. 1v-29r arasında Hubân-nâme, 31v-76r arasında Zenân-nâme yer almaktadır. Zenân-nâme başlıkların olmadığı bir sayfada 13 satır olarak yazılmıştır. Eserde intihzah kaydı yoktur.

Başı (31v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(76r): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.3 Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 1023, T

Şemseli, zencirekli koyu kahverengi deri cilt içerisinde. Talik hat kullanılmıştır. Nüsha 29 varaktır. Ön zahriyesinde kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır. Serlevha tezhiplidir. Manzumeler siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfada 21 satır bulunmaktadır. 10v’de 378. beyitin yanına “zağarî urbâna maḥşûş bir terânedir.”, 12r’de 439. beyitin yanına “mişmiş Şâm-ı şerîfde kıysıya dârlar.” Notu düşülmüştür. Eserde 1208 tarihli bir istinsah kaydı bulunurken, müstensihâ dair herhangi bir bilgi yoktur.

Başı(1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(29r): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.4 Ankara Milli Kütüphane, 2517/2, MK3

Miklebli, kenarları bordo meşin bir cilt içerisindedir. Nesih hat kullanılmıştır. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. Manzumeler siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Başlıksız tam bir sayfa 17 satırdır. 1v-29v arasında Hübân-nâme, 32v-67r arasında Zenân-nâme, 67v-90v arasında Şevk-engîz yer almaktadır. Sayfalar kırmızı cetvellidir. Zenân-nâme'nin sonunda 1227 tarihli bir istinsah kaydı bulunmaktadır. Bazı istisnalar dışında özenli ve temiz yazılmış bir nüshadır.

Başı (32v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(67r): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.5 Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1062/2, AE

Rika hattı kullanılmıştır. Manzumeler siyah mürekkep, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Sayfalar cetvelsizdir. Başlıksız tam bir sayfa 23 satırdır. Ön zahriyesinde Millet Kütüphanesine ait bir kaşe bulunmaktadır. 1v-22r arasında Hubân-nâme, 24v- 49v arasında Zenân-nâme bulunmaktadır. Eserde istinsah tarihini veya müstensihî belirten herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

Başı (24v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(49v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.6 Bibliothèque Universitaire Des Langues et Civilisations, MS. Turc. 40, BUL

Ebru kağıt kaplı bir cilt içerisindedir. Talik hat kullanılmıştır. Sayfalarda cetvel bulunmamaktadır. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Başlıksız tam bir sayfada 21 satır bulunmaktadır. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. Nüshanın ön zahriyesinde latin harfleriyle Zenân-nameh ve Fransızca bazı kelimeler yazmaktadır. Eserin sonunda 1208 tarihli bir istinsah kaydı bulunmaktadır.

Başı (1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(29r): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.7 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 1949, İÜ4

Salbekli şemseli kahverengi deri bir cilt içerisindedir. Talik hat kullanılmıştır. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Serlevha tezhiplidir. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. Sayfalar cetvellidir. 19 satır olarak yazılmıştır. Ön zahriyede İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait bir mühür ve eserin şair Kazım Efendiye ait olduğunu bildiren bir temellük kaydı bulunmaktadır. 1v-27r arasında Hubân-nâme, 29v- 59v arasında Zenân-nâme, 61v- 81r arasında Sünbül-zâde Vehbi'nin Şevk-engiz'i bulunmaktadır. Zenân-nâme'nin sonuna Arap rakamlarıyla 1250 tarihi düşülmüştür, bu da nüshanın 1834/1835 yıllarında yazılmış olduğunu göstermektedir.

Başı (29v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(59v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.8 Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R 512, T1

Vişnerengi deri cilt içerisindedir. Rika hat ile yazılmıştır. Eserin ön zahriyesi boştur. Serlevha tezhiplidir. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. Sayfalar yaldızlı cetvellidir. Başlıksız tam bir sayfada 15 satır bulunmaktadır. 1v-29r arasında Hubân-nâme, 30v-68r arasında Zenân-nâme, 73v-81v arasında Çengi-nâme bulunmaktadır. Müstensihin pek titiz olmadığı söylenebilir, bir çok yerde kelimeler hatalı yazılmıştır, yapılan hatalar sonucunda da çok farklı anlamlar ortaya çıkmıştır. Bu nüshada 655.beyitden itibaren bölümler diğer nüshalardan farklı bir biçimde sıralanmıştır. Eserde istinsah veya temellük kaydı bulunmamaktadır.

Başı (30v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(68r): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.9 Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 3730/1, AÖ

Mavi bez kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Rika hat kullanılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yaprakları hasar görmüştür. Bazı başlıkların üst kısmına latinceleri eklenmiştir. 1v-46r arasında Zenân-nâme, 48v-58r arasında Çengi-nâme yer almaktadır. Nüshada Sudan ve Habeş kadınlarının anlatıldığı

bölümlerde beyitler birbiriyle karışmıştır. Nüshanın son varaklarında Nabi, Nedim, Ragıp Paşa, Baki gibi şairlerin bazı şiirleri bulunmaktadır.

Başı (1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(46r): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.10 Ankara Milli Kütüphane, 2324/1, MK1

İlk iki sayfa altın yaldızlı, sonraki sayfalar kırmızı cetvellidir. Nesih hatla yazılmıştır. Çevresi bordo meşin, ebru kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisinde. Manzumeler siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Varak sonlarında yazı alanının dış kısmında çoban/müşir bulunmaktadır. Tam bir sayfada 21 satır bulunmaktadır. 1v-27v arasında Zenân-nâme, 28r-33v arasında Çengi-nâme, 34v-58v arasında Hûbân-nâme bulunmaktadır. Müstensih bir çok kelimeyi kusurlu yazmış, oldukça fazla sayıda kelimeyi de atlamıştır. Bunun yanı sıra oldukça fazla sayıda beyitde eksiktir.

Başı (1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(27v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.11 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2991, İÜ5

Talik hat kullanılarak yazılmıştır. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Ön zahriyede İstanbul Üniversitesinin mührü bulunmaktadır. 26r sonrasında başlıklar için boş bırakılan bölümlere başlıklar yazılmamış, boş bırakılmıştır. Başlıksız tam bir sayfada 25 satır bulunmaktadır. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. Sayfalar cetvelsizdir. 1v-6r arasında Çengi-nâme, 6v-29v arasında Zenân-nâme, 30v-31r arasında Sultan Selim'e yazılmış bir mersiye yer almaktadır. Eserin hangi tarihte kaleme alındığını gösteren bir kayıt bulunmamaktadır.

Başı (6v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(29v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.12 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5502, İÜ

Şemseli, salbekli, köşebentli, zencirekli miklepli meşin bir cilt içerisinde. İç kapağın zemin rengi bordo olup zilbahar cilt tekniği kullanılmıştır. Eserin müstensihisi Seyyid İhyâ'dır. Talik hat kullanılmıştır. Bu nüsha minyatürlü olması nedeniyle Zenân-nâme nüshaları içinde nadide bir yere sahiptir. Sayfalar oldukça özenli bir şekilde süslenmiştir. Zenân-nâme'nin serlevhası (73v) barok üslûpla tezhiplidir. Başlıksız tam bir sayfa 15 satırdır. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1v-71r arasında Hûbân-nâme, 73v-152v arasında Zenân-nâme yer almaktadır. Eser 1208 tarihinde istinsah edilmiştir.

Başı (73v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(152v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.13 Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Mehmed Asım Bey, 422/4, K

Rika hat kullanılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Başlıksız tam bir sayfada 17 satır bulunmaktadır. Sayfalarda çoban/müşir vardır. Nüsha baştan sona sırasıyla, Hevaiyyat-ı Süruri, Letaif-nâme, Şevk-engiz, Zenân-nâme, Hûbân-nâme, Çengi-nâmeden oluşmaktadır.

Başı (111v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(145v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.14 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5701, İÜ3

Açık kahverengi meşin cilt içerisinde. Nesih hat kullanılmıştır. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 23 satırdır. Nüsha Fâzıl'ın Defter-i Aşk mesnevisiyle başlamaktadır, alışılmadık olarak metin 1r'nin sağındaki sayfadan yazılmaya başlanmış ve sadece bu sayfada rika hattı kullanılmıştır. Baştan, 10v'ye kadar olan kısımda Defter-i Aşk, 10v-29v arasında Hûbân-nâme, 30v-57r arasında Zenân-nâme, 57r- 62r arasında Çengi-nâme, 62v-80r arasında Şevk-engiz yer almaktadır. Eserin sonunda 1276 yılına ait bir ketebe kaydı bulunmaktadır, bu da bize nüshanın 1859/1860 yıllarında istinsah edilmiş olduğunu göstermektedir.

Başı (30v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre

Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(57r): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.15 Ankara Milli Kütüphane, 403/2, MK6

Desenli kağıt kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Nesih hat ile yazılmıştır. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yaprakları rutubet lekeli. Sayfaların bazılarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfada 20 satır bulunmaktadır. Sayfalar cetvelsizdir. 1v-21r arasında Şevk-engiz, 21r-49v arasında Zenân-nâme, 49v- 75r arasında Hûbân-nâme, 75r-81v arasında Çengi-nâme yer almaktadır. Çengi-nâmenin alt kısmında kırmızı mürekkeple yazılmış beş beyitle nüsha son bulmaktadır. Bu beyitlerde müstensih kendisi için dua ve hayırla anılma istemediktir.

Başı (21r): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
 Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(49v): Hâtime ola sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.16 Ankara Milli Kütüphane 1526/2, MK7

Sırtı kahverengi meşin, siyah kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Cetvelsiz sayfalarda 12 satır bulunmaktadır. Sayfalarda çoban/müşir bulunmaktadır. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin kimi kısmında harekeli nesih kimi kısmında rika hat kullanılmıştır. Eserde bir sıra takip edilmemiş Zenân-nâmenin bölümleri karışık bir sırayla verilmiştir.

2.2.17 Ankara Milli Kütüphane, 2413/3, MK2

Sırtı bordo meşin, kapakları ebru kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Yaprakları rutubet lekeli. Rika hat ile yazılmıştır. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cetvelsiz sayfalarda 15 satır vardır. Sayfalarda çoban/müşir bulunmaktadır. 1v-33v arasında Hûbân-nâme, 34v-41v arasında Çengi-nâme, 42v-81r arasında Zenân-nâme yer almaktadır.

Başı (42v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
 Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(81r): Hâtime ola sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.18 Ankara Milli Kütüphane, 5014/3, MK4

Şirazesı dağınık, bordo meşın bir cilt içeresındedir. Talik hat kullanılmıştır. Sayfalarda çoban/müşir bulunmaktadır. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Başlıksız tam bir sayfa 25 satırdır. 1v-32r arasında Fıtnat Hanım'ın divanı, 32v-52r arasında Hûbân-nâme, 52v-75v arasında Zenân-nâme, 75v-80v arasında Rakkâs-nâme, 80v-89r arasında Defter-i Aşk yer almaktadır. Eserin ön zahriyesinde bir temellük kaydı bulunmaktadır.

Başı (52v):	Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(75v):	Hâtime ola sezâ-yı taḥsîn Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.19 Ankara Milli Kütüphane, 10105, MK5

Desenli kağıt kaplı karton bir cilt içeresındedir. Rika hat kullanılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 19 satırdan oluşmaktadır. Eserin ön zahriyesi boşdur. Eserin sonundaki ketebe kaydından eserin 1256 tarihinde Osman Fahri tarafından istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Başı (1v):	Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(31v):	Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.20 Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, 373/1, G

Ebru kağıt kaplı kahverengi deri cilt içeresındedir. Talik hatla yazılmıştır. Manzumelerde siyah, başlıklarda ise kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Sayafalar cetvelsizdir. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. 1v-21v arasında Zenân-nâme, 23v- 41v arasında Sünbül-zâde'nin Şevk-engizi bulunmaktadır. Müstensih çok sık olmasada bazı kelimelerde hareke kullanılmıştır.

Başı (1v):	Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(21v):	Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.21 Manisa İl Halk Kütüphanesi, 2670/2, M

Ebruli deri cilt içerisindedir. Rika hat kullanılmıştır. Bazı yaprakları rutubet lekeli. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Başlıksız tam bir sayfada 17 satır bulunmaktadır. Varak sonlarında çoban/müşir vardır. Bazı sayfa kenarlarında haşiyeler yer almaktadır. Yazmada sırasıyla Enderûnlu Fâzıl'ın Divanı, Hammam-nâme, Hûbân-nâme, Rakkâs-nâme ve son olarakta Zenân-nâme vardır. Zenân-nâme'nin sonuna istinsah tarihi olarak 1219 tarihi atılmıştır. Nüshanın müstensihî hakkında bir bilgi yoktur.

Başı (138v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(171v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.22 Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1061/3, AE1

Eserde sırasıyla Enderûnlu Fâzıl'ın Hûbân-nâmesi, Çengi-nâmesi ve Zenân-nâmesi, Bosnalı Sabit'in Berber-nâmesi, Sünbül-zâde Vehbi'nin Şevk-engizi yer almaktadır. Rika hat kullanılmıştır. Başlıksız tam bir sayfa 19 satırdır. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cetveller fazlasıyla özensizdir. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır.

Başı (29v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(59v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.23 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5740, İÜ2

Mavi meşin cilt içerisindedir. Talik hat kullanılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. Sayfalar nemden dolayı biraz hasar görmüştür. Başlıksız tam bir sayfada 21 satır vardır. Metnin sonunda “ temmet tamam” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Müstensih veya istinsah tarihiyle ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Başı (1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(30v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.24 Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, A/278, TDK

Vişnerengi zencirekli meşin bir cilt içerisinde. Rika hatla yazılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Satır sayıları değişkenlik göstermektedir. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1v-21v arasında Hûbân-nâme, 22v-47r arasında Zenân-nâme, 47v-52v arasında Rakkas-nâme, 52v-62r arasında Defter-i Aşk yer almaktadır. Eserin Müstensihî veya istinsah tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Baş (22v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(47r): Hâtîme olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.25 Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa, 1009, S

Sırtı ve kenarları kahverengi deri üzerine ebru kaplı, şirazesî dağılmış cilt içerisinde. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Rika hat kullanılmıştır. Eserin cetvelleri kırmızıdır. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 19 satırdır. Eserin varak numaraları müstensih tarafından yazılmamıştır. 1r-24v arasında Hûbân-nâme, 25r-54r arasında Zenân-nâme, 54v-67v arasında Rakkâs-nâme yer almaktadır.

Baş (25r): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(54r): Hâtîme olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.26 Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4537, S1

Şemselî, miklepli kahverengi deri cilt içerisinde. Talik hat kullanılmıştır. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıklar için boşluk bırakılan bazı yerler doldurulmamış, boş bir şekilde kalmıştır. Bazı istisna sayfalar dışında sayfalar cetvelsizdir. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 13 satırdan oluşmaktadır. Bazı sayfalar mürekkep lekeli. 1v-42v arasında Zenân-nâme, 42v-52r arasında Çengi-nâme, 52r-83r arasında Hûbân-nâme yer almaktadır.

Baş (1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(42v): Hâtîm olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâme lafz u âmîn

2.2.27 Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İsmail Hakkı Bey, 3492, S3

Siyah bez kaplı, şirâzesiz cilt içerisindeydir. Talik hatla istinsah edilmiştir. Nüsha büyük ihtimalle bir dağılmaya maruz kalmıştır. Metin 915. Beyitte kesilip 1083. beyitten devam etmektedir. Tahminen aradaki 3 ya da 4 varak kaybolmuştur. Varak sonlarında Çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 21 satırdır. Sayfalar rutubet lekeliydir. Başlıklar kırmızı, manzumeler ise siyah mürekkeple yazılmıştır.

Başı (1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(24v): Hâtim olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâme lafz u âmîn

2.2.28 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 218, İÜ6

Ebru kağıt kaplı bir cilt içerisindeydir. 1v-34v arasında Sünbül-zâde Vehbi'nin Lütfiyye adlı eseri, 35r- 56r arasında Hûbân-nâme, 56v- 86r arasında Zenân-nâme, 86v- 92v arasında Çengi-nâme yer almaktadır. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Satır sayıları değişiklik göstermektedir. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Nesih hat kullanılmıştır.

Başı (56v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(86r): Hâtıme olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.29 Konya Mevlana Müzesi, 1160, MM

Üstü ebru kaplı mukavva bir cilt içerisindeydir. Talik hat kullanılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Bazı istisna varaklar dışında, varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 15 satırdan oluşmaktadır. 1v-39v arasında Zenân-nâme, 45v-58v arasında Sünbül-zâde Vehbi'nin Lütfiyyesi yer almaktadır.

Başı (1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(39v): Hâtıme olsa sezâ-yı taḥsîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.30 Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, 132/2, İBB

Talik hat kullanılmıştır. Manzumeler siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 19 satırdan meydana gelmektedir. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. 1v-27v arasında Hûbân-nâme, 28v-33r arasında Fâzıl'a ait şiirler, 35v-66v arasında Zenân-nâme, 67v-73v arasında Hûbân-nâme başlığı altında Çengi-nâme yer almaktadır.

Başı (35v):	Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
	Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(66v):	Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
	Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.3 Nüshaların Değerlendirilmesi ve Tenkitli Metin Hazırlanırken İzlenen Yol

Zenân-nâme'nin tenkitli metni hazırlanırken öncelikle nüshalar tespit edilmiştir. Daha sonra tespit edilen nüshalardan bir kısmı karşılıklı okunarak bir aparat oluşturulmuştur. Bu şekilde eserde olması gereken beyit sayısı ortaya çıkmıştır. Oluşturulan aparat sayesinde nüshalarda bulunan ve bulunmayan beyitler belirlenmiştir. Ayrıca nüshalar arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelenerek nüsha grupları oluşturulmaya çalışılmıştır. Nüsha grupları oluşturulurken aşağıdaki temel özellikler dikkate alınmıştır:

- Nüshalardaki manzume sayıları
- Bölümlerin başlıkları
- Nüshalardaki manzumelerin sırası
- Ortak müstensih hataları
- Nüshalarda fazla veya eksik olarak yer alan manzumeler
- İstinsah kayıtları

Nüshalar üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, nüshaların temel olarak iki gruba ayrılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Nüshalar birbirlerinden çok farklı özellikler sergilememesine rağmen belli başlı ayırıcı özellikleri bulunmaktadır. Beyit sayıları, müstensihlerin atlamaları, kafalarına göre beyit eklemeleri veya kasıtlı olarak eksik yazmaları nedeniyle her nüshada farklı olmakla birlikte nüshaların gruplandırılmasında en önemli rolü oynamaktadır.

1. Grup Nüshalar

1. Ankara Milli Kütüphane, 653, MK
2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 672, İÜ1
3. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1062/2, AE
4. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 1949, İÜ4
5. Ankara Milli Kütüphane, 2324/1, MK1
6. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2991, İÜ5
7. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5502, İÜ
8. Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Mehmed Asım Bey, 422/4, K
9. Ankara Milli Kütüphane, 403/2, MK6
10. Ankara Milli Kütüphane, 2413/3, MK2
11. Ankara Milli Kütüphane, 5014/3, MK4
12. Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, 373/1, G
13. Manisa İl Halk Kütüphanesi, 2670/2, M
14. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5740, İÜ2
15. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, A/278, TDK
16. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4537, S1
17. Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, 132/2, İBB

Bu grupta bulunan nüshalar kendi içlerinde de alt gruplara ayrılmaktadır. G, MK2, İÜ1, İÜ4, İÜ5, AE, İBB, S1, MK6, MK1 nüshaları bir alt grubu oluşturmaktadır. Bu nüshalar tercih edilen kelimeler, eksik beyitler ve ortak hatalar bakımından genel olarak birbirleriyle tutarlıdırlar. Bu alt grup içerisindeki en eski ve en eksiksiz olan nüsha G nüshasıdır. Diğer nüshalar G nüshasından veya G ile doğrudan ilişkili bir nüshadan istinsah edilmiş olmalıdırlar. Diğer bir ihtimal de birbirlerinden istinsah edilmiş olabilecekleridir. Nitekim İÜ1, MK6, AE nüshaları, bu alt gruptaki diğer nüshalara göre çok daha fazla birbirleriyle tutarlıdırlar. Bu da zikredilen nüshaların ya müşterek bir nüshadan kopya edildiklerini ya da birbirlerinden kopya edildiklerini ortaya koymaktadır. Örneğin İstanbul kadınlarının anlatıldığı bölümde şu şekilde olması gereken iki beyit;

Evvelâ fırka-i ehl-i perde

Ki görünmez dahı hiç mahşerde

Ya'ni ol fırka-ı erbâb-ı büyü

Dürc-i sîm içre mişâl-i yâküt

G, MK2, İÜ1, İÜ4, İÜ5, AE, İBB, S1, MK6, MK1 nüshalarının tamamında tek bir beyit haline gelmiş ve şu şekilde yazılmıştır.

Evvelâ fırka-ı erbâb-ı büyü
Dürc-i sîm içre misâl-i yâkût

Yine Kadınlar hamamının tasvir edildiği bölümde

Bir direkliyi begenmez cânı
Balaban iskelesi limânı

Şeklinde olan beyit G, MK2, İÜ1, İÜ4, İÜ5, AE, İBB, S1, MK6, MK1 nüshalarının hiçbirinde bulunmamaktadır. Bu nüshaların hemen hepsinde ortak olan hatalar, eksiklikler ve kelime tercihleri dışında da, nüshaları kendi aralarında ayıran hatalar ve kelime tercihleri bulunmaktadır. Misalen İÜ1, MK6, AE nüshaları sırası değiştirilen beyitler, kelime tercihleri ve eksik beyitler bakımından birbirlerinin kopyası gibidirler. Bu da bu nüshaların birbirlerinden istinsah edilmiş olabileceğini göstermektedir.

Diğer bir alt grubu da İÜ, MK4, İÜ2, MK, TDK, K nüshaları oluşturmaktadır. İÜ nüshası Zenân-nâme'nin ve bu alt grubun en eski nüshalarından biridir, ayrıca minyatürlü olması bakımından dikkat çekicidir. İÜ2 ve MK4 nüshalarının, İÜ veya doğrudan İÜ nüshasıyla bağlantılı bir nüshadan istinsah edilmiş olma olasılıkları yüksektir. Ayrıca MK, TDK, K nüshalarının da bazı ufak farklar dışında İÜ nüshasıyla oldukça tutarlı olduğu görülmektedir. Ancak İÜ nüshasında bulunmayan bir beyitin MK, TDK, K nüshalarında yer alması, bu nüshaların İÜ'ye kaynaklık eden ve elimizde bulunmayan bir nüshadan istinsah edilmiş olabileceğini göstermektedir. Başka bir ihtimalde, MK, TDK, K nüshalarının, İÜ nüshasının yanı sıra farklı nüshalar da kullanılarak istinsah edilmiş olabileceğidir. M nüshası kelime tercihleri bakımından bu gruptaki diğer nüshalarla tutarlıdır. Ancak diğer nüshalarda olup, M nüshasında olmayan bazı beyitler bulunmaktadır. Bu eksiklik müstensihden kaynaklı olabileceği gibi M'nin istinsah edildiği nüshadan da kaynaklı olabilir.

2. Grup Nüshalar

1. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 1023, T
2. Ankara Milli Kütüphane, 2517/2, MK3
3. Bibliothèque Universitaire Des Langues et Civilisations, MS. Turc. 40, BUL
4. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R 512, T1

5. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 3730/1, AÖ
6. Ankara Milli Kütüphane, 10105, MK5
7. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1061/3, AE1
8. Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa, 1009, S
9. Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İsmail Hakkı Bey, 3492, S3
10. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 218, İÜ6
11. Konya Mevlana Müzesi, 1160, MM
12. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5701, İÜ3

Bu gruba dahil edilen nüshaların en belirgin özelliği birinci gruptaki nüshalarda yer almayan bazı beyitleri içermeleridir. Bu ayrımın yanı sıra ikinci gruptaki nüshalar bazı beyitlerdeki kelime tercihleri, beyitlerin sırası ve mısraların tersine olması gibi özellikleriyle de birinci gruptan ayrılmaktadırlar. Grubun en eski nüshalarından biri T nüshasıdır. İÜ6, T1, MK5, AE1, S nüshaları muhtemelen T nüshasından veya birbirlerinden kopya edilmişlerdir. İÜ6, T1, MK5, AE1, S nüshalarının T nüshasıyla olan bağlantısına bir örnek verecek olursak, eserin mukaddime bölümünde sıralı bir şekilde bulunması gereken şu beyitler;

Dağı lā-büd ola cānā ma‘lūm
Sana evşāf-ı maḥall-i mektūm

Hükemādan dēdi eslāf-ı kirām
Der beyān-ı şıfat-ı bāb-ı merām

Anda üç nesne gerekdir evvel
Üçü de anda olursa ne güzel

Teng ola dest-i ḥasīsān gibi
Olmaya vūs‘at ile ḥān gibi

Huşk ola meşreb-i zühhād-āsā
Olmaya dīde-i ḥussād-āsā

Germ ola pūte gibi āteşnāk
Şanki ālet olacaḡ anda helāk

T, İÜ6, T1, MK5, AE1, S nüshalarının hiçbirinde bulunmamaktadır. Beyitlerin eksikliği ve beyitlerin konumunun yanı sıra belirtilen nüshaların hepsi kelime tercihleri bakımından da T nüshasıyla oldukça tutarlıdır.

BUL nüshasıyla T nüshası arasında da bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bu iki nüsha, bazı mısraların tersine olması, bazı beyitlerin sırası ve kullanılan kelime tercihleri bakımından birbirine oldukça benzemektedir. Ancak T nüshasında eksik olan beyitlerin birçoğu BUL nüshasında mevcutken, BUL nüshasında eksik olan beyitler de T nüshasında mevcuttur. Bu da bu iki nüshanın elimizde olmayan bir nüshadan kopyalanmış olabileceğini düşündürmektedir.

Bu gruptaki MM nüshası kelime tercihleri bakımından T nüshasıyla benzerlikler göstermesine rağmen T’de bulunmayan bazı beyitleri içermektedir. Muhtemelen MM nüshası birden fazla nüsha kullanılarak kopyalanmıştır.

AÖ nüshası bu grubun genel özelliklerini taşımakla birlikte kendine has büyük hatalar barındırmaktadır. Örnek vermek gerekirse Sudan ve Habeş kadınlarının anlatıldığı bölümler birbirine karışmış ve beyitler diğer nüshalardan oldukça farklı sıralanmıştır.

MK3 nüshası, bu grup içerisindeki en eski nüshalardan biridir. Kelime tercihlerinde kimi zaman farklılıklar bulunmasına rağmen BUL ve T nüshasıyla benzerlikler göstermektedir.

Yapılan incelemeler ve değerlendirmeler doğrultusunda Zenân-nâme’nin tenkitli metni hazırlanırken kullanılmış olan 8 nüsha ve kısaltmaları şunlardır:

- Ankara Milli Kütüphane, 653, MK
- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 672, İÜ1
- Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 1023, T
- Ankara Milli Kütüphane, 2517/2, MK3
- Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, 373/1, G
- Bibliothèque Universitaire Des Langues et Civilisations, MS. Turc. 40, BUL
- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5502, İÜ
- Manisa İl Halk Kütüphanesi, 2670/2, M

İÜ nüshası en eski nüshalardan biri olmasının yanı sıra minyatürlü ve değerli bir nüsha olduğu için tenkitli metne dahil edilmiştir. MK nüshası içerdiği manzume sayısı neredeyse eksiksiz olduğu için metne alınmıştır. G ve İÜ1 nüshaları kendi grupları içerisinde ayrı bir kol ihtiva ettikleri ve intinsah tarihleri sebebiyle metne dahil edilmiştir. M nüshası da kendi grubu içerisindeki en eski tarihli nüshalardan biridir ve bu sebeple metne dahil edilmiştir. T nüshası diğer nüshalara göre daha az manzume içermesine rağmen grubu içerisindeki en eski

nüshalardan biri olması nedeniyle metne dahil edilmiştir. Yine BUL ve MK3 nüshaları da kendi grupları içerisindeki en eski nüshalar olmaları sebebiyle tenkitli metne dahil edilmiştir.

Tenkitli metin için kullanılan nüshalar dışındaki nüshalardan da gerektikleri yerde istifade edilmiştir. Tenkitli metin hazırlanırken seçilen nüshalar bir arada değerlendirilerek müellif elinden çıkan orijinal Zenân-nâme metnine ulaşmaya çalışılmıştır. Nüshalar arasındaki farklar dipnotta gösterilmiştir. Tercih edilen ifade ile diğer nüshaların arasında bulunan farklar “.” ile ayrılmıştır ve farkların yanına nüshaların kısaltmaları verilmiştir.

Nüshalarda bulunmayan beyitler “-İÜ“, “-BUL“, eksik olan kelimeler “-bir“, “-var” şeklinde belirtilmiştir. Beyitlerinin sırasının farklı olduğu kısımlar “↔” ifadesiyle gösterilirken mısraların sırasının tersine olduğu kısımlar ise “a↔b” şeklinde gösterilmiştir. Nüshalar arasındaki bir farkın tamamlanıp diğer bir farka geçildiğini belirtmek amacıyla “;” ifadesi kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

ZENÂN-NÂME*

- 1 Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
- 2 Çifte kıldı zeker ü ünşâyı
İbtidâ Âdem ile Havvâyı
- 3 Anlara vèrdi o şâhib-ı kudret
Âteş-i sîne-güdâz-ı şehvet
- 4 Aldı âgûşa o nâzik-bedeni
Çide kıldı taraf-ı pîreheni
- 5 Penbede la‘l-i Bedaḥşân ḥufte
Şekl-i bādāmı henüz nâ-süfte
- 6 Birbiriyle edicek lu‘be-i nâz
Feth olup revzene-i ḳubbe-i nâz
- 7 Ne güzel lu‘be-i ḥüb-fercām
Bâ‘ış-i ḥilḳat-i efrād-ı enām

* Zenân-nâme: Zenân-nâme-i Fâzıl İÜ1, G

³ vèrdi: kıldı İÜ1; sîne-güdâz: sîne-güzâr M

⁵ ḥufte: çifte İÜ1, G

⁶ lu‘be-i nâz: lu‘bde-i nâz M

⁷ ḥüb-fercām: ḥüb u fercām MK, İÜ1, T, G, BUL, İÜ

- 8 Nesline oldu o lu‘be mīrās
Nēçe bāzīçeler oldu iḥdās
- 9 Oldı mānend-i zemīn ü dāne
Raḥmler mezra‘adır insāne
- 10 Ol sebeb vērđi ḥakīm-i ḳudret
Fırḳa-ı cins-i zenāne zīnet
- 11 Ḳıldı ḥatdan ruḥ-ı zībāsını pāk
Mūydan eyledi a‘zāsını pāk
- 12 Tā ki meyl eyleye nefis-i ḡilmān
Münḳarız olmaya nev‘-i insān
- 13 Vērđi bu şehveti her ḥayvāna
Tā ki ma‘mūr ola bu kār-ḥāne
- 14 Vērđi ḥayvāna daḥı ḥubb-ı veled
Ola tā kim bu teselsül mūmted
- 15 Bu teselsül erişür encāma
Ḥālīḳuḡ istedigi hengāma
- 16 Ne zemān istese maḥv-ı iḥdās
Hep ‘aḳīm ola mevālīd-i selās

⁸Nesline oldu: Ehline oldu BUL; bāzīçeler: bāzīçeleri İÜ1

¹⁴-İÜ; ḥayvāna daḥı: her rūḥa daḥı T, her zāta daḥı BUL

¹⁵15↔16 T

DER-BEYÂN-I SEBEB-İN TE'LİF*

- 17 Bes ki bu Fâzıl-ı mestâne-i 'aşk
Rind-i sāğar-keş-i mey-ḥāne-i 'aşk
- 18 Ol ḥaber-dār-ı rümûz-ı her-fen
Böyle eyler yine āgāz-ı sūhen
- 19 Dêr ki bir gün o belâlı yârim
O benim dil-şikenim dildârim
- 20 'Ömrümün varı benim cānānem
Rûy-ı dünyāda benim bir dānem
- 21 Serve ta'līm-i ḥırām eyleyerek
Deheni tūṭi gibi söyleyerek
- 22 Bağteten geldi fakīr-ḥānemize
Şāh-bāz indi yine lānemize
- 23 Nerdübān kât kât olup şevkinden
Pâyine yüz sürêcek zevkinden
- 24 Ben de cān atmışam āhūcasına
Şöyle uçdum ki piristūcasına

* Der-Beyân-ı Sebeb-İn Te'lif: Der-Beyân-ı Sebeb-i Te'lif IÜ1, Sebeb-i Te'lif M

²² Bağteten geldi: Nā-gehān geldi T; indi yine: andı yine MK, T, G, BUL

²³ olup: olur MK

- 25 Dīdeme geldi yine şevkle cān
Tā ki seyr eyleye rûy-ı cānān
- 26 Vêrdi biñ şīve-i nāz ile selām
Eyledi kām̄et-i ham-geştemi lām
- 27 Halk̄a-ı bāba hemān dest urdı
Şöyle dīvāra t̄ayandı durdı
- 28 Dēdim ey şūh-ı kamer-çehre buyur
Hāne-i tūremi eyle pūr-nūr
- 29 Sūzdi çeşmin̄ daḥı bilmem n'ētdi
Tā cigergāhıma ok işletdi
- 30 Dēdi ey küşte-i çeşm-i siyehim
Sīnesi terkeş-i tūr-i nighim
- 31 Haste-i ğuşşa-keş-i hicrānım
Beste-i cezbe-i hūsn ü ānım
- 32 Fāzılım lāle gibi pūr-dāğım
Būlbūl-i velvele-sāz-ı bāğım
- 33 Bir niyāz étmege geldim ammā
Göreyim işte zemān-ı da'vā

²⁵ Dīdeme geldi: Çeşmime geldi T, BUL

²⁶ şīve-i nāz: şīve vū nāz İÜ1

²⁷ Halk̄a-ı bāba: Halk̄a-ı pāye MK3; Şöyle dīvāra: Şīve ile dīvāra MK3

- 34 Korkarım bu sözüm etmez te'şir
Geçmeye sine-i ihlâşa bu tîr
- 35 Eşer etmez ise hâr-ı sühenim
Açmayam gonce-i nâzik-dehenim
- 36 Dêdim ey dâver-i vâlâ-yı kulüb
Vâlî-i milket-i şahrâ-yı kulüb
- 37 Goncesin hârîna kurbân olayım
Şu'lesin nârına kurbân olayım
- 38 Yoluña işte fedâdır dil ü cân
Saña fâzıl dil-i Fâzıl kurbân
- 39 Sen niyâz eyleme fermân eyle
Tek beni lûtf ile şâdân eyle
- 40 Görelim her ne ise fermânıñ
Himmetiñle buluruz imkânıñ
- 41 Tâğı delmek ise Ferhâd gibi
Himmet-i 'aşka göre bâd gibi
- 42 Bu sözümde o gül-i nâzende
Eyledi gonce dehânı hânde

³⁵ gonce-i nâzik-dehenim: gonce-i nâzik sühenim dehenim İÜ1

³⁷ Goncesin: Goncesiñ İÜ1; nârına kurbân: nâziña süzân İÜ1

³⁸ fedâdır dil ü cân: fedâdır dil ü cânım İÜ1

⁴¹ Tâğı delmek: Tâğ delmek MK

- 43 Elini açdı dèdi var olasın
Zevk-i vaşlımla feraḥ-kār olasın
- 44 Saḡa göstermeye Mevlā-yı ‘azīz
Beni aḡyārıḡ ile diz-be-diz
- 45 Ḥaḡ emīn eyleye hicrānımdan
Seni ayırmaya hiç yanımdan
- 46 Şimdi ey nādire-pīrāy-ı suḡen
Budur ancak ki niyāzım senden
- 47 Tatlu geldi baḡa Ḥūbān-nāmeḡ
Çok şekerler yedi murḡ-ı ḡāmeḡ
- 48 Emrim üzre anı te’līf ètdiḡ
Cümle ḡūbānı da ta’rīf ètdiḡ
- 49 Benim ammā ki bilürsin ḡālim
Ki nisā zümresine meyyālim
- 50 Zühreye mā’il olur Mirrīḡım
Şaplanur öyle kebāba sīḡım
- 51 İsterim kim o siyāḡ üzre yine
Bir kitāb ola zenānıḡ ḡaḡına

⁴⁶ ey -MK3

⁵⁰ sīḡım: şışım G

⁵¹ İsterim kim: İsterim ki MK3; zenānıḡ ḡaḡına: zenıḡ ḡaḡına MK3, zenān ḡaḡına ^M

- 52 Ya‘ni her cinsiñ ola arısı
Ki şafā kesb  de her ārīsi
- 53 Evvelā vaşfını eyle tefh m
Ba‘deh  ş retini ıl ters m
- 54 C mleniñ ola ab hi g zeli
‘ lemiñ ş lihası m btezeli
- 55 ab‘-ı zen-p reye v rs n ş d 
Ki Zen n-n me d nils n adı
- 56 Bil r m ab‘ına ağırdır bu
Meşreb-i p ke muğ yirdir bu
- 57 H t r m‘c n  ekesiñ bunda te‘ab
Ne adar olsa hil f-ı meşreb
- 58 Bu da tekm l olıca ve‘l-h ş l
Ben seniñ sen de benimsin F z l
- 59  şidince bunı ol  fetden
Ben toğurdum o zem n s k letden
- 60 D dim ey ş h bu h ly dan ge 
Fikr-i Leyl  v  Z leyh dan ge 

⁵² 52a 52b T

⁵⁵ v rs n ş d : v rsin ş d  İ 1

⁵⁹ 59 60 İ 1

⁶⁰ ge  -MK

- 61 Saḡa ‘ālem dēr iken meh-pāre
Şimdi lāyık mı dēsün zen-pāre
- 62 Şorma ol zümreyi bu dā‘iden
Ben güzār étmedim ol vādiden
- 63 Ben o bāḡ içre fidān dikmemişim
Öyle meydāna nişān dikmemişim
- 64 Şā‘iriz raḡne vèrir şānımıza
Giremez fāḡiše dīvānımıza
- 65 Zenneler vaşfi degildir kārım
Gerçi hep ḡarnı yarık eş‘ārım
- 66 İşte bu yolda benim çamurum
Hep bataḡçılar ise menfūrum
- 67 Vèremem şūret-i āşūfteye süs
Baḡa bu bābda istersen küs
- 68 Başḡa emriḡ var ise ber-ser ü cān
Dikime pek gider evşāf-ı zenān

⁶¹ mı dēsün: mı dēsünler MK3, G

⁶⁴ vèrir şānımıza: vèr şānımıza İÜ1

⁶⁶ 66a↔66b T, BUL; Hep bataḡçılar: O bataḡçılar BUL

⁶⁷ Baḡa: Belki İÜ1, G

⁶⁸ -T

- 69 Dèdi şoldurma gül-i gülşenimi
Gönceyim üzme şu nâzik tenimi
- 70 Sen benim ‘âşık-ı nâ-kāmımsın
Beste-i zülf-i siyeh-fāmımsın
- 71 Râz-ı mektûmı saña fâş édeyim
Halvet-i vaşlıma sırdâş édeyim
- 72 Nergis-i çeşmimi nemnâk étme
Gönce-i hâtırımı çâk étme
- 73 Başladı böyle o şūh-ı gül-hand
Yine ben ‘âşıkına vèrmege and
- 74 Dèdi lutf eyle iki dīdem için
Mest olan gamze-i düzdīdem için
- 75 Leyle-i vuşlatımın hürmetine
Eşref-i sâ‘atimin hürmetine
- 76 Kadehimdeki üzüm şuyı için
Terledikçe o yüzüm şuyı için
- 77 Cāme-h^wābım için olsun bārī
Ben güle eyleme bu āzārī

⁶⁹ gülşenimi: gülşeni G

⁷² 72↔73 İÜ1

⁷³ Yine ben ‘âşıkına: Dahı ben ‘âşıkına BUL

⁷⁴ gamze-i düzdīdem: gamze-i zer-dīdem İÜ1

- 78 Beni gönderme emān asret ile
Başla nazm-ı suhene sür‘at ile
- 79 Saňa bir hefte eger söyler isen
İşte benden aralık ister isen
- 80 Sen gibi māhe dēdim ola fedā
Cümle āşüfte zenān-ı dünyā
- 81 Şorma benden güzelim kār-ı zenī
Ben bu bahriñ degilim ğavta-zeni
- 82 Ben bu bāġıñ degilim ma‘hūdı
Baňa yuđdurma şu hām emrūdı
- 83 Saňa bir söz ebesi mekkāre
Bir ‘acūze bulayım seh  h  re
- 84 Aňa her cinsi su‘āl  t  ol  ol
S yles n h l-i nis yı bol bol
- 85 Bu kel m oldu o c n ne ile
Ba dı bir  e m-i ğ z b ne ile

⁷⁸ em n asret ile: em n bu asret ile İ 1

⁷⁹ bir hefte eger söyler: benden aralık ister T; benden aralık ister: bir hefte eger söyler T

⁸⁰ gibi m he d dim ola: m he d dim ola c n M; C mle    fte zen n-ı d ny : Sevdigim c mle zen n-ı d ny  T, BUL, C mle    fte-i zen n-ı d ny  MK3

⁸² emr dı: armudı MK3, İ 

⁸⁵ -bir MK

- 86 Āl āl oldu gül-i ruḥsārı
Ser-bedīd oldu ğaḏab āṣārı
- 87 Dēdi şimden gerü hicrān ēdeyim
‘Ahdım olsun seni giryān ēdeyim
- 88 İki çeşmim kılıcı ḥaḳḳı için
Ġamzemiñ cān alıcı nuṭḳı için
- 89 Bir nıgehle seni şād ētmeyeyim
Tā kıyāmet seni yād ētmeyeyim
- 90 Düşmeniñle olayım düş-be-düş
Tutmayım nāle vü feryādına ğuş
- 91 Ne zemān olsa temām bu te’līf
Eylerim ḥāneye ol dem teşrīf
- 92 Yola düşdi diyerek ol bed-ḥū
Sizi şimden gerü yā hū yā hū
- 93 Ol zemān ben daḥı irşād oldum
Emr-i cānāneye münḳād oldum

⁸⁶ oldu: oldı o İÜ1

⁸⁸ alıcı nuṭḳı için: alıcı ḥaḳḳı için MK3, M

⁸⁹ seni yād: seni şād İÜ1, MK3, daḥı yād T, BUL

⁹⁰ Tutmayım nāle vü feryādına: Tutmayım nāle-i feryādına MK, T, MK3, BUL, Tutmıyayım nāle-i feryādına G

⁹¹ Eylerim ḥāneye: Eylerim ḥāneñi MK, Eylerim ḥāneyi İÜ1

⁹² Yola düşdi: Düşdi yola T; Sizi: Seni M

⁹³ Ol zemān: O zemān MK; Emr-i cānāneye: Emr-i cānāneme İÜ1

- 94 Dèdim el-leyletû-ḥublâ dèrler
Bulunur tâze ‘arûsa erler
- 95 Başla ey ḥāme-i gūyā suḥene
Saṇa bol ḳāfiye gözükdî yine
- 96 Zîkr-i ḥübânı çıkardım aradan
Şu getürdüm zen içün her dereden
- 97 Aldım āgūşa ‘arûs-ı fikri
Oldı zāyîde bu fikrim bikri
- 98 İşte bir bâkiredir bu nāme
Anı bozdı bu siyāh-ı ḥāme
- 99 Bulmadı ḥaḳ bu ki fikr-i eslāf
Bu iki nāme gibi el-inşāf
- 100 Şanki oḡlan gibi Ḥübān-nāme
İşte hemşiresidir bu nāme

ZİKR-İ MUḲADDİME-İ MANZŪME

- 101 Ey ki ‘aşḳ ile cihān-āvāre
Şeh-levendim güzelim zen-pāre

⁹⁵ ḳāfiye gözükdî: ḳāfiye gönderi MK, ḳāfiye getürdi MK3

⁹⁷ Oldı zāyîde bu fikrim: Ola zāyîde bu fikrim MK, Oldı zāyîde bu fikriṇ M

⁹⁸ bozdı bu siyāh-ı ḥāme: bozdı gū siyāh-ı ḥāme MK3

- 102 Çünki bu mekr ile medhûş olduñ
Zenne vādîlerine dūş olduñ
- 103 Evvelā lāzımı taqdīm edeyim
O karanlık yolu tefhīm edeyim
- 104 Zenne oldur ki ola tāze fidān
Degmemiş cismine cism-i insān
- 105 Ya‘ni on beş ola ancak yaşı
Siyeh olsun iki çeşm ü kaşı
- 106 Kaddi ammā ki nihālī olsun
Ne kadar istese ‘ālī olsun
- 107 Nāzenīn ola vücūd-ı pākı
Olmaya Anaṭolı Etrākı
- 108 Ola şāyeste-i āgūş-ı ḥayāl
Olmaya cismi mūlahḥam baṭṭāl
- 109 Ṭavr-ı reftārı ḥırāmı nāzik
Ola güftār-ı kelāmı nāzik
- 110 Ola bir tāze-zebān-ı ḥoş-gū
Dèmeye her iki sözde ābū

¹⁰⁴ cism-i insān: çeşm-i insān İÜ1

¹⁰⁵ 105↔110 İÜ1

¹⁰⁶ ki nihālī: ki nihāl MK3; istese: esnese İÜ1

¹⁰⁸ şāyeste-i āgūş-ı ḥayāl: şāyeste-i āgūş-ı vişāl MK

¹⁰⁹ Ṭavr-ı reftārı : Ṭavr u reftār u M; güftār-ı kelāmı: güftār u kelāmı MK, BUL, güftārı kelāmı MK3

- 111 Olmaya ıavırı vaıūrāne gibi
Ya‘ni eıvār-ı ıadīmāne gibi
- 112 ıarının sāhte vaıārı beddir
Anlara řıve henüz lā-büddür
- 113 Ola bir bākire-i nev-reste
Mühr-i ıudret ola anda beste
- 114 Bākire olmaz ise nāfiledir
Çünkü revnaı belī hep ıan iledir
- 115 Ola yāıud ki henüz üşküfte
Olmaya oynası çok āşüfte
- 116 Olmamış hāmile hiç ‘ömründe
Olmaya bir iki pīç ardında
- 117 Ben de bilmem ki gürüh-ı zānī
Nēce āğūřa alurlar anı
- 118 Bir iki def‘a toıurmuş ‘avret
Tutalım olsa daıı hoş-şüret

¹¹¹ ıavırı vaıūrāne: ıavr-ı vaıūrāne İÜ1, MK3

¹¹⁴ -hep MK3

¹¹⁵ oynası: on beşi İÜ3

¹¹⁶ 116↔117 İÜ1

- 119 Daḥı lā-büd ola cānā ma‘lūm
Sana evşāf-ı maḥall-i mektūm
- 120 Hükemādan dēdi eslāf-ı kirām
Der beyān-ı şıfat-ı bāb-ı merām
- 121 Anda üç nesne gerekdir evvel
Üçi de anda olursa ne güzel
- 122 Teng ola dest-i ḥasīsān gibi
Olmaya vüs‘at ile ḥān gibi
- 123 Huşk ola meşreb-i zühhād-āsā
Olmaya dīde-i ḥussād-āsā
- 124 Germ ola pūte gibi āteşnāk
Şanki ālet olacaḡ anda helāk
- 125 Sen de istersen eyā rūḥ-ı revān
Ki saṇa meyl ēde eşnāf-ı zenān
- 126 Ḥamdülillāh saṇa kılmış Mevlā
Ḳuvvet-i cāzibe-i ḥüsni ‘atā

¹¹⁹ -T

¹²⁰ -T

¹²¹ -T

¹²² -T; Teng ola dest-i ḥasīsān: Teng olsa dest-i ḥasīsān MK3

¹²³ -T

¹²⁴ -T; ālet: ālāt İÜ1

¹²⁵ istersen eyā: istersen eyā MK, MK3, G, BUL, ister isen ey M; Ki saṇa meyl ēde eşnāf-ı zenān: Ki saṇa meyl ēde envā‘-ı zenān T, BUL, Ki saṇa meyl ēde evşāf-ı zenān G, Saṇa meyl ēyleye eşnāf-ı zenān M

- 127 Mevsim-i gülde buyur seyrâne
Bâ-ḥuşûş cānib-i Kāğıdhāne
- 128 ‘İtr-ı şāhīleri sür kaç üzre
Şāl-ı lāhūri ola baş üzre
- 129 Belde bir telli puşu müsteşnā
Bir tulum dizine düşsün ammā
- 130 Ola mercānlı yelek şırma-tırāz
Ola belde yaṭağanıñ mümtāz
- 131 Ola gögsün̄de mücevher köstek
Saṇa ol aḡ ile gelsün kūs tek
- 132 Açık olsun iki bāzū o bacak
Biri sīm külçe biri ṭolma kabak
- 133 Nūş édüb bir iki cām-ı gül-gūn
Tā ki olsun iki çeşmin̄ pür-ḥūn
- 134 Kaḡı meclisde ki var cem‘-i zenān
Yürü ol cānibe ey serv-i revān

¹²⁷ Mevsim-i gülde: Mevsim geldikde MK3

¹²⁸ Şāl-ı lāhūri ola baş:Şāl-ı farmāşi şar baş M

¹²⁹ tulum: ṭolam G, İÜ

¹³² iki bāzū o bacak: iki bāzū ancak İÜ1, G

¹³⁴ Yürü ol cānibe: Yürü ol meclise T

- 135 Üft ü hîzân yürüme pîr gibi
Ola hep hâṭveleriñ şîr gibi
- 136 Yürüdükçe yere bir zelzele vèr
Şalladıkça koluñı velvele vèr
- 137 Dem çeküp hışım ile ejdercesine
Na're ur şîr ü ğazanfercesine
- 138 Zîr-i fesden daḥı perçem göster
Anlara hey'et-i Rüstem göster
- 139 Çünkü hep Zührevîdir ṭab'-ı zenân
Ṭavr-ı Mirrîhe vèrir şevk ile cân
- 140 Meyl éderler güzeliñ eşbehine
Cân vèrirler daḥı anıñ rehine
- 141 Cā-be-cā ol fesi bir nāz ile aç
Perçemiñden güzelim 'anber saç
- 142 Arada dest ile bir şey göster
Cümlesinde ola tā kim kūs ter

¹³⁵ Üft ü hîzân: Üft-i hîzân İÜ1, MK3, M; Ola hep: Ola her İÜ1

¹³⁶ koluñı: koluñ İÜ1

¹³⁸ Anla ra hey'et-i Rüstem: Anlara hâlet-i Rüstem T

¹³⁹ -T

¹⁴⁰ -T; vèrirler daḥı anıñ: vèrir hâşılı anıñ BUL

¹⁴¹ 141↔142 BUL

¹⁴² -T

- 143 Hîç nigāh eyleme sağ u soluğa
Pür-ğazab böyle güzār êt yoluğa
- 144 Var leb-i cūda nişîn ol tenhā
Ol zemān hep saña eyler îmā
- 145 Kimi şöyle kimi eyler böyle
O temennâları hep seyreyle
- 146 Zîr-i yaşmakdan o eyler hānde
O biri hāke bakar şermende
- 147 O gülüşler kırılışlar o nigāh
Göz uciyla saña bakdıkça o āh
- 148 Birisi şarkıya eyler āgāz
Saña tā kim olalar harf-endāz
- 149 Saña nāz etmek için kimi koşar
Arkasından dahı ferrāce düşer
- 150 Serve gāhice şalıncağ kurula
Oturur anda iki mübtezele

¹⁴³ böyle güzār: öyle güzār T

¹⁴⁴ Ol zemān: O zemān MK, İÜ1

¹⁴⁶ o eyler: ederler MK

¹⁴⁷ -M; bakdıkça o āh: bakdıkça āh vāh G

- 151 Biri nāz ile şalıncaḡ şallar
Oḡunur anda güzel şarkılar
- 152 Şalladıkça açılır kaftānı
Saḡa göstermek içün her yānı
- 153 Gösterir ‘uḡde-i şalvārı saḡa
Belki gencīne-i esrārı saḡa
- 154 Sevdigim sen yine bakma dūr ol
Cilve ètdikçe vaḡūr ol nūr ol
- 155 Saḡa cāriye gelūr āheste
Bir elinde getürür gül-deste
- 156 Saḡa dēr işte selām ètdi ḡānım
Eline al saḡa ā bũ cānım
- 157 Sen ḡabũl eyleme dest-āvīzi
Göster ol çehre-i ḡıřm-engīzi
- 158 Vèrmesün ḡonce femiḡ aḡa cevāb
Ḳıl ḡazũbāne ḡıyām eyle řitāb
- 159 Ola üç çifte ḡayık āmāde
Seni görsünler o dem deryāda

¹⁵¹ Oḡunur anda güzel şarkılar: Görinür āh o muḡannā eller T, BUL

¹⁵³ -M

¹⁵⁴ -M; -yine MK3

¹⁵⁶ ḡānım: cānım G; al saḡa ā bũ cānım: al saḡa ā bũ a cānım T, MK3, G, BUL

- 160 Ol zemān anda opar bir avā
Bir ıyāmet daı bir vāveylā
- 161 Dillerinde seni ismi olanur
Seni adıka dehānı ulanur
- 162 Nerelidir ‘aceb ol tāze civān
aı bāı gūli ol once-dehān
- 163 aı yerde evi hem-sāyesi kim
Anası kimdir anı dāyesi kim
- 164 Birbirine vèreler cerb ü ‘itāb
Sen o gūl-ehreyi ıldı ızāb
- 165 Āh yetime gidi kāfir cādū
Baına uduum oynak rospu
- 166 Birbirine daı pābūcu baar
Hep seni’ūn bu ayā nūr-ı baar
- 167 Sen daı māh gibi aām èt
Cāme-ābıda uyu ārām èt
- 168 Dūūn anlar heves-i tefe
Anlara lāzım ise bir te

¹⁶² tāze civān: tāze fidān İÜ1, T

¹⁶⁴ cerb ü ‘itāb: cerb-i ‘itāb İÜ1

¹⁶⁶ 166a↔166b İÜ1, G

¹⁶⁸ heves-i tefe: heves naına İÜ1, G

- 169 Kārñ-ı şevr içre olursañ pinhāñ
 Seni elbette bulurlar o zemāñ
- 170 Sīnelerde tūtuşur āteşler
 Gelür ol demde tuḥaf peşkeşler
- 171 Kimisi ḥāneye eyler da‘vet
 Kimisi gūşe-nişīñ-i ḥasret
- 172 Sen hemāñ eyle ‘inād u ihmāl
 Ḥüccet-i ḥāneyi eyler irsāl
- 173 O zemāñ eyle ḳadem-rencīde
 Nā‘il ol istediğīñ ümmīde
- 174 Zevḳ ü şevḳ ile hemāñ nāz eyle
 Çok telef étme şaḳın āz eyle
- 175 Olma bir ‘avrata ammā maḥşūş
 Saḡa olsun zen-i dūnyā maḥşuş
- 176 Pek unutma arada ğilmāñı
 O daḡı rūḡa şafā-yı şāñī

¹⁷⁰ Sīnelerde: Sīneler İÜ1; tuḥaf peşkeşler: tuḥfe peşkeşler MK3

¹⁷² eyler irsāl: eylerse irsāl MK3

¹⁷³ O zemāñ: Ol zemāñ T, MK3; Nā‘il ol: Mā‘il ol İÜ1

¹⁷⁴ telef étme şaḳın: telef étme hemāñ İÜ1, ṭama‘ étme şaḳın T

¹⁷⁶ 176↔177 T; O daḡı: O ruḡı MK

- 177 Zenne şeklinde konulsa maḥbūb
Cümlesinden daḥı ḡāyet ile ḥūb
- 178 Varma āşūfteye ‘ömrüm varı
Seni ḥıfz eyleye andan Bārī
- 179 Saḡa tertīb ile şimdi cānā
Söyleyim ben de zenān-ı dünyā

DER-BEYĀN-I ZEN-İ HİND-İ ŞARKİ*

- 180 Ey benim yer güneşi māh-veşim
Eşbehim yoşma civānım keleşim
- 181 Açalım rāz-ı suḡen ser-bendi
Ėdelim vaşf-ı zenān-ı Hindī
- 182 Yüzi gözi ḡara ‘avretlerdir
Şanki dīvārda şüretlerdir
- 183 Olamaz nefsi cimā‘a ṭālib
Çünkü ḡāyetle şovukdur ḡālib
- 184 Gerçi zāhirde ḡarāretleri var
Līk bātında bürüdetleri var

¹⁷⁷ şeklinde: şekline İÜ1, G, M; Cümlesinden daḥı ḡāyet ile ḥūb: Cümlesinden daḥı ḡāyet ile maḥbūb MK, Cümleden ḡāyet ile luṭf u ḥūb T, BUL

¹⁷⁸ Varma āşūfteye: Var āşūfteye İÜ1; andan Bārī: anda Bārī İÜ1, G

* Der-beyān-ı Zen-i Hind-i Şarkī: Der-beyān-ı Zen-i Hind ü Şarkī M

¹⁸¹ suḡen ser-bendi: suḡen der-bendi MK3, M

- 185 Şanki buzḥāne gibidir o mekân
Bel şovukluğuna uğrar insân
- 186 Öyle bārid o maḥal kim şorma
Kīr-i bī-çāre olur tondurma
- 187 ‘Ālemi yakṣa daḥı faşl-ı bahār
Yine dūnyā-yı küsinde kış var
- 188 Aḡa meş‘al ola ālet yerine
Daḥı pūlād gerek et yerine

ŞIFAT-I ḤĀLET-İ NİSVĀN-I ‘ACEM*

- 189 Ey nisā zūmresiniḡ mültezemi
Ki henüz fenn-i zināda ‘acemi
- 190 ‘Acemiḡ cāzibe-i nisvānı
Āḡa dūnyāda bulunmaz ṡānī
- 191 Nedir ol cāzibe-i müsteṡnā
Nedir ol çeşm ü ruḡ-ı bī-hemtā
- 192 Çeşm-i mestāneleri bādāmī
Çatık ebrūları kavş-endāmī

¹⁸⁶ o maḥal kim: o maḥal hiç T, BUL

¹⁸⁷ faşl-ı bahār: faşl-ı temmūz T; Yine dūnyā-yı küsinde kış var: Yine fercinde anıḡ berd-i acūz T, Kūs-i dūnyāda yine şan kış var M

* Şıfat-ı Ḥālet-i Nisvān-ı ‘Acem: Şıfat-ı Ḥāl-i Nisvān-ı ‘Acem İÜ1, MK3

- 193 Cümle peymāne-keş-i 'işret'dir
Mest-i şevk-i heves-i ülfet'dir
- 194 Rāz-dān-ı revîş-i nāz u niyāz
Hoş-edā hoş-hareket hoş-āvāz
- 195 Kimi şā'ir kimisi mîr-i kelām
Kimi nessāḥ u kimisi ressām
- 196 Ehl-i idrāk ü firāsetdirler
Cümle erbāb-ı şinā'atdirler
- 197 Cümlesinde bu da eski 'āde
Koyalar sol etegi bālāda
- 198 Cānib-i semt-i 'Acemde ammā
Mübtezeldir bu zemān nev'-i nisā
- 199 Mıhlānup cümleleri ğılmāna
Kırık ekser mi düşer nisvāna
- 200 Her biri olmuş iken bir hūrī
Ne revādır ki çeke mehcūrī

¹⁹³ Mest-i şevk-i heves-i ülfet'dir: Āşinā-yı revîş-i şöhet'dir T, Mest-i şevk ü heves-i ülfet'dir M

¹⁹⁵ 195↔197 T

¹⁹⁶ -BUL

¹⁹⁷ Koyalar şol etegi: Koya şol etegi MK, Koyarlar şol etegi İÜ1

¹⁹⁸ nev'-i nisā: nev'-i zinā M

- 201 Cümle çekmekde bu yoldan eleme
Hasret-i vaşl ile çatlar şikemi
- 202 Uğraşur rüz ile şeb pīşi ile
Eri bulsa şarılur dişi ile
- 203 Ğurebādan geçinürler her bār
Yoksa eylerler idi terk-i diyār
- 204 Ğurebā urmasa ol hāke kadem
Münkarız olur idi cins-i ‘Acem
- 205 Bu hesāb üzre bakınca ammā
Bulunan şimdi hep evlād-ı zinā
- 206 Özbekiñ hūb olamaz insānı
Ne zenānı ne dañı ğılmānı
- 207 Buruşuk çehreli bed ‘avretler
Kocağarı gibi ol hāletler
- 208 Bākire kızları seyr eylersiñ
İki yüz yaşına girmiş dersiñ

²⁰¹ -M; bu yoldan: bu yolda MK, İÜ; Hasret-i vaşl: Hasret-i kīr T, BUL

²⁰² rüz ile şeb: rüz-ı şeb İÜ1, G

²⁰³ Yoksa: Yoğsa İÜ1, M

²⁰⁴ cins-i ‘Acem: nev‘-i ‘Acem T, BUL

²⁰⁶ ne dañı ğılmānı: ne dañı nisvānı T

ŞİFAT-I HÂL-İ NİSÂ-YI BAĞDÂD*

- 209 Ey kamer-şafvet ü hurşîd-çehre
Ğıbta-fermây-ı tıbâ‘-ı Zühre
- 210 Esmerîdir zen-i Bağdâd u ‘Irâk
Ruḥ-ı esmerleri ammâ berrâk
- 211 Âl ruḥsâr olamaz nisvânı
Yetişür cezbe-i ḥüsn ü ânı
- 212 O nisâsında olan cezbe-i saḥt
Dil-i zen-pâreyi eyler şad-laḥt
- 213 Neyleyim âdeme nermîn olmaz
Bağçesinden kişi gül-çîn olmaz
- 214 ‘Âşıka çāk-i rızâ göstermez
Tırnaḥ ilîşdirecek yer vërmez
- 215 Zevḳ-i şoḥbetde ḥamâkatleri var
Bir ğıdâ ile ḳanâ‘atleri var
- 216 Çünkü sâbıkda Hülâgü Ḳaan
Şehr-i Bağdâdı êdince vîrân

* Şıfat-ı Hâl-i Nisâ-yı Bağdâd: Şıfat-ı Hâlet-i Nisvân-ı Bağdâd İÜ1

²⁰⁹ Ğıbta-fermây-ı tıbâ‘-ı Zühre: Ğıbta fermân-ı tıbâ‘-ı Zühre MK3

²¹¹ olamaz nisvânı: olamaz nisvân İÜ1

²¹⁴ Tırnaḥ ilîşdirecek yer vërmez: Tırnaḥ içün daḥı yer göstermez M

²¹⁶ Hülâgü Ḳaan: Hülâgü Ḥân MK3

- 217 Hep helāk oldu o dem sükkānı
Geldi zabt eyledi çöl ‘urbānı
- 218 Oldılar şanki o şehriñ ehli
Bulunan şimdi o kavmiñ nesli
- 219 Ol sebep cümleleri hayvāndır
Sālik-i kā‘ide-i ‘urbāndır
- 220 Zen ü ğilmānı şafādan maḥrūm
Ādem oldukları da nā-ma‘lūm
- 221 Anda ammā ki benāt-ı A‘cām
Teni sīmīn ü ‘izārı gül-fām
- 222 Çekmiş anlar neseb-i ecdāde
Ruḥleri bāde vücūdı sāde
- 223 Dergeh-i vaşlı küşād etmişler
Ya‘ni tefrīc-i ‘ibād etmişler
- 224 Ol kızıl yüzli Kızılbaş kızı
Aḡa dūş etmeye Allāh sizi
- 225 Anlara her kim olursa müştāk
‘Āşıka şanma ki Bağdād ırak

²²¹ sīmīn ü ‘izārı gül-fām: sīmīn ‘izārı gül-fām M

²²² Ruḥleri bāde: Ruḥleri verd MK

²²⁵ Bağdād ırak: Bağdādı ırak İÜ1, G

DER BEYÂN-I ZEN-İ ÜMM-İ DÜNYÂ

- 226 Diñle ey Yūsuf-ı Mısr-ı devrân
 Ey ciger-süz-ı Züleyhâ-yı zemân
- 227 Şehr-i Mısrıñ revîş-i nisvânı
 Anlara mevhibe-i şeytânî
- 228 Yatur âşüfteleri yol üzre
 Kimi sağ üzre kimi şol üzre
- 229 Vêrilür bir pul ile fezlekesi
 Narh-ı ğavrı bu imiş kâ'idesi
- 230 Ten-i esmerleri hoşdur rengi
 Olmasa cüssede ol efrengi
- 231 Aña Mısr içre mübârek dërler
 Mübtelâdır aña hep dil-berler
- 232 Görinür gözleri maħmûr şehlâ
 Lîk diğķat ile baķsañ a'mâ
- 233 O nisâsındaki nâr-ı şehvet
 H̱wâhiş-i būs-ı kenâr-ı şehvet

²²⁷ revîş-i nisvânı: revîşi nisvânı G

²²⁹ 229↔235 T

- 234 O tulumbacıları yanında
Şanki âteş tutuşur karnında
- 235 Nîl olursa küsine hep cārī
Yine itfā edemez ol nārī
- 236 Ne kadar zenleri şehvet-āyīn
O kadar ṭab‘-ı zükūrī ‘innīn
- 237 O maḥalde daḥī nisvān-ı kibār
Hep olur merkebe çār-sūda süvār
- 238 Nêce ḥānım diyem ol murdāra
Nêce cānım diyem ol bī-‘āra
- 239 Arḳasında o münakḳaş çārşeb
Daḥī altında tūvānā merkeb
- 240 Ayağı yêrle berāber sūrinūr
Kūsi de baldırı da hep görinūr
- 241 Ḳuvvet-i māsikesi insānı
Ḳala mı seyr edicek her yanı
- 242 İki yanında nêce fellāhı
Ki ḥarāretle yapar timsāhı

²³⁴ O tulumbacıları: O tulumbacıları İÜ1

²³⁸ ol murdāra: ol bī-‘āra BUL; ol bī-‘āra: ol murdāra BUL

²⁴¹ 241a↔241b BUL

- 243 Şağ u şolunda tutar zānūdan
O kıyāfetle geçer çār-sūdan
- 244 İki cānibde eşekcilerine
O kaṭır cilveleri her birine
- 245 Hācıyaṭmaz da baḳar kōr gibi
Atılur merkeb-i pūr-zūr gibi
- 246 Kīr-i menḥūsesi yerde şarḳar
Daḥı şalyanası ağızından aḳar
- 247 Aṇa göstersün açılmış incīr
Eyva yā seydi dēmez mi o faḳīr
- 248 İki zānīyi ēder dil-beste
Seyr-i Nīle gider ol āşūfte
- 249 ‘Arab oyununa eyler āgāz
Kırılur eyler iken nāz u niyāz
- 250 Tolaşur meclisi ol ḥālet ile
Her kucağa oturur nevbet ile
- 251 Şanasın Zühredir ol ümm-i fūrūc
Aṇa āgūş-ı muḥibbānı būrūc

²⁴³ zānūdan: zānūzan G

²⁴⁴ İki cānibde: İki cānibinde MK3

²⁴⁶ Kīr-i menḥūsesi: Nēce menḥūsesi M; şalyanası: şalyaları MK, İÜ1, şalyası da MK3, G, M

- 252 Dile āvāzı olur şu 'le-figen
Bā-ḥuşūş nağme-i yā seydi ḥasen
- 253 Mısrın āvāzesi hoşdur ḥaḳḳā
Vêrgidir ehline te'şîr-i şadā
- 254 Nağme-i ḥûb ile dêrse yā leyl
Murğ-ı tã'ir dahı eyler aña meyl
- 255 Ancaḳ âşüftelerine maḥşûş
Taht-ı zânîde iken 'arz-ı ḥulûş
- 256 O makâmât ile nâz ol kırılış
O uşûl ile niyâz ol şarılış
- 257 Açılır dergehi ḥâş u 'âma
Baṭırır buldığını in'âma
- 258 Cümlede ḳalmayacak hiç tãḳat
Merkebe belki düşer bir nevbet
- 259 Bu dahı anda bir ağreb ḥâlet
Ki her âşüftede var bu şan'at
- 260 Yüzi ḳoyun yatur ol fâḥişegân
Göti üzre ḳoya iki fincân

²⁵² Dile āvāzı: Dil-āvîzi M

²⁵⁸ -BUL; belki düşer bir nevbet: belki düşürür nevbet M

²⁵⁹ bir ağreb ḥâlet: bir ağır ḥâlet M; var bu şan'at: var bir şan'at İÜ1

- 261 Biri boşdur biri ammā memlū
Başlaya çalkamağa ol cādū
- 262 Birbirine boşadur fincānı
Bu dağı bir meded-i şeytānī
- 263 Dağı pek ‘ucbe-şifātın birisi
Bağa naql etdi şikātın birisi
- 264 Görmüş āşüfteyi kettān toğur
Dağı ferci ile mevvāl oğur
- 265 Bağ belā bunda nedir bu ‘ucbe
Nêce āvāze gelür ol kûbbe
- 266 Var mıdır anda ‘aceb bir sâhir
Yoksa bir dilli düdük mi kâfir
- 267 Yoksa âlâtlı sâ‘at gibidir
Anda ol nağme muvaqqit gibidir
- 268 Gerçi anın da lisānı vardır
Nuğka ammā nêce cānı vardır

²⁶¹ çalkamağa ol: çalkamaya ol MK3

²⁶² boşadur: bulaşır M

²⁶³ -etdi İÜ1

²⁶⁵ kûbbe: kağbe İÜ1

²⁶⁶ Var mıdır anda: Var mı fercinde T

²⁶⁷ Yoksa: Yoğsa İÜ1, M

- 269 Tatalım kılsun anıñla āvāz
Néce ol nağme olur zemzeme-sāz
- 270 Böyle gūş eylemedim dünyāda
Baña geldi bu hārik-i ‘āde
- 271 Ümm-i dünyāya ne dērlerse inān
Özge bir fāhişe-i eski zemān

ŞİFAT-I HĀL-İ ZENĀN-I SŪDĀN

- 272 Ey ruḥı şubḥ-dem-i Rūmīyān
Zūlfı ammā şeb-i tār-ı Sūdān
- 273 Şimdi vaşf olması bu Sūdānıñ
Artırır ‘illetini sevdānıñ
- 274 Zıkrını kıomayalım te’līfe
Ki ne ḥācet gēceyi ta’rīfe
- 275 Cümlesi gerçi olur şeb-sīmā
Şıbgatullāha sözüm yok ammā
- 276 Şāf olur sīne-i ḳalbi el-ḥaḳ
Şūrete kıлма nazar sīrete baḳ

²⁶⁹ zemzeme-sāz: demirime saz MK3

²⁷⁰ Böyle: Bunı MK

²⁷¹ fāhişe-i eski zemān: fāhişedir eski zemān MK

²⁷² Ey ruḥı: Ey daḥı MK3

²⁷³ Şimdi vasf olması: Şimdi zıkr olması T

²⁷⁴ Zıkrını kıomayalım: Vaşfını kıomayalım T, Zıkrını kıomayalım MK3

- 277 Cühelā-yı selef ammā dërler
Sām bin Nūḥa ḥalefdir bunlar
- 278 Çün siyāh idi o zātın rengi
Oldı zürriyyeti de hep zengī
- 279 Ḥikmet erbābı dëdiler lākin
Her kim olursa o yerde sākīn
- 280 Muḳtezāsınca tıbā‘-ı iḳlīm
Ëder ol rengle insānı vesīm
- 281 Nedir ol şābıḡa-i ḳatrānī
Nedir ol reng-i şeb-i hicrānī
- 282 Reng alınmış tenine Leylādan
Memeler her biri bir ṭop lāden
- 283 Ten-i şeb-rengi ser-ā-pā ābnūs
Ḳaplamış cismine gūyā ābnūs
- 284 Yüz sürü zengi gibi ben göreyim
Nëce ol gerdene ben yüz süreyim
- 285 Gözleri şu‘le-i āhım gibidir
Ruḥları baḥt-ı siyāhım gibidir

²⁸¹ reng-i şeb-i hicrānī: maşhara-ı şeyṭānī T, BUL

²⁸⁴ -ben M; Yüz sürü: Yüz sür MK3

²⁸⁵ Gözleri: Yüzleri T

- 286 Sevemem reng-i şeb-i deycürü
Var iken işte nehārın nūrı
- 287 Gèceden şanki mürekkeb o beden
Meşkten şanki süzülmüş gerden
- 288 Şaçını vaşf èdemem ben heyhāt
Zulümāt içre görünür zulümāt
- 289 Cāme-ḥ^wāba olamaz şāyeste
Ola maṭbaḥda hemān pā-beste
- 290 Belī ḥanımların ardında sezā
Çünkü zıddıyla bilinür eşyā
- 291 Vāy ol cāhil-i bī-idrāke
Ki şarılur gèce ol nā-pāke
- 292 Èrtesi gün aṇa kadınlık èder
O siyāh çehresi aydınlık èder
- 293 Ḥanımla èder evvel ğavġā
Şonra aġasına dèr bī-pervā

²⁸⁸ ben heyhāt: ki heyhāt MK

²⁹¹ Vāy ol: Vāh ol T

²⁹² kadınlık: karılık M; O siyāh çehresi: Ol siyāh çehresi İÜ1, O karanlık yüzi BUL, O siyāh çehresini M

²⁹³ èder evvel: evvel èder MK3

294 Baḡa āmāde kıl ey dīvāne
Başka bir dā'ire başka ḡāne

295 Olamaz ḡānede iki usta
İki arslan olamaz bir posta

ŞİFAT-I ḤĀLET-İ NİSVĀN-I ḤABEŞ*

296 Ey semā-yı dīl ü cānıḡ māhı
Āteşistān-ı derūnuḡ şāhı

297 Ḥabeşin kızları nāzende olur
Ṭavr-ı reftārı hoş-āyende olur

298 Bir iki fırka olur nisvānı
Bir siyāk üzre degil elvānı

299 Cümleñ münteḡabı ol fırka
Ki olur cüşsesi ḡāyet yufka

300 Her gece bakiredir zenneleri
Feth olunmaz der-i gencīneleri

301 Güyyā ḡonce-i vaşlı utanur
Açılursa gece gündüz kapanur

²⁹⁴ başka ḡāne: başka bir ḡāne MK3

²⁹⁵ -İki G

* Şıfat-ı Ḥālet-i Nisvān-ı Ḥabeş: Şıfat-ı Ḥabeş MK3, Şıfat-ı Ḥāl-i Nisvān-ı Ḥabeş M

²⁹⁶ Āteşistān-ı derūnuḡ şāhı: Āteşistān-ı derūnuḡ āhı MK, Āteştan-ı derūnuḡ şāhı G

³⁰¹ Güyyā: Gūyā MK3

- 302 Anlara bint-i Hıfāyī d̄erler
Reng-i şāfīleri hoş dil-berler
- 303 Reng-i ruḥsāreleri aḥmer olur
Aḥmer ile karışık esmer olur
- 304 Olsa da bir iki üç evlādı
Yine bozulmaz imiş mu‘tādı
- 305 Kāfirin ḥoḳḳası tılsımlı mıdır
Ġaybden yāresi merhemli midir
- 306 H̄ikmetin söylemesem şübhe kalur
Dil-i zen-pārede bir ‘uḳde kalur
- 307 H̄ükemādan d̄edi ehl-i idrāk
Bunların raḥmi olur āteşnāk
- 308 Gūyiyā şu‘leli bir maḥzendir
Gēce gündüz tutuşur külḥandır
- 309 Der-‘akab yāresi elbet bitişür
Ol sebebdan ki ḥarāret tutuşur

ŞİFAT-I H̄ALET-İ NİSVÂN-I YEMEN*

³⁰³ ruḥsāreleri: ruḥsārları İÜ1

³⁰⁹ elbet bitişür: elbet yetişür İÜ, İÜ1, elbet de bitişür MK3; ḥarāret tutuşur: ḥarāretten tutuşur MK3

* Şıfat-ı H̄alet-i Nisvân-ı Yemen: Şıfat-ı H̄āl-i Nisvân-ı Yemen MK, Şıfat-ı Aḥvāl-i Zenân-ı Yemen MK3

- 310 Ey hınā-yı ser-i engüşt-i cihān
Revnaḳ-ı rûy-ı ‘arûs-ı devrân
- 311 Yemen içre olamaz hüs-n-i zenān
Ol tarafından Yemen iklimi yamān
- 312 Cümlesi hâste-beden efgende
Teni nâzende değil nâ-zinde
- 313 Şanasın cümlesi müstesḳîdir
Anda bu hâlet-i bed-hulḳîdir
- 314 Hep zebûn cüşşeli kuzḡun-hâlet
Hep şoluk çehreli bozḡun-hey’et
- 315 Tavr-ı reftârı vaḳûrâne şaḳîl
Cünbiş-i cismi za‘îfâne ‘alîl
- 316 Daḡı Şan‘â-yı Yemende ḳânûn
Hânedan zennesi olmaz bîrûn
- 317 Gêce ḥammâma çıkar ehliyle
Ḳubḥunı şaḳlamaḡa bir ḥîle

³¹¹ hüs-n-i zenān: hüs-n ü zenān İÜ1

³¹² Teni nâzende değil nâ-zinde: Teni nâzik de değil nâ-zinde İÜ1, Teni nâzik değil nâ-zinde G

³¹³ bu hâlet-i bed-hulḳîdir: bu hâletler hulḳîdir MK3, bu hâlet-i her hulḳîdir M

³¹⁴ bozḡun-hey’et: bozḳun-hey’et G, İÜ

- 318 Bu şıfatlarla ki hep beddirler
‘İrżına cümle muḳayyedirler
- 319 Çünki cellād-ı nigāh-ı ḥübān
Dā’imā ādemi başdan çıkarar
- 320 Dil-rübā olmayıcaḳ kim vère dil
Nēce maḳtūl ola yokken ḳātıl
- 321 Kime vèrsün dilini āşüfte
Kime zen-pāre ola dil-beste
- 322 Cezbe-i ḥüsn o maḥalde nā-yāb
Meyl-i şehvet neden eyler icāb
- 323 Cümle bed-ḳehre zenān u ḡilmān
Budur ancaḳ sebeb-i ‘işmet olan
- 324 Sen de bu ḥüsn ile bir kez cānā
O diyāra güzer ètseḡ farzā
- 325 Saḡa cāndan hep olurdı bende
Kimi dehşet ile eyler secde
- 326 Kimi ‘İsā kimisi dèr Cibrīl
Şekl-i insānda olmuş tebdīl

³¹⁸ Bu şıfatlarla ki hep: Bu şanāyi’ler ile ki hep M

³²⁵ Saḡa cāndan hep olurdı bende: Saḡa tā cāndan olurlar bende MK

³²⁶ Kimi ‘İsā: Kimi ‘İsī İÜ1, T

ŞİFAT-I HÂL-İ ZENÂN-I MAĞRİB*

- 327 Ey Sitānbulda gezen serv-i sehī
Ki siyeh perçemi Fas pādişehi
- 328 Mağribiñ zenneleri bed-rūdur
Bed-zebān bed-ḥareket bed-ḥūdur
- 329 Tilmisān içre zenān u ğilmān
Ol kadar cāhil-i zevk-i ‘irfān
- 330 Gitse bir ehl-i nazar bīgāne
Sehv ile baksa ruḥ-ı cānāne
- 331 Gözine mīl çeker ol küffār
Yere geçsün dēyelim öyle diyār
- 332 Belī Faslılar olur dānende
Bu reviş cümlesiniñ başında
- 333 Neyleyim zīnet ü ārāyişi yok
Ten-i ‘üryānı hiç ālāyişi yok
- 334 Cum‘aya gitse daḥı sultānı
Fes ü iḥrām iledir ‘unvānı

* Şıfat-ı Hâl-i Zenân-ı Mağrib: Şıfat-ı Hâlet-i Zenân-ı Mağrib MK, Şıfat-ı Ahvâl-i Zenân-ı Mağrib MK3

³²⁸ zenneleri bed-rūdur: zenleri hep bed-ḥūdur T, zenleri hep bed-rūdur BUL

³²⁹ zevk-i ‘irfān: zevk ü ‘irfān İÜ1, BUL, M

³³² olur dānende: olur yanında MK

- 335 Gerek ednā gerek a‘lā herkes
Bir beyāz burnus ile bir dal fes

ZİKR-İ NİSVÂN-I CEZÂYİR TUNUS*

- 336 Ey benim dayı-reviş cânânım
Kahramânım keleşim arslanım

- 337 Hoşcadır semt-i Cezâyirde nisā
Cümle pākīze-edā müsteşnā

- 338 O seri üzre ki altun tāsı
İşte başdan çıkarar hep nāsı

- 339 O kalemli futa kaftān üzre
Sürinür gūşe-i dāmān üzre

- 340 Perdeden çıkısa eger bir mahrem
Olur üftāde-i deryā-yı ‘adem

- 341 Belī āşüfteleri me’zūndur
‘Askerī cümlesine merhūndur

³³⁵ ile bir dal fes: ile bir dali fes İÜ1

* -BUL; Zıkr-i Nisvân-ı Cezâyir Tunus: Şıfat-ı Ahvâl-i Cezâyir Tunus MK3

³³⁶ -BUL

³³⁷ pākīze-edā müsteşna: pākīze-beden müsteşna BUL

³⁴⁰ Perdeden çıkısa: Bürdeden çıkısa MK

³⁴¹ cümlesine: cümlesinden İÜ1, zümresine T, MK3, BUL

- 342 Dağı bir fırkası var pâyelidir
Hân mân şâhibi ser-mâyelidir
- 343 Dergehinde üserā-yı Maltız
Nêce bir ‘abd-ı siyāh-ı hūn-rîz
- 344 Şehrîye ancak olur bahşende
‘Askerî kısmına êtmez hānde
- 345 Tunusuñ fâhişegānı çokdur
Belki hiç perde-i ‘işmet yokdur
- 346 Fısk ile Mısrā berāber aqrān
Mısr-ı şāni dēnilürse şāyān

ŞİFAT-I HÂLET-İ NİSVÂN-I HİCÂZ*

- 347 Ey ki hâli hācer-i esveddir
Kā‘be-i hüsnüne olmuş benddir
- 348 Zen-i bed-çehre-i nisvân-ı Hicāz
Olamaz zīver-i āğūş-ı niyāz
- 349 Cismi lâğar dağı rûyı esmer
Hüsn ü endām u kelāmı bed-ter

³⁴² -var İÜ1, G

³⁴⁵ perde-i ‘işmet: şâhib-i ‘ismet BUL

* Şıfat-ı Hâlet-i Nisvân-ı Hicāz: Şıfat-ı Ahvâl-i Zenân-ı Hicāz MK3, Şıfat-ı Hâl-i Zenân-ı ‘Urbân BUL, Şıfat-ı Hâl-i Nisvân-ı Hicāz M

³⁴⁷ olmuş: dâim BUL

³⁴⁹ rûyı esmer: rûy-ı esmer İÜ1, MK3; endām u kelāmı: endām-ı kelāmı İÜ1, M

- 350 Mekkenin gerçi nisâsı hoşdur
Sâ'iri toptolu ammâ boşdur
- 351 Hep gümüş tenli zenân-ı Mekke
Gümüş ammâ ki urulmaz sikke
- 352 Pâkdir 'ırzı değil âlûde
Olamaz fâhişе hîç ol sûda
- 353 Ne zemân Mısrın içinde ammâ
Olsa bir fâhişе-i bed-rüsvâ
- 354 Nefy ederler anı tâ ol hâke
Ne revâ öyle maḥall-i pâke
- 355 Şimdi telvîş eden ancak o yeri
Ehl-i Mısrın giden âşüfteleri
- 356 'Arab-ı bâdiyenin nîsvânı
'Ucbedir her revîş-i erkânı
- 357 Cümlemin fi'li ḥarîḳ-i 'âde
Mekkenen tâ taraf-ı Bağdâde
- 358 Dökdürür cismine vesm-i mâ'î
Ancak anıyla bulur ârâyı

³⁵¹ -M

³⁵⁶ revîş-i erkânı: revîş u erkânı T

³⁵⁷ Cümlemin fi'li: Cümlemin nakli İÜ1, G, Cümlemin na'li BUL

- 359 Cümlesi mavi tudaqlı o nisā
Hep münakkaş görünür ser-tā-pā
- 360 O alaca ten ile mār gibi
Şanki mecmū‘a-ı seḥḥār gibi
- 361 Nēce āgūşuna alsun dostu
Görinür cüşsesi kaplan postu
- 362 Sīneden tā-be-maḥall-i ma‘hūd
Anda envā‘-ı tezaḥruf mevcūd
- 363 Nāfesi üzre yapar mümtāzı
Resm-i tavşan ile resm-i tāzī
- 364 Gūyiyā fercine tavşan kaçıyor
Ensesinden daḥı tāzī uçuyor
- 365 Naḫşı ol şūret-i bed-elvānı
Hoş gelür dīdesine ‘urbānı
- 366 Ne o burnunda aşılımış ḥalkā
Nēce zībā görünür ol ḥalkā
- 367 O ḳabā’ilde gürūh-ı nisvān
Öyle bir mertebede ‘ālī-şān

³⁶⁰ 360↔364 T

³⁶¹ Nēce āgūşuna: Nēce āgūşa MK3; Görinür: Gūyiyā BUL

³⁶³ ile resm-i tāzī: ile şekl-i tāzī T

³⁶⁴ Gūyiyā fercine: Gūya fercine MK3, G

- 368 İki kavm eylese ğavġā-yı cidāl
Ola vaqt-i ser-i āġāz-ı kıtāl
- 369 Çıkarır her biri bir duġter-i pāk
Giydirirler aña her zīver-i pāk
- 370 Oturur her biri bir maġfilde
Çekilür nākası tā evvelde
- 371 Hüner ol duġteri maġrūs etmek
Kaçmayup ġayret ü nāmus etmek
- 372 Ol zemān ceng ü cidāli seyr et
‘Arab içre o kıtāli seyr et
- 373 Hıfz için her birisi duġterini
Deve yanında vèrir hep serini
- 374 Ġālib olsa birisi āhir-i kār
Eylemez fırka-ı maġlūbe firār
- 375 Cem‘ olurlar o kızın yanlarına
Kırılur cümle kıyar cānlarına

³⁶⁸ Ola: Evvelā G, M

³⁶⁹ aña her: aña hep MK, İÜ1, aña çok T

³⁷⁰ Çekilür nākası: Çekilü nākası M

³⁷¹ 371↔373 T

³⁷³ vèrir hep: vèr hep İÜ1

³⁷⁵ Cem‘ olurlar: Cem‘ olur İÜ1

- 376 Fırkadan kalmaya t̄a kim bir ten
Kızı ol demde alur ol d̄üşmen
- 377 Maḥfil içre o da gerden kırarak
Kavmine n̄az ile ğayret v̄ererek
- 378 O zaġārit denilen naġmesine
Can v̄erir fırka-ı ‘urbān sesine
- 379 Diyemem raḥmet o aqvām için
Cān v̄ere on biḡi bir am için
- 380 Öyle ‘usretli daḡı emr-i zevāc
Ṭalibiḡ mālını eyler tārāc
- 381 Her ki oldı iki kız babası
Olur anıḡ sebab-i iḡyāsı
- 382 Kızını isteseler çübānıḡ
D̄er budur k̄ā’idesi ‘urbānıḡ
- 383 Yazalım mehr-i nikāḡıḡ evvel
Ṭalibi k̄ā’il olursa ne güzel
- 384 Evvelā yüz deve v̄ersün ammā
Ola üstünde birer yük ḡurmā

³⁷⁸ O zaġārit denilen: O ri‘āyet denilen İÜ1, O zaġāyit denilen MK3

³⁷⁹ Diyemem raḥmet: V̄eremem raḥmet İÜ1; v̄ere: v̄erir M

³⁸⁰ Öyle ‘usretli: Öyle sür‘atli M; mālını eyler: ḡālını eyler MK3

³⁸¹ Olur: Oldı İÜ, M

- 385 İki memlūk-ı siyeh-çehre-i hūb
Vere biñ dāne dahı zer maħbūb
- 386 On iki biñ koyun êtsün peydā
İki de esb-i küheylān-sīmā
- 387 Ne kadar hısm u ‘aşiretleri var
Her biriniñ dahı hil‘atleri var
- 388 Nêce hil‘at yetişür her birine
Yok nihāyet o eķāriblerine
- 389 Görseñ ammā kızını bir kerre
Kara çingāne gibidir çehre
- 390 Bā-ħuşūş istediğiniñ duħter-i şūm
O ‘aşiretde olursa ma‘lūm
- 391 Saña dēr duħterimiz pāk-nihād
Dahı ecdādını eyler ta‘dād
- 392 Nesebi işte fülān bint fülān
Nesl-i pākīzesi āl-i Sāsān

³⁸⁶ -êtsün M

³⁸⁸ Nêce hil‘at yetişür her birine: Nêce ol kavme yeter hil‘atler BUL; Yok nihāyet o eķāriblerine: Kūm şayısı o eķāriblerine T, Kūm şayısı gibi ol nekbetler BUL

³⁸⁹ Görseñ ammā kızını: Görseñ ammā ki kızını İÜ1, Kızını görseñ eger T, Görsen ammā kızını G; çingāne gibidir: çingāneye beñzer T, BUL

³⁹¹ pāk-nihād: pāk-nejād T

³⁹² āl-i Sāsān: āl-i Sāyān MK3

- 393 Vêresin aña meger dünyâyı
Tā ki vêrsün saña ol faḥşâyı
- 394 Vêrir ol duḡteri ammā çıplak
Ne belā başı açık yalın ayak
- 395 Bir ḳara çerḡe vêrir aña cihāz
İster ammā ḳızına māl-ı Hicāz
- 396 Ḳaḡı milletde bu olmuş maḥsūs
Ḳara pīrāhen ile gire ‘arūs
- 397 Hüsni yok şerveti yok bir ḡizlān
Adı ammā ki fülān bint fülān
- 398 Cezbedir şehvete ancak bādī
Neyleyim silsile-i ecdādı
- 399 Ya ‘ni ne mālı ne ḡüsni ola hem
Rūḡ-ı ecdādına bilmem ne dèsem
- 400 Daḡı āyīn-i zifāf-ı duḡter
Cümleden resmi ‘acīb ü bed-ter

³⁹³ Tā ki vêrsün: Tā ki vêrsin İÜ1

³⁹⁵ ḳara çerḡe: ḳara çehre M

³⁹⁸ silsile-i ecdādı: silsile vü ecdādı İÜ1

³⁹⁹ ne mālı ne ḡüsni: ne māl u ne ḡüsni T

⁴⁰⁰ ‘acīb ü bed-ter: ḡarīb ü bed-ter T, çü ‘acīb bed-ter M

- 401 Kız eder bir deve üstünde karar
Akrabası hep olur esbe süvâr
- 402 Hışm ü hıwış ile gelür ṯalib olan
Hamle eyler o ‘arūs üzre hemân
- 403 Kurulur ẖaşılı bir ceng-i dirāz
İki cānibden ederler tek ü ṯāz
- 404 Şanki ol fırka-ı bī-‘aql u hüdā
Edecek sūr-ı zifāfı icrā
- 405 Arada bir iki ādem geberir
Dağı gitdikçe o fitne kabarır
- 406 Nêçe bir merd-i kavī yārelenür
Nêçe bir esb-i zehī pārelenür
- 407 Urulur gāh kazā ile ‘arūs
Gāhice ṯalibi olan menhūs
- 408 Birbiriyle düşe pīç-ā-pīçe
Hezl iken cidde döner bāzīçe
- 409 Siyyemā leyle-i vaşl u idhāl
Cem‘ olur ol gēce nisvān u ricāl

⁴⁰¹ Kız eder bir: Kız eder bu G

⁴⁰⁶ esb-i zehī: esb-i rehi İÜ1, G, İÜ

⁴⁰⁹ -olur İÜ1; nisvān u ricāl: nisvān ricāl MK, MK3, nisvān u cidāl M

- 410 Dizilür halka gibi hep şaf şaf
O gelin bezme çıkar tîğ-be-kef
- 411 Koyalar çehresine ince nikāb
Başlaya rakşa meyān-ı aḥbāb
- 412 Girdi şimşîr ile nāz u rakşa
Āh ol saçı uzun ‘aklı kışa
- 413 Üstüne rakş arasında geleler
Tā ki şimşîri elinden alalar
- 414 Urmağa ol daḥı olmuş me’zūn
Ki ‘aşā’irde bu eski kânūn
- 415 Kiminiḡ burnı düşer kanı aḡar
Kiminiḡ desti kesilür şarkar
- 416 Bu sürūr olmadı mātemdir bu
Buḡa şādī diyemem ḡamdır bu
- 417 Allah Allah bu ne iḡbāl-i cünūn
Ne feraḡdır ne düḡündür bu düḡün

ŞIFAT-I HĀLET-İ NİSVĀN-I DİMİŞK*

⁴¹¹ 411↔412 T

⁴¹² Āh ol: Āh o İÜ1

⁴¹⁶ 416a↔416b T

* Şıfat-ı Hālet-i Nisvān-ı Dimişk: Şıfat-ı Ahvāl-i Nisvān-ı Dimişk MK3

- 418 Ey meh-i yek-şebah-i istiğnā
Hacle-pīrāy-ı ‘arūs-ı dünyā
- 419 Şāmın aşüfteleri bī-gāye
Anda ifrāt ile çok bed-māye
- 420 Ehl-i ‘işmetleri nā-ma‘lūmdur
Olsa en-nādirü ke’l-ma‘dūmdur
- 421 Bir iki hānesi var ma‘mūre
Anda şāyed buluna mestūre
- 422 Anda bu ‘ādet-i bed nā-şāyān
Hep kubbür üzre yaţur fāhişegān
- 423 Bü’l-‘aceb kande ki var bir kubbeye
Bulunur anda iki üç kaḥbe
- 424 Dergeh-i kubbeye çārşeb aşılur
Anda ol fāhişe dā’im başılur
- 425 Gider ol kubbelere bī-pervā
Her kişi mürdesin eyler ihyā
- 426 Hāzret-i ‘Ātikenin merkadıdır
Cümle aşüftelerin mevrididir

⁴¹⁹ çok bed-māye: çok bī-māye İÜ1

⁴²¹ buluna: bulunur BUL

- 427 Bā-ḥuṣūṣ maḳbere-i bāb-ı şağır
Açılur anda nêce bāb-ı kebır
- 428 Ehl-i ‘ırzı da o şehvetle gelür
Gūyiyā ḳaşd-ı ziyāretle gelür
- 429 Yine ol zevḳe berāberdir hep
Bu ziyāret mi ticāret mi ‘aceb
- 430 Ḥabbezā vesvese-i şeyṭānī
Ḳıldı kār-hāne mezāristānī
- 431 Nêce eyler kişi bu kübrāyı
Yapmadan farkı mı var mevtāyı
- 432 Cümle mevlūdleri bundan nāşī
Kimi çarpık kimisi de şaşı
- 433 Zışt olur hep zen ü ğilmān-ı Dimişḳ
Şanma hüsnā ola nisvān-ı Dimişḳ
- 434 Kehribār cesedi āteşīdir
Şīve-i zenleri hep Şām işidir
- 435 Gül-i ruḥsārı solar ğonce iken
Biter ol tāze fidān üzre diken

⁴²⁸ Ehl-i ‘ırzı da: Zen-i a‘yānī T, BUL

⁴³² Cümle mevlūdleri: Cümle evlādları T, MK3, BUL

⁴³⁴ 434↔436 T, BUL; Kehribār cesedi: Keh-rübāy cesedi MK, İÜ1; Şīve-i zenleri hep Şām işidir: Şīve-i zenneleri Şām işidir T, BUL

⁴³⁵ -tāze M; üzre diken: üzre iken G

- 436 Örtünür sâde kumâşî her zen
Var mı farkî kefen-i mevtâdan
- 437 Çāk olur perde-i ehl-i perde
Bā-ḥuşûş mevsim-i ḥacc u cerde
- 438 Tîr-i zen-pāreye âmâc vērîr
Kîse-i muḥtesibe bâc vērîr
- 439 Kaysî vaktinde êder bâğa revîş
Pestîl eyler anı Hâcî Mişmiş
- 440 Çünkü baş koydı anıñ yaşıdığına
Bağdı çākîde olan fıstığına
- 441 Dêdi kim bir sıra ‘aqlım kaldı
Bâğıma bir qarî Şâmlı geldi
- 442 Zevklerden dahı bir şöḥbet var
İki ma ‘nāya gider bir güftâr
- 443 ‘Avreti anda çağırsa ehli
Aḡa elbet diyecek yâ Şâmlı

⁴³⁶ sâde: tâze M; Var mı farkî: Farkî var mı BUL

⁴³⁷ perde-i ehl-i perde: bürde-i ehl-i perde MK, BUL

⁴⁴¹ bir sıra: bu sıra MK; Bâğıma bir: Bâğa bir MK

⁴⁴² bir: bu BUL

⁴⁴³ -yâ MK

- 444 O nevāhīde bilād-ı Havran
Hüsni-ni nisvānı mişāl-i hūrān
- 445 Kābil-i şīve degildir ammā
Vaḥşīdir hem-çü gazāl-ı şahrā
- 446 Meşreb-i zenneleri ferzāne
Şu taşır ma‘reke yārāna
- 447 Nāzenīn olmaz o kūhistānī
Meyve-i hüsni belī yābānī
- 448 Görmüşüz biz defa‘āt ile bunı
Zennesi tağda keserken oṭunı
- 449 Toğurur bir iki pīç sür‘at ile
Hem keser nāfesin ol ḥālet ile
- 450 Anı pīçīde eder hırkasına
Yüklenür oṭun ile arkasına
- 451 Ağlamaz çeşmi o it oğlu it
Dağı gitdikce olur bir ‘ifrīt
- 452 O cevānibde Şafed büldānı
Cümle bī-cāzibedir nisvānı

⁴⁴⁸ keserken oṭunı: keserken odunı İÜ1, keser oṭunı MK3

⁴⁵⁰ oṭun: odun İÜ1

⁴⁵² cevānibde Şafed: cevālibde Şafed İÜ1; Cümle bī-cāzibedir: Cümleyi cāzibedir İÜ1, Cümle bī-cāzibe M

- 453 Gerçi ol maskat-ı re'sim vaṭanım
Söylemez lîk müdārā dehenim
- 454 Tūtalım olsa da ḥüsn ü ānı
Neyleyim ḥoşca degil erkānı
- 455 Suḥen-i telḥī degil gūş-ārā
Olamaz tūṭī gibi şekker-ḥā
- 456 Anda ammā bu 'acā'ib kânūn
Fuḫarāsı da alur dört ḥātun
- 457 Çünkü bir oṭalıdır ḥāneleri
Birbiri üzre yatur zenneleri
- 458 Birini çekse de isti'māle
Cümle ḥasretle bakar ol ḥāle
- 459 Eylemez nevbete bir kerre nazar
Yine ğavgā edemez 'avratlar
- 460 Dahı ol ḥıttada bir bed 'ādet
Birisi kılsa cihāndan rıḥlet
- 461 Çıkar ardında nisā nāle-kūnān
Cāmesin çāk ederekden giryān

⁴⁵⁵ degil gūş-ārā: degildir ḥoş-edā M

⁴⁵⁸ Cümle ḥasretle: Cümle 'usretle İÜ1

⁴⁵⁹ nevbete bir kerre: birbirine hīç MK

- 462 Akrabāsı da gider sür‘at ile
Bir iki zenne tutar ücret ile
- 463 Zenneler hep kara cāme örter
Destine her biri bir tīg tutar
- 464 Raqş eder nale-i feryād ederek
Haḡdan şekve-i bīdād ederek
- 465 Esbi meydāne gelür ol zātın
Giydirirler aḡa hep ālātın
- 466 Şonra şimşir ile bir qaḡbe gider
Esb-i bī-çāreyi biḡ pāre eder
- 467 Ben de bilmem bu nēce mātemdir
Bu ḡaḡīkatde ḡam üzre ḡamdır
- 468 O sevāḡilde Tarabluş şehri
Anda cārī o mübārek nehri
- 469 Zeni ol ḡaḡde mişli nā-yāb
Olmasa çehrede ol kara niḡāb
- 470 Cümlesi zevḡe olur ḡwāḡiş-kār
Bāḡda her biriniḡ ḡānesi var

⁴⁶² gider: varır T, BUL

⁴⁶⁴ nale-i feryād: nale vü feryād İÜ1, İÜ

⁴⁶⁵ aḡa hep: hep aḡa M

⁴⁶⁷ -BUL

⁴⁶⁹ 469↔470 T; Zeni ol: Zenne ol MK; Olmasa: Olmasa da G

- 471 Mevsim-i tutda çıkar seyrâne
 Kocasıyla taşınur büstâne
- 472 Kurt besler o ipekden nermîn
 Kurtludur meyve-i vaşlı taḥmîn
- 473 Böyle yaprak döşedi aḥbāba
 O ḥarîri getüren dülāba
- 474 O nevāḥîde o toprağ üzre
 Dürziler milleti var tağ üzre
- 475 Özge bir millet-i bed-kâr u ḥabîş
 Kılmış ol ḥāk-i ‘azîzi telvîş
- 476 Çünkü kühsârı bülend ü bālā
 Olur elbette hevâsı ra‘nā
- 477 Şekl-i insânı ḥılâf-ı kânûn
 Zerd olur çehreleri hem gül-gûn
- 478 Bulunur anda nêçe serv-i sehî
 Sîmden cümlesiniḡ var külehi
- 479 Gösterir ḥalka faḡaḡ bir dîde
 Daḡı bir çeşmi ḡalur pûşîde

⁴⁷⁸ Bulunur anda nêçe: Zenlerinde bulunur T, BUL

⁴⁷⁹ Daḡı bir çeşmi ḡalur pûşîde: Ḳalur ol dā’irede tā maḡşerde M

480 Birisi görse o çeşmin bir gün
Şanki ol ādeme olur medyūn

481 Çizsen etrāfına bir halka eger
Qalur ol dā'irede tā maḥşer

482 Tā ki bozsun yine anı ol zāt
Ne taleb etse verirler iki kat

483 Dahı var anda neçe bed-āyīn
Öyle bir millet-i merdūd u la'īn

ŞIFAT-I HĀLET-İ NİSVĀN-I HALEB*

484 Ey mühim-sāz-ı reh-i zen-düstān
Çehre-perdāz-ı nikāt-ı nisvān

485 Halebīn zenleri hoş-sīmādır
Ya'ni Şehbā gibi hep şehbādır

486 Çünkü gāyetle hevāsı hoşdur
Olur elbette nisāsı hoşdur

⁴⁸⁰ -M

⁴⁸¹ -M

⁴⁸² Ne taleb etse: Her ne isterse T

⁴⁸³ merdūd u la'īn: merdūd-ı la'īn MK, MK3, M

* Şıfat-ı Hālet-i Nisvān-ı Haleb: Zıkr-i Ahvāl-i Nisā-yı Şehbā T, MK3, BUL, Şıfat-ı Hāl-i Nisvān-ı Haleb M

⁴⁸⁴ nikāt-ı nisvān: nigār-ı nisvān MK

⁴⁸⁵ zenleri: zenneleri MK3, zennesi M

⁴⁸⁶ Olur: Anı MK

- 487 Ruḥleri üzre nedir ol yāre
Berg-i gülde görünür sīm-pāre
- 488 Şu‘le-i ḥüsni cihān-tābīdir
Ḥalebiñ her biri meh-tābīdir
- 489 Tıolmuş āşūfte ile her yanı
Bā-ḥuşūş anda ki Ḥummuş Ḥānı
- 490 Bulunur bunda nēçe nāzende
Ḥaleb anda ise arşın bunda
- 491 Ol kadar fāḥişesi rüsvāyī
Şimdi tıoldurdı bütün dünyāyı
- 492 Bir kumāşı birisi işletdi
Üstüne kīr ü küsi resm etdi
- 493 Kendüye kesdi anı entārī
Var kıyās et reviş-i bī-‘ārı

ŞİFAT-I ḤĀL-İ ZENĀN-I ANAṬOL*

- 494 Ey taleb-kār-şıfāt-ı nisvān
Fāris-i ma‘reke-i zen-dūstan

⁴⁸⁷ nedir ol: olur bir BUL

⁴⁸⁹ 489↔491 T

⁴⁹² kīr ü küsi: kīr dikişi İÜ1

⁴⁹³ -et İÜ1

* Şıfat-ı Ḥāl-i Zenān-ı Anaṭol: Şıfat-ı Ḥālet-i Zenān-ı Anaṭolu MK, Şıfat-ı Ḥāl-i Zenān-ı Anaṭolu İÜ1, MK3, M

⁴⁹⁴ taleb-kār-şıfāt-ı nisvān: taleb-kār-ı şafā-yı insān M

- 495 Ḳudemā kārı zenān-ı Anaṭol
 Cāhil-i nev-reviş-i şīvedir ol
- 496 Nā-tirāşīde olur bed-girdār
 Her biri şanki diraht-ı kuhsār
- 497 Evvelā ḥüsni ciger-süz degil
 Şāniyen şīvesi dil-düz degil
- 498 Ḥüsni yok şīvesi yok bir ‘avrat
 Meyl êder mi aña ehl-i fiṭnat
- 499 Meyl êderse birisi ol veche
 Yine hem-cinsi êder bī-şübhe
- 500 Cins-i ḥayvānda ‘Allām-ı Ğayūb
 Gösterir birbirine cümleyi ḥūb
- 501 Bā-ḥuşūş vaqt-i zifāf-ı duḥter
 Nêçe ‘âdetleri vardır bed-ter
- 502 Ya‘ni bī-çāre ‘arūsı şoyalar
 Süreler cismine dürlü boyalar

⁴⁹⁵ zenān-ı Anaṭol: zenān-ı Anaṭolu İÜ1, G; şīvedir ol: şīvedir olı İÜ1

⁴⁹⁷ şīvesi dil-düz: şīvesi dil-süz İÜ1, şīve dil-düz G

⁴⁹⁸ -bir MK3

⁴⁹⁹ veche: cebhe İÜ1

⁵⁰⁰ Cins-i ḥayvānda: Nev‘-i ḥayvānda T, Cins-i ḥayvānede G

⁵⁰¹ Nêçe ‘âdetleri vardır bed-ter: Cümleden resmi ğarīb ü bed-ter T

- 503 Cümle alaca olur çeşm ü lebi
Çobanıkoya çıkan zāt gibi
- 504 Ola şağdıcn elinde kargā
Ne eziyetler eder ol murğa
- 505 Cem‘ olur anda o hem-ṭab‘-ı vuhūş
Şanki tevḥīd edecekdir ol kuş
- 506 Koya meydāne o dem ol zāğı
Bestedir rişte ile ayağı
- 507 Murğ-ı bī-çāre eger dërse kaḫ
Cümle birden diyeler Allah ḫaḫ
- 508 Dèdigin ḫaḫ kelamın ḫaḫ diyeler
Ḥaclegāha o ‘arūsı koyalar
- 509 Bāreka’llāh zehī nādānī
Zādeka’llāh behī ḫayvānī
- 510 Nèçe ‘ādetleri var böyle şaḫīl
Baḫa düşmez anı etmek tafşīl

⁵⁰³ çeşm ü lebi: cismi veli İÜ1, cismi ü lebi MK3

⁵⁰⁵ o hem-ṭab‘-ı vuhūş: vehm-i ṭab‘-ı vuhūş İÜ1, hem ṭab‘-ı vuhūş G, hem ol ṭab‘-ı vuhūş M

⁵⁰⁷ diyeler: dërler İÜ1

⁵⁰⁸ 508↔509 M

⁵⁰⁹ nādānī: nādān İÜ1; ḫayvānī: ḫayvān İÜ1

⁵¹⁰ -M; anı etmek: anı kılmak T

- 511 Bu cevāb-ı suhenim şāfīdir
Ehl-i zevke şu kadar kāfīdir

ZİKR-İ AĦVĀL-İ ZEN-İ BAĦR-İ SEFĪD

- 512 Ey ki rüyunda siyāh ḥālī
Olmuş ol baĥr-ı sefīde vālī
- 513 Aṭalar kızları hep dil-keşdir
Burc-ı ābīde bütün mehveşdir
- 514 Cānib-i baĥr-i sefīde gūzer ēt
Aṭalar kızlarına bir nazar ēt
- 515 Kıbrışın zenleri ammā beddir
Beli ğilmānları hoş bī-ḥaddir
- 516 Şimdi ağızda gezen hep Şakız
Anda bir günlük otursan cā'iz
- 517 Kān-ı ālāt-ı şafā Şakızdır
Sen hemān zenlerine yüz kızdır
- 518 Daḥı her bir aṭanın nisvānı
Başkadır cāme-i şekl ü şānı

⁵¹¹ 511a↔511b T, BUL

⁵¹⁵ ğilmānları: ğilmānı MK

⁵¹⁶ -hep İÜ1

⁵¹⁷ zenlerine: zenlerini M

- 519 Aṭalar her biri bir bāğ-ı cinān
Anda nisvānı bütün ḥūrīyān
- 520 Zeni ḥūrī daḥı ḡilmānı melek
Bu naẓarla aṭa firdevs gerek
- 521 Belī çok şu götürür vaşfa maḥal
Korḡarım nāmem olur müsteşkal
- 522 Daḥı sā'irleri cümle bu siyāk
Degil ıtnāba maḥal bu evrāk
- 523 Fehm éder 'ārif olan ĩmādan
Yetişür kaṭre bize deryādan

ŞİFAT-I HÂL-İ ZEN-İ İSPANYA *

- 524 Ey taleb-kār-ı nikāt-ı 'ālem
Bürka'-endāz-ı benāt-ı 'ālem
- 525 Zen-i İspanya bütün müsteşnā
Her biri velvele-sāz-ı dünyā
- 526 Tavr-ı endāmı güzel dil-berdir
Cümleniḡ kāmety bālāterdir

⁵¹⁹ Aṭalar: Aṭanıḡ MK; Anda nisvānı: Anda nisvān İÜ1

⁵²¹ vaşfa maḥal: vaşfa bedel M

⁵²² Daḥı sā'irleri: İşte sā'irleri BUL; ıtnāba maḥal bu: ıtnāba sezā bu T, aḥbāba maḥal bu M

* Şıfat-ı Hâl-i Zen-i İspanya: Şıfat-ı Hâlet-i Zenân-ı İspanya MK, Şıfat-ı Hâl-i Zenân-ı İspanya İÜ1, T

⁵²⁶ -İÜ1

- 527 Nedir ol ten o vücūd-ı sīmīn
Māyesi berg-i semendir taḥmīn
- 528 Şanki incüyi eritmişlerdir
Tīnet-i pākine katmışlardır
- 529 Ğonce-i vaşlı olur üşküfte
Cümlesi fāhişedir āşüfte
- 530 Neyleyim anda zinā menfidir
Erlerin şehveti hep ḫalfidir
- 531 Zen ü ğilmānını isti‘ māle
Ehl-i mağrib gideler her-şāle
- 532 Ehl-i Fas hep o maḫalde tolmuş
Anda mağribli define bulmuş

ZİKR-İ AḤVĀL-İ ZEN-İ İSLĀMBOL*

- 533 Ey tırāzende-i ma‘ mūre-i nāz
V’ey nevāzende-i kehvāre-i nāz
- 534 Revnaḫ-ı rüy-ı cihān İslāmbol
Genc-i ğilmān u zenān İslāmbol

⁵²⁹ fāhişedir āşüfte: fāhişedir bī-şübhe MK3, M

⁵³⁰ zinā menfidir: zenān menfidir MK3, M

* Zıkr-i Aḥvāl-i Zen-i İslāmbol: Zıkr-i Aḥvāl-i Zen-i İstanbul İÜ1, Aḥvāl-i Zıkr-i Zenān-ı İslāmbol MK3, Zıkr-i Aḥvāl-i İslāmbol M

⁵³⁴ Genc-i ğilmān u zenān: Genc ü ğilmān u zenān MK, MK3, G, M, Kān-ı ğilmān u zenān T

- 535 Zen-i dünyāya budur māye-i hūsn
Çehre-i ‘āleme pīrāye-i hūsn
- 536 Ümm-i Dünyā dedi Mısra kudemā
Şimdi ammā bu ‘arūs-ı dünyā
- 537 Vêrdi bu şehre cenāb-ı Hallāk
Hūsn-i hilḳat ile hūsn-i ahlāk
- 538 Āb u hākinde nedir bu hālet
Yā hevāsında ne bu hāşiyet
- 539 Penbedendir ten-i her-mevlūdı
Goncedendir ruḥ-ı sürḥ-ālūdı
- 540 Şanki a ‘zāsı evān-ı tertīb
Penbenden gonceden olmuş terkīb
- 541 İşte iḳlīm-i nezāketdir bu
Menşe’-i zevḳ ü zarāfetdir bu
- 542 Ya ‘ni her ḥurde-i esbāb-ı şafā
Bu maḥalden olur evvel peydā
- 543 Hoş gelür ol reviş-i nā-dīde
Aḡa dünyā çalışur taḳlīde

⁵³⁷ Hūsn-i hilḳat: Hūsn-i hil’at MK

⁵³⁸ -ne İÜ1

⁵³⁹ -sürḥ MK3

⁵⁴² olur evvel: evvel olur MK3

⁵⁴³ Aḡa dünyā: Aḡa ‘ālem T, BUL

- 544 Bir degil kim ola taqlīde sezā
Her biri başka reviş başka edā
- 545 ‘Ālemin çünki budur mu ‘tādı
Bir maḥalde ki ola ābādı
- 546 Ne kadar olsa ‘imāret mümted
Çogalur ehl-i şafā ehl-i ḥired
- 547 Her biri bir reviş eyler icād
Her gün olmakda nezāket müzdād
- 548 Olur erbāb-ı şınā‘at māhir
Olur envā‘-ı tefennün zāhir
- 549 Bed gelür ṭab‘ına rāh-ı kudemā
Görinür çeşmine ol bāb kaba
- 550 Bā-ḥuşuş kim bu sevād-ı a‘zam
Oldı mecmū‘a-ı cins-i ‘ālem
- 551 Çünki hem Zühre bunun aḥteridir
Zührevī olsa zenānı yeridir
- 552 Nedir ol velvele-i nāz u niyāz
Nedir ol ṭurfe-edā-yı mümtāz

⁵⁴⁴ kim ola taqlīde: kim hiç o taqlīde M

⁵⁴⁸ envā‘-ı tefennün: erbāb-ı tefennün İÜ1, BUL

⁵⁵¹ aḥteridir: aḥteride İÜ1; yeridir: yeride İÜ1

- 553 Nigeḥi āfet-i cān-ı 'işve
Suḥeni şu'le-zebān-ı 'işve
- 554 Daḥı bu şehriñ içinde cānā
Bir iki fırka olur nev'-i nisā
- 555 Êdelim cümlesini zıkr ü beyān
Tā ki temyîz ola nîkân ü bedān
- 556 Cümleyi birbirine kılmā kıyās
Bir midir seng-i siyehle elmās
- 557 Evvelā fırka-i ehl-i perde
Ki görünmez daḥı hiç maḥşerde
- 558 Ya'ni ol fırka-ı erbāb-ı büyüť
Dürc-i sîm içre mişāl-i yāķűť
- 559 Ğoncedir şîşede olmuş maḥrűs
Tűťűťdir şanki kafeşde maḥbűs
- 560 Her biri Meryem-i 'İmrānűdır
Ḥāzret-i Rābi'aya şānűdır
- 561 Degmemiş tűrresine bād-ı şabā
Görmemiş rűyını ḥűrşűd aşlā

⁵⁵³ āfet-i cān-ı 'işve: āfet ü cān-ı 'işve İÜ1

⁵⁵⁴ nev'-i nisā: anda nisā İÜ1

⁵⁵⁷ -İÜ1, G

⁵⁵⁸ Ya'ni ol fırka-ı erbāb-ı büyüť: Evvelā fırka-ı erbāb-ı büyüť İÜ1, G

⁵⁶⁰ 560↔561 T

- 562 Şāhib-i ğayret ü nāmūs-ı vaḳār
Hānesinde oturur leyl ü nehār
- 563 Daḥı bir fırkası şāhib-ḥurde
Görinür zāhiri ehl-i perde
- 564 Şekl-i 'işmetde gezer āşüfte
Hey'et-i muḥşinede ālüfte
- 565 Giyer envā' libās-ı zīnet
Şanki bir serv-i muraşşa'-kāmet
- 566 O mücevher çiçek o ḥallī nefīs
Her biri ğıbtā-ı rūḥ-ı Belḳīs
- 567 O felātūnī yeḗi ferrāce
'Aḳl-ı insānı vèrir tārāce
- 568 Āh o ker nāmeli ol debdebeli
O mücevherli o elmās küpeli
- 569 Ḥüsnüne böyle vèrince ziynet
Èder ol demde şikāre niyyet
- 570 Bir iki cāriye ardında revān
Tolaşur çār-sūyı dükkān dükkān

⁵⁶² Şāhib-i ğayret ü nāmūs-ı vaḳār: Şāhib ü ğayret ü nāmūs-ı vaḳār İÜ1, Şāhib-i ğayret ü nāmūs u vaḳār İÜ

⁵⁶⁶ ol ḥallī nefīs: o ḥallī nefīs İÜ1, o ḥulḳı nefīs MK

⁵⁶⁷ 567↔568 T; -BUL; 'Aḳl-ı insānı: 'Aḳl-ı dānāyı T

⁵⁷⁰ dükkān dükkān: dükkān-be-dükkān İÜ1, G

- 571 Öyle nāzende yürür haste gibi
Ayağı birbirine beste gibi
- 572 Kağı dükkānda ki maḥbūb oturur
Şīve-i nāz ile ol semte yürür
- 573 Dêr aḡa bilmek içün aḡvālın
Var mıdır hīç baḡa uygun mālın
- 574 Māl yatḡın ise hīç gösterme
Baḡa cānım çeledi kīrlenme
- 575 Gel seniḡle edelim aḡz u ‘aḡā
Çıkar endāzeḡi evvel cānā
- 576 Bu rumūz ile o māha toḡunur
Her sözi fi‘l-i günāha toḡunur
- 577 Bu suḡenle açar ol ḡonce-lebi
Ne kadar olsa da maḡcūb çeledi
- 578 Göricek ol kınalı parmaḡlar
Anı şeyṡān o zemān parmaḡlar
- 579 Sīneden aḡa açılsun bustān
Göre bustānın içinde pistān

⁵⁷² Şīve-i nāz: Şīve vü nāz İÜ1, G

⁵⁷³ Dêr aḡa bilmek: Aḡa dêr bilmek T, BUL

⁵⁷⁴ yatḡın: yatḡın MK, MK3, BUL

⁵⁷⁹ Sīneden aḡa açılsun: Sīnede aḡa açılsun, Sīnesinden aḡa açılsun BUL

- 580 Şayd eder ‘ākıbet ol cānānı
Götürür hāneye elbet anı
- 581 Kūfl-ı dergāhı degildir memhūr
Bir anahtara olur mı maḥşūr
- 582 Kocası yok olası dīvāne
Gēce nışfında gider dükkāne
- 583 Kār u kesbinde gezer bī-çāre
Ne bilür neyledi ol mekkāre
- 584 Gelür aḥşām evine ol ḥayvān
Loḡmadan sonra yatur bī-dermān
- 585 Yine çār-sūya gider vaḡt-i seḥer
Bu hırāş ile eder ‘ömrü güzēr
- 586 Hırlaşur ḥalk ile dā’im ol it
Günde maşrūfı iki aḡçe simit
- 587 Çalışur herkese zālīm bulaşır
Dā’ima maḥkemelerde tolaşur
- 588 Günde biḡ dürlü yalanlar söyler
Her yalana ḡasemullāh eyler

⁵⁸¹ Kūfl-ı dergāhı: Fi’l-i dergāhı MK3; anahtara olur mı maḥşūr: anahtarı olur mu maḥşūr MK3, anahtara olur mı maḥşūr G

⁵⁸⁴ 584↔590 BUL

⁵⁸⁶ Günde maşrūfı: Maşrūfı günde M

- 589 Vāh medyūnı olan müflise vāh
Pençe-i şırde düşmüş rübāh
- 590 Batkın emvāl aramakdır hāli
Ne bilür evdeki batkın mālı
- 591 Māl-ı Kārūna dahı mālîk olur
Bu siyāk üzre yine sālîk olur
- 592 Gelse dükkânına farzā sā'il
Yaş olur iki gözünden sā'il
- 593 Zevki ammā ki eder hātūnı
Dā'ima zevk ü şafā meftūnı
- 594 O meşakḳat ile dükkāndadır
Bu da dostı ile seyrāndadır
- 595 Har-ı t̄ahūn gibi gerdişler eder
Sā'irin nef'ine gūşişler eder
- 596 Yayı seccāde cehennem içine
Mālı cem' eyledi ancak piçine

⁵⁸⁹ rübāh: eyvāh M

⁵⁹⁰ Batkın emvāl aramakdır: Batgın emvāl aramakdır İÜ1, G, BUL, Batkın emvālî aramakdır MK3, Batkın emvālî mukadder M; batkın: batgın İÜ1, G, BUL

⁵⁹² gözünden sā'il: gözünden mā'il MK3

⁵⁹³ Dā'ima zevk ü şafā: Rūz u şeb zevk ü şafā T, BUL

⁵⁹⁵ gūşişler eder: gerdişler eder M

⁵⁹⁶ Mālı cem' eyledi ancak: Māl-ı cem' eyledi ancak İÜ1, Mālını cem' eyledi ancak MK3

- 597 Ne zemān zevk edecek ol telvīs
Tā-be-key bu ʔama‘-ı māl-ı ḥabīs
- 598 Gece ārām edecek bir sā‘at
Andada görmeye rūy-ı rāḥat
- 599 Aḡa biḡ ḡuşṣa bulur ol kāfir
Görmeye tā ki şafā-yı ḥāṭır
- 600 Evvelā dēr hey aḡam sulṭānım
Seni hiç görmeye yokdur cānım
- 601 Söylesem rişte gibi söz uzanur
Öyle aḡalıḡa göḡlüm bulanur
- 602 Kalmadı ḥānede yaḡıḡ balıḡ
Yandı dükkānı ‘aceb baḡḡālıḡ
- 603 Yine miskīn gibi şolduḡ be ḡerīf
Ey ne şalkım şaçaḡ olduḡ be ḡerīf
- 604 Beni küsdürme emān nolsun bū
Şonra vallāhi barışmam ābū
- 605 Kõşumuz işte tekerlekçi kıızı
Kõşu yapırdı aḡa ol kekezi

⁵⁹⁹ biḡ ḡuşṣa bulur: biḡ iş de bulur MK, bir ḡuşṣa bulur MK3; Görmeye: Bulmaya T, BUL

⁶⁰² Yandı dükkānı ‘aceb: Yandın mı dükkānı ‘aceb MK3, Yandı mı dükkānı çün M

⁶⁰³ Yine miskīn gibi şolduḡ: Neye miskīn gibi şolduḡ T, Be ne miskīn gibi şolduḡ BUL, Be ne miskīn olduḡ M

⁶⁰⁵ Kõşumuz: Kõşumuz İÜ1, MK3, G; Kõşu yapırdı: Kõçu yapırdı İÜ1, G, Kõçu yaptırmış MK3, M

- 606 Āh o cānım ‘araba zevraqlı
Bütün altunlı güzel revnaqlı
- 607 Bu da sīnemde benim dāğ olsun
Be seniñ başına toprağ olsun
- 608 İsterim bir ‘araba tā o siyāk
Cigerim yoksa beni eyle talāk
- 609 Anı yapıdırmağa elbet muhtāc
Ne kadar olsa o nekbet muhtāc
- 610 Öyle ben şervete hızlān mı dēsem
Öyle insāna da hayvān mı dēsem
- 611 Dahı bir fırkası bāzār içre
Dā’im āşüfte gezer kār içre
- 612 Gözleri sürmeli yumşak yüzli
İki çeşmin süzerek hoş sözli
- 613 Bunların bir bölügi bed-terdir
Her biri şūr u şer-i mahşerdir
- 614 Siyyemā yaşlı ola bir ‘avret
Kuru ‘unvānla gelür mi zīnet

⁶⁰⁸ ‘araba tā o: ‘araba ammā o İÜ1; beni eyle talāk: beni et ıtlāk İÜ1, beni eyle ıtlāk G

⁶⁰⁹ olsa o nekbet: olsa da o nekbet İÜ1

⁶¹² Gözleri sürmeli: Gözleri sürme İÜ1

⁶¹³ bir bölügi: fırkası pek BUL; şūr u şer-i mahşerdir: şūr-ı şerer-i mahşerdir İÜ1, şūr-ı şer-i mahşerdir MK3

⁶¹⁴ Kuru ‘unvānla: Kuru ‘unvān MK3

- 615 İtr-ı şāhī süre ol bed-rūya
Rāstıklar çeke ol ebrūya
- 616 Koya envā‘-ı ‘ilāc-ı ħumre
Tā kıızıllık bula ol bed-çehre
- 617 Gösteren rosbuyı çün çehresidir
Mevķi‘-i nazra-i āvāresidir
- 618 Birbirine ne zemān ħışm eyler
O fevāĥiş bu kelāmı söyler
- 619 Bire çingāne kılıklı cādū
Be gidi fışkıcı sürtük rosbu
- 620 Ayağımda seni ètmem pābūç
Tarlām içre olamazsın ĥāvuç
- 621 Bire tāğ üstü bütün bāğ olsun
Şu benim dostlarım şağ olsun
- 622 Dahı bir fırkası oldı peydā
Sevici zümresi dërler cānā
- 623 Degil eslāf-ı nisā ĥāletidir
Bu nisā-yı ĥalefiñ bid‘atıdır

⁶¹⁷ Gösteren: Göster İÜ1;

⁶²¹ Mevķi‘-i nazra-i āvāresidir: Mevķi‘-i nazra olan āvāresidir MK, Bürķa‘-i nazra-i āvāresidir İÜ1

⁶²² -M

⁶²³ nisā-yı ĥalefiñ: zenān-ı ĥalefiñ T, BUL, nisā-yı ĥalkıñ MK3

- 624 Dil vèrir birbirine ‘āşık olur
Vaqt-i vuşlatda dahı hîle bulur
- 625 Hîlesi vaşla hemân bir âlet
Ya‘ni taqlîd-i zükûret-hâlet
- 626 Lafzı ol âletin olmaz taḥrîr
Bu lügazla meger olsun ta‘bîr
- 627 Halli bu mışra‘ ile ol kârıñ
Nâzı bıkdırdı beni dil-dârıñ
- 628 Her kim ammâ ki buna sâlikdir
Ṭab‘ı pākîze olur nâzikdir
- 629 Mâ‘ili bu revîş-i zîbânıñ
Ehl-i ‘irfânlarıdır nisvânıñ
- 630 Görinür gerçi ki fâhiş bu eşer
Sâ‘ir ef‘âle göre ehven-i şer
- 631 Olamaz ṭab‘ı zükûra mâ‘il
Birbiriyle geçinür ve‘l-hâşıl
- 632 Cân vèrir her biri ma‘şûkasına
Nigeh étmez dahı hiç başkasına

⁶²⁵ vaşla hemân: hemân vaşla İÜ1

⁶²⁶ ol âletin olmaz taḥrîr: ol âletin olmaz taḥrîr İÜ1, T, ol hâletin olmaz taḥrîr MK3 ,M

⁶²⁸ Ṭab‘ı pākîze: Ṭab‘-ı pākîze İÜ1

⁶³⁰ fâhiş: mühiş T

⁶³¹ Olamaz ṭab‘ı zükûra: Olamaz ṭab‘-ı zükûra İÜ1, Ola ṭab‘ı zükûra M

- 633 Bunda ammā ki ḥilāf-ı maṭrūk
‘Aşıkıñ üstüne çıkar ma‘şūk
- 634 Birbirine édeler nāz u niyāz
O edālar o kelām-ı mümtāz
- 635 Nāzenīnim güzelim gül-çidem
Gönlüm eglencesi nūr-ı dīdem
- 636 Merḥabālar yine ey dürdānem
Hoş-kaemler seni gözler ḥānem
- 637 Serv-i nāzım hoş edālī ḥānım
Āh a hercāyī bakışlı cānım
- 638 Bülbülüm ben saña hey gül-goncem
İki bāzūsı gümüşden külçem
- 639 Nerede kaldıñ a ‘ömrüm varı
Pek ‘azīz eylediñ āh dīdārı
- 640 Kılmadıñ hiç ayak altına nigāh
Beni ferdāya mı şaldıñ eyvāh

⁶³⁵ 635↔636 BUL

⁶³⁶ 636↔643 T

⁶³⁷ Āh a hercāyī bakışlı cānım: Āh o hercāyī bakışlı cānım İÜ1, Āh a hercāy bakışlı ḥānım T, Āh hercāyī bakışlı cānım MK3

⁶³⁸ saña hey: saña ki hey İÜ1

⁶³⁹ āh dīdārı: āh dildārı İÜ1

- 641 Bizi urduñ mı yine dīvāra
Çıkdı mı ipligimiz bāzāra
- 642 Yine nolsun o edā-yı bīgāne
Bizi atdıñ mı yine yābāne
- 643 ‘Öd ağacı ise ismiñ a cānım
Benim adım dañı ateşli ħanım
- 644 Saña gül-penbe diyen ehl-i niyāz
Dédiler ismime de şu‘le-i nāz
- 645 Saña gül-gönce dédilerse eger
Baña da bād-ı şabā söylediler
- 646 Böylece birbirine nāz eyler
Ba‘dehū kārına āgāz eyler
- 647 Şöyle fehmi eylemişim bu kārı
Ki neden bunlara oldu sārī
- 648 Ġālibā gördiler envā‘-ı zükūr
Oldılar birbirine hep mecbūr
- 649 Tab‘ı ġayretli olan ba‘zı ināş
Kıldı bu fi‘l-i ġarībi ihdāş

⁶⁴² nolsun: bulsun MK

⁶⁴³ ismiñ a cānım: ismiñ cānım MK

⁶⁴⁶ Ba‘dehū: Ba‘de-zān T, MK3

⁶⁴⁷ Şöyle: Böyle BUL

- 650 Tā ki müstağnī bulunsun erden
İmtinān çekmeyeler dil-berden
- 651 Şanma kim birbirine mecbūrluk
Bize ètdikleri ancak gūrluk
- 652 Hiç ne kābil gönül olsun tebrīd
Ola tahkīke müşābih taklīd
- 653 Yine gördükde güzel oğlanı
Meyl èder hūsnüne elbet cānı
- 654 Ehl-i ‘irfāna o yollar şapadır
Kimisi hā’ıza kimi gebedir
- 655 Birbiriyle қо geçinsün gitsün
Anı haқ birbirine baղş ètsün

ZİKR-İ EFRENC-İ BİLĀD-İ İSLĀM*

- 656 Ey leb-i mu‘cizesi ‘İsī-dem
Gonce-i tāze fidān-ı Meryem
- 657 Hūsn ü ān ehli nisā-yı Efrenc
Her biri hūsnle olmuş bir genc

⁶⁵³ Meyl èder hūsnüne elbet cānı: Hırş ile ra‘şe èder her yānı T, Şevk ile ra‘şe èder her yānı BUL

⁶⁵⁴ Ehl-i ‘irfāna: Hırde-bīnāna BUL;

⁶⁵⁵ -қо MK

* Zıkr-i Efrenc-i Bilād-ı İslām: Zıkr-i Efrenc-i İslāmbol İÜ1, Zen-i Efrenc-i Bilād-ı İslām BUL

⁶⁵⁶ ‘İsī-dem: ‘İsā-dem T, BUL

- 658 Dīdesinde nıgeh-i mestāne
Şanki büt-ḥānede bir mey-ḥāne
- 659 Nedir ol elbise-i gūn-ā-gūn
Nedir ol ḳad o nihāl-i mevzūn
- 660 Sevdigiñ Rūm ola yā Efrenci
Sā'iriñ ḥüsnüne degmez renci
- 661 Başılursan o güzellerle başıl
Aşılursan da Firengiye aşıl
- 662 Hep kelīsā-yı vişāli açık
Aḡa ammā giremez her fāsıḳ
- 663 Sāde-rū olmalı zen-pāreleri
Anda hiç olmaya mūyuñ eḡeri
- 664 'Aybı vardır şu ḳadar Efrenciñ
Mūydan pāk edemez ol genciñ
- 665 Bed olur mūyla ḥāşıl o maḡal
Gūyiyā şūf-i siyehde bir la'l

⁶⁵⁸ 658↔659 BUL

⁶⁵⁹ -M

⁶⁶¹ Firengiye: Frenciye T, Firengiyle M

⁶⁶² kelīsā-yı vişāli: kelīsā vü ḥāne İÜ1

⁶⁶⁴ 'Aybı vardır şu: 'Aybı ancak şu T; edemez ol genciñ: edemez o genciñ MK, edemez genciñ İÜ1

⁶⁶⁵ şūf-i siyehde: şadef-i siyehde İÜ1

- 666 Şanki ol hāleti kaşden eyler
Kutusu üstüne bāğa kaplar
- 667 Zülmet-i mūy-ı siyehle o maḥal
Böyle teşbīhi olursa ne güzel
- 668 Ğüyyā çeşme-i āb-ı hayvān
Zulümāt içre hemīşe pinhān
- 669 Anda bī-çāre küsi pinhāndır
Şanki ormanda yatır tavşandır
- 670 Çünkü perverde-i İslāmboldur
Sā'ir Eference göre ma'kūldur

ŞİFAT-I HÜSN-İ ZEN-İ MİLLET-İ RŪM*

- 671 Ey kelīsā-yı belā nākūsı
Millet-i 'İsevīniñ nāmūsı
- 672 Zene mā'ilsen a 'ömrüm varı
Sevdigiñ Rūm kıızı olsun bārī
- 673 Meşreb-i ehl-i şafāda zīrā
Duḡter-i Rūma izin var cānā

⁶⁶⁶ kaşden eyler: kaşdī eyler MK

⁶⁶⁷ 667↔669 T; -iÜ1, G

⁶⁶⁸ -iÜ1, G

⁶⁶⁹ -iÜ1, G

* Şıfat-ı Hüsni Zen-i Millet-i Rūm: Şıfat-ı Hüsni Millet-i Rūm M

⁶⁷² Sevdigiñ: Sevdigim MK3

- 674 Cılve gencînesi Rûm kızlarıdır
Hep nisânın dağı fâ'izleridir
- 675 Nedir ol ince miyân-ı nâzik
Nedir ol gonce-dehân-ı nâzik
- 676 Nedir ol nâz o kelâm-ı dil-keş
O temâyül o hırâm-ı dil-keş
- 677 Nedir ol kâmet-i serv-i bālā
Nev-fidân-ı çemen-i şun'-ı Hudā
- 678 Anda ol ğamze-i mestāne nedir
Nedir ol cünbiş-i bīgāne nedir
- 679 Aña maḥşûş o teğāfûl o edā
Aña mevķûf o tekellüm o şadā
- 680 Dil ucuyla o ħurûfi icrā
Şīvelerle o kelâm-ı ra'nā
- 681 Dürr-i şehvār-ı kelāmı dizilür
Şanki ağzına gelince ezilür
- 682 Diline gelse de bir ħarf-i şaķīl
Fem-i pākı anı eyler taḥlīl

⁶⁷⁵ Nedir ol gonce-dehân-ı nâzik: Söyledikce o zebân-ı nâzik T

⁶⁷⁶ O temâyül: O temāşül MK3

⁶⁷⁸ mestāne nedir: mestānedir İÜ1

⁶⁸⁰ kelâm-ı ra'nā: kelâm-ı zībā T, BUL

⁶⁸² anı eyler: éder anı BUL

- 683 Deheni terbiye eyler suḥeni
Ki mürebbā-yı suḥendir deheni
- 684 Her biri nāṭıkalı tūṭıdır
Ḳuş dili anlara meşrūṭıdır
- 685 Diye biṅ nāz éderek ḡonce lebi
Ḥazretiṅ bāde içersin selebi
- 686 Ṭolular bos ola boslar ṭolsun
Sen hemān iç a pasam ‘aşḳ olsun
- 687 Cān ḳatar nāz ü edāsı cāna
Ṭoḡrusı böyle gerek cānāna
- 688 Eski muḡlim daḡı olsa ḳapılur
Görse ol kāfiri zen-pāre olur
- 689 Ḳıṭ‘a-i cismi ser-ā-pā mevzūn
Şanki bir mışra‘-ı ra‘nā mevzūn
- 690 Çalışur anları taḳlīde zenān
Yetişür anlara faḥr u ‘unvān
- 691 Nedir ol ḳāmet-i vālā o ḥırām
Cümlesinde o münāsib endām

⁶⁸⁵ nāz éderek: nāz éde G

⁶⁸⁶ bos ola boslar: boş ola boşlar G; hemān iç a pasam ‘aşḳ: iç pasam ‘aşḳ İÜ1, hemān iç a paşam ‘aşḳ G

⁶⁹¹ ḳāmet-i vālā o ḥıram: ḳāmet-i bālā o ḥırām MK, ḳāmet-i vālā-yı ḥırām M; o münāsib: o mütenāsib T

- 692 Sürinür yerle berāber yağa
Dil-i ‘uṣṣākını tā kim yağa
- 693 O perīṣānī hodos bir yana
O reviş ol kırılış mestāne
- 694 O revişler nola gönlün varı
İki engüşt ile ol reftārı
- 695 Yoluna şanki döşendi āteş
Yanacaktır ayağı ol meh-veş
- 696 Şanasın rāhına kalb-i ‘uṣṣāk
Dökilüp eyleyecekdir iḥrāk
- 697 Ne kadar fā’ik ise ğilmānı
O kadar ḥūb-ter olur nisvānı
- 698 Līk ğilmānı olur ehl-i ‘inād
Bunlar ammā ki eder ‘āşıkı şād
- 699 Başılur her ne kadar ser-keş ise
Şuyı yumşak ne kadar āteş ise
- 700 Amān ey ğonce-dehān gül memeli
‘Āşıkıñ ağlar iken gülmemeli
- 701 Kime çıkdıñ ‘acebā ey ḥurşīd
Kime şarıldıñ ayā nār-ı ümīd

⁶⁹³ O perīṣānī hodos bir yana: O perīṣānī hodoş bir yana MK, O perīṣān süzülüş bir yana İÜ1, O perīṣānī süzülüş bir yana G; ol kırılış: o kırılış İÜ1, MK3, G, M

- 702 Ƙaᅅᅅı bulaşıᅅa çamur olduᅅ
 Ƙaᅅᅅı kār-hānelere nūr olduᅅ
- 703 Ƙaᅅᅅı bāzūda yazılmış ismiᅅ
 Ƙaᅅᅅı dillerde çizilmiş resmiᅅ
- 704 Orta mālı mısın ey rūᅅ-ı revān
 Kimedir ortada bu genc-i nihān
- 705 Āh kim ıᅅdı bu Ƙız Ƙullesine
 Kimleriᅅ uᅅradı ᅅop gūllesine
- 706 Ƙaᅅᅅı zātıᅅ bu ᅅazālīsi ‘aceb
 Kimedir ‘arᅅa-ı ᅅālīsi ‘aceb
- 707 ᅄturalım ismine dērler koᅅona
 Ya o ᅅaᅅında ‘aceb ol koᅅuna
- 708 ᅄāk-pāye sūrinūr kuᅅaᅅıᅅ
 O daᅅı būs ēdecek ayaᅅıᅅ
- 709 Ƙınalı destine eyler ᅅıᅅta
 Āl āl oldu kıᅅıl yumurᅅa

⁷⁰³ -T

⁷⁰⁴ rūᅅ-ı revān: ᅅūr-ı revān M

⁷⁰⁵ Kimleriᅅ uᅅradı ᅅop gūllesine: Kimler uᅅradı ᅅopuᅅ gūllesine İÜ1

⁷⁰⁶ bu ᅅazālīsi: bu ᅅazāsı İÜ1

⁷⁰⁸ 708↔709 BUL

⁷⁰⁹ 709↔711 T

- 710 Fitnesin hūş-rübāsın kāfir
Ben de bilmem ne belāsın kāfir
- 711 Rūhsın yoksa perīsin bilmem
Meryemiñ sen de nesisin bilmem
- 712 Beñzemez millet-i Rūma cinsin
Hūrisin añladığım yā cinsin

ŞIFAT-I HĀL-İ NĪSĀ-YI ERMEN*

- 713 Ey feraḥ-yāb-ı şafā-yı vuşlat
Āhū-yı deşt-i feżā-yı vuşlat
- 714 Ermeni zenleri hep bed-eṭvār
Anda qalmış qudemāsı reftār
- 715 Teni bed şīvesi bed şoḥbeti bed
Ṭavrı bed cāmesi bed hey'eti bed
- 716 Nedir anda o vaḳūrāne reviş
Qızlarında daḥı pīrāne reviş
- 717 Hele oğlanları olmaz dil-cū
Ṭolmuş ol çehre-i nā-pākine tū

⁷¹⁰ hūş-rübāsın: ḥoş-rübāsın kāfir G, M

⁷¹¹ nesisin: neslisin İÜ1

* Şıfat-ı Hāl-i Nisā-yı Ermen: Şıfat-ı Hāl-i Nisvān-ı Ermeni MK, Şıfat-ı Hāl-i Nisā-yı Ermeni İÜ1, MK3

⁷¹³ feraḥ-yāb-ı şafā-yı vuşlat: zafer-yāb-ı şafā-yı vuşlat BUL; deşt-i feżā-yı vuşlat: deşt-i qazā-yı vuşlat MK3

⁷¹⁷ tū: mū MK

- 718 Şimdi anlarda nêçe zāt-ı pelîd
Reviş-i Rûma êderler taqlîd
- 719 Bir zemân qarğa êder bu kârı
Kebke taqlîd êdicek reftârı
- 720 Böyle gûş eyler iken o hayvân
Kendü reftârını kıldı nisyân
- 721 Ne o reftâr-ı kadîme sâlik
Ne bu reftâre de oldu mâlik
- 722 Eylesiñ her ne kadar cehd-i cehîd
‘Ûd ağacı ola mı şâh-ı bîd
- 723 Gürbe sa’y itse dem-â-dem farzâ
Ola mı evc-i mu‘allâda hümâ
- 724 Olalar târik-i taqlîd-i gavî
Kubbenin üstüne tûrmaz kürevî
- 725 Zenleri meşreb-i gîlmânî gibi
Dem-i vuşlatda mülâyim çelebi
- 726 Açılur goncesi her bûlbûlede
Tolanur tûrresi her sûnbûlede

⁷¹⁹ Bir zemân: Ne zemân M

⁷²² şâh-ı bîd: şâh-ı pelîd İÜ1

⁷²⁴ târik-i taqlîd-i gavî: târik-i etvâr-ı gavî T

⁷²⁵ meşreb-i gîlmânî: meşreb-i gîlmân MK

- 727 Géceler vakti be-şekl-i zānkoç
Gezer oynar nêce bir zānī koç
- 728 Rūmdan duhter alur zenneleri
Tā ki ta‘līm édeler şīveleri
- 729 Lüġat-ı Rūmu ko étsün taḥşīl
Éde mi gūşt-ı zebānıñ tebdīl
- 730 Ḥayyeden hiç ne zemān bal aḳsun
Dilini eşşek arısı şoḳsun
- 731 Kumḳapu yangını oldı müştēd
Sarkiziñ ḳalpağı yandı be-meded
- 732 O noḥut topı ḳabuḳlı baḳla
Yemedēn seyri ḳarardır ‘aḳla
- 733 Daḥı Rūm beççe alur her aḥbār
Bāb-ı menḥūsa saraydar yapar
- 734 Tā ki meşḳ eyleye andan suḥeni
Ögrene şīve-i nāzik-deheni
- 735 Fā’ide şol ḳadar eyler aḥbār
Ki saraydar olur anda sırdār

⁷²⁸ Rūmdan: Zūmdan MK3

⁷²⁹ gūşt-ı zebānıñ: gūşt-ı zebānı BUL, M

⁷³² noḥut topı: noḥud topı İÜ1

⁷³⁵ Fā’ide şol ḳadar: Ḥānede şol ḳadar İÜ1

- 736 Ne zemāñ çār-sūya gitse ol kör
Ola bekçi haremde Kirkor
- 737 Şimdi ammā ki daḥı bu millet
Cins-i Hırvāta da kıldı rağbet
- 738 Kāpusunda nēce qor Hırvatı
Nēce kışrak ile bāğlar atı
- 739 Göreler öyle güzel ‘ifrīti
Çarpılır ḥüsnüne ehl-i beyti
- 740 İşte bārūd ile nār oyunu
Kırta ısmarlamadır koyunı
- 741 Cümleñiñ böyle degil bed eşeri
Bulunur nēce kişizādeleri

ŞİFAT-I HÂLET-İ NİSVÂN-I YEHÛD*

- 742 Ey belā-yı zağal u ḥāş-ı cihān
Nigehi seng-i mihekk-i nisvān
- 743 Bed-liqādır zen-i murdār-ı Yehūd
Cümle mūḥişdir o qavm-i merdūd

⁷⁴⁰ bārūd ile nār: bārūt ile nārın İÜ1; ısmarlamadır koyunı: ısmarlamadır ol koyunı M

* Şıfat-ı Hâlet-i Nisvân-ı Yehūd: Şıfat- Hâlet-i Nisvân-ı Yehūdî MK, Şıfat-ı Hâl-i Nisvân-ı Yehūd İÜ1, MK3

⁷⁴² zağal u ḥāş-ı cihān: zağal-i ḥāş-ı cihān MK, İÜ1, T, MK3

⁷⁴³ o qavm-i merdūd: o murdār-ı Yehūd İÜ1

- 744 Ten-i nā-pāki beyāz behceti yok
Berf helvāsı gibi lezzeti yok
- 745 Mūyı zerd ü ruhı zerd ü teni zerd
Vaḥṣeti millet-i Moskovdan eşed
- 746 Vuşlata olur iken h^wāhiş-kār
Dēr iken işte kaçsar mālım var
- 747 Taht-ı zānīde diye ol mel‘ūn
Ay baḡa kıyma ‘azīz başın için
- 748 Bize hep zenleri ehl olmuş iken
Zen ü ḡılmānı da bezl olmuş iken
- 749 İşte bu ‘uḡdede vardır şübhem
Baḡa ḡall olmasdır emr-i ehem
- 750 Müslümānıñ yiyemez loḡmasını
Nēce yer köfte-i nā-puḡtesini

ZİKR-İ AḤVĀL-İ ZEN-İ ÇİNGĀNE*

- 751 Ey şitābende-i meydān-ı heves
Ḥayme-perdāz-ı beyābān-ı heves

⁷⁴⁵ Vaḥṣeti millet-i Moskovdan: Vaḥṣī millet hele Moskovdan MK, Vaḥṣī millet-i Moskovdan İÜ1

⁷⁴⁷ Taht-ı zānīde diye ol: Taht-ı zānīde de diye ol MK3, Taht-ı zānīde ol M; Ay baḡa: Āh baḡa T

⁷⁴⁸ zenleri ehl olmuş: zenleri bezl olmuş T; Zen ü ḡılmānı da bezl: Zen ü ḡılmānı da ehl T

* Zıkr-i Aḥvāl-i Zen-i Çingāne: Şıfat- Ḥāl-i Nisvān-ı Çingāne MK3

- 752 aradır r y-ı zen-i ing ne
 Anda s m n olamaz c n ne
- 753 Ba'z  g lm n  bulunur z b 
 Bed olur zenneleri ser-t -p 
- 754 Dil ara ehre ara erge ara
  ki d ny s  ara ol fuar 
- 755 ocasına  decek n z o k pek
 R y-ı n -p ke tutar bir ıl elek

Z KR-  N SV N-  B L D-  R MEL *

- 756 Ey ehin h-  fez -y  s nem
 G  e-p r y-  ser y-  s nem
- 757 R meli zenleri ekl-i h r 
 Zen-i  stanbul  bezer avru
- 758 O semen ten ile r y-  g l-f m
 Birbirine m ten s b-end m
- 759 avr-  ' rf na b t n m 'ildir
 Terbiyet eylemege  bildir

⁷⁵² c n ne: merc ne M

* Z kr-  N sv n-  B l d-  R meli: ıfat-  H l-  N sv n-  R meli MK3

⁷⁵⁶ fez -y  s nem: a a-y  s nem MK3

⁷⁵⁷ Zen-i  stanbul : Zen-i  sl mbola T, BUL, M

⁷⁵⁸ O semen ten: O s m n ten   1

- 760 Sükkerîn sözler ile ve'l-hāşıl
Eylemek anı mürebbā kı̄abil
- 761 Söz uzar cümleyi kılsam ta' dād
Daḥme-i ḥüsn ü behādır o bilād

ZİKR-İ AḤVĀL-İ ZEN-İ ARNABŪD*

- 762 Ey ḥırām-āver-i bāğ-ı naḥvet
Nigehi sīne-şikāf-ı āfet
- 763 Arnabūduḡ zenī ḥūb-rū olmaz
Ṭavrı zībā kadi dil-cū olmaz
- 764 Cā-be-cā olsa da ḥüsn ü ānı
Bed olur kı̄a'ide-i erkānı
- 765 Bed olur gerçi o milletde zenān
Ḥoş olur anda gürūh-ı ğılmān
- 766 Arada 'işve-pesendi bulunur
Nêçe bir serv-i bülendi bulunur
- 767 Neyleyim mūḥiş olur nağmeleri
Her kelāmında olan ğunneleri

* Zıkr-i Aḥvāl-i Zen-i Arnabūd: Şıfat-ı Hāl-i Nisvān-ı Arnabūd MK3, Zen-i Aḥvāl-i Zen-i Arnabūd BUL

⁷⁶³ kadi dil-cū olmaz: kad-i dil-cū olmaz T, BUL

- 768 Ba‘zı tārīḥde gördüm yazmış
Bunlarıñ aşlı ‘Arabdan azmış

ŞIFAT-I HÂL-İ ZENÂN-I BOŞNAK*

- 769 Ey heves-kâr-ı vişâl-i Boşnağ
Olmasun ḥasret-i ğamla başıñ ağ

- 770 Vaḥşîdir ṭab‘-ı zenân-ı Boşnağ
Mâr-ı zen-pāreye vërmez tiryāk

- 771 Var zenânında nêçe müsteşnâ
Nêçe bir ğonce-i pāk-zībâ

- 772 Bulunur daḥı miyân-ı ğılmân
Nêçe bir dilber-i pākîze civân

- 773 Olmuş ammâ ki bütûn bu millet
Ṭab‘-ı aḥlâkına ğâlib ḥiddet

- 774 Gūyiyâ fîṭrat-ı her a‘zâsı
Âhen ü âteş idi eczâsı

- 775 Görmemiş ṭînet-i âteş-zâyı
‘Unşur-ı bād u tûrâb u mâ’î

⁷⁶⁸ Buñların: Bunları İÜ1

* Şıfat-ı Hâl-i Zenân-ı Boşnağ: Zıkr-ı Nisvân-ı Gürûh-ı Boşnağ T, Şıfat-ı Hâl-i Nisvân-ı Boşnağ MK3, Şıfat-ı Hâl-i Boşnağ M

⁷⁷¹ ğonce-i pāk-zībâ: ğonce-i ter pāk-zībâ İÜ1, ğonce-i pāk u zībâ BUL

⁷⁷⁴ Âhen ü âteş idi: Âteş ü âhen idi T

⁷⁷⁵ âteş-zâyı: âteş zâtı MK3

- 776 Olma hāk-i kadem ol ber-bāde
Kendüni yaqsun o āteş-zāde

ZİKR-İ AḤVĀL-İ ZENĀN-I TATAR *

- 777 Ey ki mir'āt-ı cemāli mergüb
Olmuş āyīne-i her zişt ü hūb
- 778 Zen-i Tatar olamaz vaşfa sezā
Canavar çehreli maymūn-sīmā
- 779 Cümlesinde o müşābih hilkat
Anlarıñ cinsine maḥşūş hālet
- 780 Olsa biñ ādem içinde pinhān
Yine sīmāsı eder anı 'ayān
- 781 Zenleri bed daḥı erkekleri bed
Birbirinden bilemem kangı eşed

ŞIFAT-I MEDḤ-İ ZENĀN-I GÜRCİ*

- 782 Ey ki şahrā-yı dile şīr-i jiyān
Ten-i nermīni pamuḡdan arslan

⁷⁷⁶ Kendüni: Kendüyi İÜ1

* Zıkr-i Aḥvāl-i Zenān-ı Tatar: Şıfat-ı Hāl-i Nisā-yı Tatar MK3, Zıkr-i Aḥvāl-i Zen-i Tatar M

⁷⁷⁷ cemāli mergüb: cemāl-i mergüb BUL

* Şıfat-ı Medḥ-i Zenān-ı Gürci: Şıfat-ı Hāl-i Zenān-ı Gürci T, MK3

- 783 Mihr ü meh yüzli zenān-ı Gürcī
Evc-i eflāk sa‘ādet burcı
- 784 Nedir ol cāzibe-i hūş-rübā
Nedir ol çeşm ü ruḥ-ı müsteşnā
- 785 Kāse-i ḥüsni degildir leb-rīz
Līk olur cāzibesi şūr-engīz
- 786 Az ise ḥüsni o miqdār olsun
Kuvvet-i cāzibesi var olsun
- 787 Vêrmiş ol kavme Cenāb-ı Hallāk
Vāye-i zīver-i ḥüsn-i aḥlāk
- 788 Eylemez kimseye ḥātır-şikenı
Merḥamet-pīşe olur merd ü zeni
- 789 Zen ü ḡilmānı saḡa rām olmaz
O hümā dāne-keş-i dām olmaz
- 790 Māl ile rām edemezsin heyhāt
Māl-ı Kārūnı da vêrsen bi’z-zāt

⁷⁸³ Evc-i eflāk: Evc-i eflāke İÜ1

⁷⁸⁴ ol çeşm: ol cism MK

⁷⁸⁵ şūr-engīz: şīr-engīz M

⁷⁸⁶ Kuvvet-i cāzibesi: Cezbe-i kâhiresi T, BUL

⁷⁸⁷ -T; Vêrmiş ol: Vêrmesün ol MK3

- 791 Mekk illā ola bu hud‘a ile
Ya‘ni şayd eyleyesin hile ile
- 792 Çünkü rıkkatlü olur pür-inşāf
İstemez kim ola ādem itlāf
- 793 Āh ēdüb sızlayasın ağlayasın
Belki bununla işi sağlayasın
- 794 Ėde gözyaşına şāyed rıkkat
Eyleye nā‘il-i zevk-i vuşlat
- 795 Alamaz tır-i fiğān-ı āhı
İstemez hedm-i bināullāhı
- 796 Şanma bu millete bir beñzer ola
Bu cihān içre meger Çerkes ola

ŞIFAT-I HÜSN-İ ZENĀN-I ÇERKES*

- 797 Ey ruhı dīde-rübā-yı hūrşīd
‘İşvesi ğıbta-fezā-yı nāhīd
- 798 Çerkesiñ kızları meh-pāre olur
Anda ‘āşık ne ki isterse bulur

⁷⁹¹ ola bu hud‘a: ola bir hud‘a İÜ1

⁷⁹³ Belki bununla: Belki yüzünle MK3

⁷⁹⁴ şāyed rıkkat: yedd-i vakt MK3; nā‘il-i zevk-i vuşlat: nā‘il-i zevk ü vuşlat BUL

⁷⁹⁶ -MK3; Şanma bu: Şanma ol İÜ1

* Şıfat-ı Hüsn-i Zenān-ı Çerkes: Şıfat-ı Medh-i Zenān-ı Çerkes T, Şıfat-ı Hāl-i Zenān-ı Çerkes MK3

⁷⁹⁷ Ey ruhı: Ey dağı MK3

- 799 Leb ü ruḥ olmuş iken mey-ḥāne
Dīdeler olsa nola mestāne
- 800 Naḥl-ı vālā-yı ḳadi muḥkemdir
Şanki māh yüzine bir süllemdir
- 801 Aḡa dü-pāy-ı naẓarla çıkılır
Dīde-i ḳalb ile ammā bakılır
- 802 Çünkü yāḳūtī bir āteş o tudağ
Oldı ‘aksi dil-i ‘uşşāḳa dü dāğ
- 803 Mihr ü mehden teni olmuş taḳtīr
Nēce olsun o ten-i pāke naẓīr
- 804 Gürciden gerçi ki bunlar zībā
Gürciniḡ cezbese çokdur ammā
- 805 Cümlesi perde-nişīn-i ‘işmet
Pāk-dāmendir o yektā millet
- 806 Pāk olur mā-ḡaşalı pīş ü pesi
Şevb-i ‘ırzında bulunmaz lekesi
- 807 Ṭab‘-ı vālāları pākīze-ḡişāl
Cümle cūyende-i ḡayr-ef‘āl

⁷⁹⁹ 799↔801 T

⁸⁰⁰ māh yüzine bir süllemdir: ṭül-ı emel-i ‘āşīḳdır BUL

⁸⁰¹ ammā bakılır: ammā başılır İÜ1, G

⁸⁰² dil-i ‘uşşāḳa dü dāğ: dil-i ‘uşşāḳa durağ MK

- 808 O şadākat o seḥāvet o edeb
Nedir ol fītrat-ı kudsī-meşreb
- 809 Şanma bu millete bir beşzer ola
Bu cihān içre meger Gürci ola

ZİKR-İ BA‘Zİ EZ-MİLEL-İ TERSÂYÂN*

- 810 Ey Ferīdūn-ı serīr-i naḥvet
Ġamzesi nām-zed-i her millet
- 811 Zeni bed-çehre olur Boĝdanıñ
Hüsni yok ḥāsılı ol büldānıñ
- 812 Alma āĝūşa zen-i Bulĝārı
Cümleñiñ aķbeḥidir murdārı
- 813 Baķma nisvānına hiç Hırvatıñ
Pāk ise meşreb-i ṭab‘-ı zātıñ
- 814 Ne ķadar dilber ise ĝilmānı
Bed olur tā o ķadar nisvānı
- 815 Beli Ulahda nisā nāzikdir
Ṭab‘-ı ‘irfānları var müdrikdir

⁸⁰⁸ O şadākat o seḥāvet: O seḥāvet o şadākat M

⁸⁰⁹ -bir MK, M

* Zıkr-i Ba‘zı Ez-Milel-i Tersâyân: Zıkr-i Ba‘zı Milel-i Tersâyân MK3

⁸¹⁵ Ulahda nisā nāzikdir: ol ḥadde nisā nāzikdir İÜ1

- 816 Ten-i gül-bergi olur işkeste
Jâleden bād-ı şabâdan hâste
- 817 Nâzenîn-meşreb olur nâz-âyîn
Câme-h^wâb içre èder nâz ü enîn
- 818 Naḥl-i ḳaddi uzun ammâ ḳışalur
Âh-ı ‘âşîḳ nefesiyle aḳılur

ŞİFAT-I ḤÂL-İ ZEN-İ MİLLET-İ LEH*

- 819 Ey nigāhı meded-i ehl-i fesād
Zülfî zünnâr-ı miyân-ı zühhâd
- 820 Leh nisâsı hep olur müsteḡnâ
O güzel ṭal‘at o ḳadd-i bâlâ
- 821 Yürüdükce o miyân-ı mümtâz
Söyledikce o dehân-ı mümtâz
- 822 Her biri fenn-i zinâda usta
Cân vèrir mâ-ḥaşalı zen-dûsta
- 823 Gerçi nâzîkdir o pâkîze-beden
Neyleyim aşlı Yehûdilerden

* Şıfat-ı Ḥâl-i Zen-i Millet-i Leh: Şıfat-ı Zen-i Millet-i Leh MK3

⁸¹⁹ nigāhı meded-i ehl-i fesād: nigāh-ı mededi ehl-i fesād M; miyân-ı zühhâd: miyânı zühhâd M

⁸²⁰ Leh nisâsı: Ki nisâsı MK

⁸²¹ o miyân-ı mümtâz: o miyân-ı nâzîk T; o dehân-ı mümtâz: o dehân-ı nâzîk T, o dehân-ı pür-nâz BUL

⁸²³ Neyleyim aşlı: Bilürim aşlı MK, Olmasa aşlı T

ZİKR-İ NİSVÂN-I GÜRŪH-I NEMÇE*

- 824 Ey ruḥı şem‘a-i deyr-i ruhbān
Ġamzesi bütkede-i paṭrikān
- 825 Nemçeniñ zenleri nāz ıutısıdır
Hep nisā zümresiniñ cādūsıdır
- 826 Anda nolsun o ten-i billūrī
Nedir ol şac-ı siyeh-semmūrī
- 827 Öyle nāzik o vücūd-ı pāki
Kīr-i vehm ile açılır çāki
- 828 Bilür ancak ki ne tendir o ten
O güli bāğçe-i āğūşa diken
- 829 Naḥli alt etti kad-i servīsi
Fem-i endāze bunun rāvīsi

ŞIFAT-I KUBḤ-I ZEN-İ MİLLET-İ RŪS*

* - M; Zıkr-i Nisvān-ı Gürūh-ı Nemçe: Zıkr-i Zenān-ı Millet-i Nemçe MK3

⁸²⁴ -M; Ey ruḥı: Ey daḥı MK3

⁸²⁵ -M; zenleri nāz ıutısıdır: zenleri nāz ıutısı MK, zenleri nār ıutısıdır İÜ1; cādūsıdır: cādūsı MK

⁸²⁶ -M; Anda: Anlara İÜ1; şac-ı siyeh-semmūrı: tab‘-ı siyeh-semmūrı MK

⁸²⁷ -M; nāzik o vücūd-ı pāki: nāzik öper vücūd-ı pāki MK3

⁸²⁸ -M

⁸²⁹ -M

* Şıfat-ı KubḤ-ı Zen-i Millet-i Rūs: Zıkr-i Zenān-ı Millet-i Rūs MK3, Şıfat-ı KubḤ-ı Zenān-ı Millet-i Rūs G, Şıfat-ı Zen-i Millet-i Rūs M

- 830 Ey kelīsā-yı dālālet-āyīn
Ve'y çelīpā-yı ḥabāšet-tezyīn
- 831 Bed olur cümle zen-i millet-i Rūs
Şarı yüzli māvi gözlü menḥūs
- 832 Kiminiñ cismi beyāz kār gibi
Zāhiri öyle şovuk mār gibi
- 833 Belī fercinde ḥarāret vāfir
Şanki şeytān ocağıdır kāfir
- 834 Muḳteżā-yı eşer-i āb u hevā
Tutuşur bātını her şubḥ u mesā
- 835 Ḥabeşīler gibi bunlarda daḥı
Bākire olur idi şeyyibesi
- 836 Zāhiri olmasa ammā bārid
Olmasa ṭab‘-ı mizācı fāsīd
- 837 Şu‘lelendikce o nār-ı şehvet
Anıñ itfāsına muḥtāc elbet
- 838 Ol sebep cümleleri fāḥişedir
Hey’et-i çehreleri mūhişedir

⁸³¹ zen-i millet-i Rūs: ten-i millet-i Rūs İÜ1

⁸³⁷ -itfā MK

- 839 Gèce gündüz olamaz fāşılası
Sikişür hā'ızası hāmilesi
- 840 Zānīyi bulmaz ise bir ıarı
Söndürür buz ile ol murdārı
- 841 Zen için anda hiç olmaz ğavġā
Müşterekdir 'alenen anda nisā
- 842 Bu sebeb artmada çingāneleri
Bā-ıuşuş andaki pīç hāneleri
- 843 Anda dā'im bir iki biğ ıaıbe
Birisi anlara şāıib-rütbe
- 844 Takılan zānīye éde ikrām
Eyleye anlara taıسیم kıır am
- 845 Aıa şehrīleri gelmez her bār
Ehl-i dihkānı gelür leyl ü nehār
- 846 Her sene mīrīye eyler teslīm
Dü-hezār pīç berāy-ı ta'lim
- 847 Anda ne 'ār u ne nāmūs u ne dīn
Her ne eylerse sezā-yı taıhsīn

⁸⁴⁰ Zānīyi bulmaz ise bir ıarı: Zānī bulmazsa eger bir ıarı İÜ1, Zānī bulmaz ise bir ıarı G, Zātını bulmaz ise bir ıarı M; Söndürür buz ile ol: Buz ile söndürür ol T

⁸⁴² Bu sebeb: O sebeb T, BUL; andaki pīç-hāneleri: anda pīç-hāneleri İÜ1

- 848 Dā'imā altda ola ol bed-nām
Çāk êde ƣarnını ƣır-i islām

ZİKR-İ AḤVĀL-İ ZEN-İ EFRENCE*

- 849 Ey zenaḥdānı ƣızıl elmadır
Meyve-i bāğçe-i 'İsādır

- 850 Hoşcadır ḥüsn-i zen-i Efrence
Ten-i şāfīleri sīmīn külçe

- 851 Anda muḥkemdir esās-ı zīnet
Dürlü dürlü o libās-ı zīnet

- 852 Anda bāzīçe-i ğılmān mühmel
Ancağ anlarda zenān müsta'mel

- 853 Bu daḥı ḥāric-i āyīn-i beşer
Toğurur zenleri ekşerde beşer

- 854 O diyārın da budur mu'tādı
Şan köpek yavrusıdır evlādı

- 855 Ƙaḡı pīçe meme vërsün o köpek
Sīnesinde memesi altı gerek

⁸⁴⁸ -T; altda ola: alta ola MK3

* Zıkr-i Aḥvāl-i Zen-i Efrence: Şıfat-ı Ḥāl-i Zenān-ı Efrence MK3

⁸⁵⁰ ḥüsn-i zen-i Efrence: ḥüsn ü zen-i Efrence İÜ1, G

⁸⁵⁴ 854a↔854b BUL; Şan köpek: Şanki köpek MK3, G

⁸⁵⁵ memesi altı: memeler altı MK, T, BUL

856 O ecilden çoğalur ol mel'ün
Milleti cümleden olmuş efzün

857 Nêçe âyîni hârik-i âde
Bâ-huşûş şimdi olan gavgâda

858 Minnet ü hamde sezâdır bârî
Birbirine düşüren küffârî

859 Bu da Hakkın ne güzel bir işidir
İşte toğmuz derisi it dişidir

ŞİFAT-I HÂL-İ ZEN-İ İNGİLİZ*

860 Ey ki hâl-i siyehi Hindistân
Turreşi milket-i Efrencistân

861 İngilizin zeni hoş-sîmâdır
Hoş-edâ hoşça revîş-i zîbâdır

862 Ruḥ-ı âlî güle şad-reng vèrir
Deheni bülbüle âheng vèrir

863 Cümlesi pâk-ṭabî' atdırlar
Mâ'il-i zîver ü zînetdirler

⁸⁵⁶ O ecilden çoğalur: O sebebdan çoğalur T

⁸⁵⁹ toğmuz derisi: tomuz derisi MK, toğuz derisi İÜ1

* Şıfat-ı Hâl-i Zen-i İngiliz: Şıfat-ı Hâl-i Zenân-ı İngiliz İÜ1, MK3

⁸⁶⁰ hâl-i siyehi: hâl ü siyehi İÜ1; Turreşi milket-i Efrencistân: Turreşi Efrenc-i milket-i Efrencistân İÜ1

⁸⁶² Ruḥ-ı âlî: Ruḥı âlî MK, G, İÜ, Daḥı âlî MK3

864 Nedir ol ٲantana-i ārāyiř
Serlerinde nedir ol ālāyiř

865 ٲılsım-ı genc-i nihānı bozılur
Aņa el urmadan evvel         

ZİKR-İ AĦVĀL-İ ZENĀN-İ FELEMENK*

866 Ey belā-yı dil-i ehl-i ferheng
Olma meyyāl-i zenān-ı Felemenk

867 Felemenkiņ reviş-i nisvānı
Bed olur ğāyet ile erkānı

868 Za‘ferānı hep olur         
Cezbeden zerrece yok behreleri

869 Zen ü ğılmānı daĥı hep bed-ter
Cins-i murdār-ı Yehūda beņzer

870 Ger  i hep zenneleri āř  fte
Neyleyim k  ra deĝil ř  yeste

⁸⁶⁴   antana-i ār  yiř:   antana-i āl  yiř M; ol āl  yiř: ol ār  yiř İ  

* Z  kr-i Aĥv  l-i Zen  n-ı Felemenk: ş  fat-ı Ħ  l-i Zen  n-ı Felemenk MK3

⁸⁶⁶ Olma meyy  l: Olmaya meyy  l T

⁸⁶⁷ Felemenkiņ: Felemenk MK

⁸⁶⁸ zerrece yok behreleri: hi   olamaz behreleri T

⁸⁶⁹ Cins-i murd  r-ı Yeh  da: Cins-i murd  rı Yeh  da beņzer İ  1, MK3

⁸⁷⁰ Ger  i hep: Ger  i kim İ  1, Ger  i G; k  ra deĝil: k  ra veli M

ZİKR-İ HÂL-İ ZEN-İ DÜNYÂ-YI CEDİD*

871 Ey hırāmende-i bâğ-ı ümmîd
Bâğçe-i şîvede dünyâ-yı cedîd

872 Yeni dünyâ zeni bed-şûretdir
Şekl-i hayvānda bir ‘avretdir

873 Tıflı rahminde yedi māl̄ тұrur
Şanki yılda iki def‘a toğurur

874 Çoğı ammā yaşamaz mürde olur
Cānı yok cüsseleri ħurde olur

875 Olur ammā ki cimā‘a t̄alib
O zebūn cüsseye şehvet ġālib

ŞADED-İ ĞÂ‘İLE-İ EMR-İ NİKÂĦ

876 Ey taleb-kār-ı şafā-yı ervāĥ
Kerem êt olma heves-kār-ı nikāĥ

877 Nesl içün arada bir âletdir
Tab‘-ı hayvāna hemān ‘âdetdir

* Zıkr-i Hâl-i Zen-i Dünyâ-yı Cedîd: Zıkr-i Ahvâl-i Zen-i Dünyâ-yı Cedîd MK, Zıkr-i Ahvâl-i Dünyâ-yı Cedîd İÜ1, G, Şıfat-ı Zenān-ı Dünyâ-yı Cedîd MK3

⁸⁷¹ şîvede: şîvesi BUL

⁸⁷⁷ 877↔879 T

- 878 Saña vèrseler eger ‘azrāyı
Duğter-i Kayşer ile Kısırāyı
- 879 Düşme bu miḥnete dünyāda iken
Kayda bağlanma ser-āzāde iken
- 880 Dēmiş eslāfda ol Nābī-i pīr
Böyle Ḥayriyyede kılmış taḳrīr
- 881 Ne belā bir zene maḥşūr olmak
Tāze zevḳ eylemeden dūr olmak
- 882 Sen daḥı meh gibi taḥvīl eyle
Her gēce menzili tebdīl eyle
- 883 Ola her bāğçede bir lāne saña
Her maḥalde daḥı bir ḥāne saña
- 884 Olasın dār-ı cihān içre bekār
Olma ammā ki hemīşe bī-kār
- 885 Ben de bilmem nēce ba‘zı ḥayvān
Ola bir ‘avrata maḥşūş her ān
- 886 Bā-ḥuşūş bir zen-i bed-sīret ola
Bed-şemā’il ola bed-ḥilḳat ola

⁸⁷⁸ Saña vèrseler eger: Vèrseler saña eger MK, Sana ger vèrseler M

⁸⁸⁰ eslāfda ol: eslāfda o MK, MK3

⁸⁸¹ Ne belā bir zene: Ne belādır zenne İÜ1, MK3

⁸⁸³ -daḥı MK3; Ola her bāğçede bir lāne: Öyle her bāğçede bir lāle İÜ1

⁸⁸⁵ her ān: hemān İÜ1

- 887 Tab‘-ı nā-pāki ola hem kıskanc
Dermende vère şad miḥnet ü renc
- 888 Gitse bī-çāre eger bir yana
Bir gece kalsa birün-ı ḥāne
- 889 Ède biḡ dürlü aḡa rüsvāyi
Başına zindān èder dünyāyı
- 890 Sāde-rū gelse aḡa bir mihmān
Dêr yıķıl git be sefih puşt oḡlan
- 891 Cān u dilden çağırır yanḡın var
Eyleye ehl-i maḡalle iḡzār
- 892 Çıķa eflāke şadā-yı ḡavḡā
Ola ehliyle misāfir rüsvā
- 893 Nêçe miḡnetleri var sīne-güdāz
Söylesem nāmem olur dūr u dirāz
- 894 Bā-ḡuşūs ḡāmle olsa kāfir
Aḡa kuş südi gerekdir ḡāzır
- 895 Cümle ma‘düm olan eşyā ister
Ya‘ni maḡz-ı ser-i ‘anķā ister

⁸⁸⁷ Dermende vère şad miḥnet ü renc: Vère bī-çāreye biḡ miḥnet ü renc T, BUL

⁸⁸⁹ zindān èder: zindān ède İÜ1, zindān ède bu M

⁸⁹⁰ gelse aḡa bir: gelse eger bir İÜ1, MK3; Dêr yıķıl git be: Dêr yıķılsun şu T

⁸⁹¹ Cān u dilden: Cān-ı dilden MK3;

- 896 O figānlar o yalanlar ol nāz
 Āh öldüm diyü mūhiş āvāz
- 897 Tevbeler eylemeyim erle oyun
 Girmesün hāneme erkek koyun
- 898 Nezrler tekyelere kurbānlar
 Her geçen sā'ile ol ihsānlar
- 899 Kocasına diye var hey şaşkın
 Bir iki dāye getür hey miskīn
- 900 Dāyeler hādimeler 'avretler
 Düstlar cāriyeler nekbetler
- 901 O kıyāmet o figān ol ğavġā
 Rūz-ı maḥşer gibi bir vāveylā
- 902 Sen de cāndan o zemān uşanasın
 Hānede zelzele vardır şanasın
- 903 Birde bir pīç atılır meydāna
 O daḥı başlaya hem efgāna
- 904 O zemān müjdeciyānı seyr èt
 Sen hemān şurre ile dil-sīr èt

⁸⁹⁷ Girmesün hāneme erkek: Girmesün hāneme hiç erkek G

⁹⁰² cāndan o zemān: cānından o dem M

⁹⁰³ atılır: açılır MK; O daḥı: Ol daḥı İÜ1

⁹⁰⁴ 904↔905 T; O zemān: Ol zemān İÜ1, T

- 905 İbtidā zāhir olan kūdek-i şūm
Andan olduğı dahı nā-ma'lūm
- 906 Der- 'aḳab gelmez ise gehvāre
Māşe başında olur şad-pāre
- 907 Ol zemān diḡle maḳām u fenni
Ninni yavrum nini cānım ninni
- 908 İki gözüm bebegi yavrucuğum
'Ömrümün mā-ḡaşalı yavrucuğum
- 909 Hele illā o gelen tebrīke
Ṭab '-ı sevdāyī gelür taḡrīke
- 910 Bir ṭarafdan ḳapu eyler tıḳ tıḳ
Bir ṭarafdan ḳocuk eyler vıḳ vıḳ
- 911 Ol zemān olsa ḳişi sevdāyī
Terk eder ḡā' ile-i dünyāyı
- 912 Terk eder anlara māl u ḡāne
Cān atar ḳahr ile Hindistāne

⁹⁰⁷ maḳām u fenni: maḳām-ı fenni İÜ1, MK3, G; nini cānım ninni: ninni ḳuzum ninni İÜ1, G, nini paşam ninni T, BUL

⁹⁰⁸ 'Ömrümün mā-ḡaşalı yavrucuğum: 'Ömrüm mā-ḡaşalı yavrucuğum İÜ1, 'Ömrümün mā-ḡaşalı māyecığım BUL

⁹⁰⁹ illā o gelen: evvel o gelen MK3

⁹¹¹ ḡā' ile-i dünyāyı: ḡāyet ile dünyāyı M

⁹¹² Terk eder anlara: Baḡş eder anlara T, BUL

- 913 Cem‘ olur hānede biñ mübtezele
Sen mühimmâtı yetişdir ‘acele
- 914 Kimisi dër ki fülân nesne getir
Kimi şerbet kimi bilmem ne getir
- 915 Çocuğa indi havāle bire git
Şeyh efendiye imāma haber èt
- 916 Cānı var mı aña yokdur dēmege
Vāh yazıklar çekilen bu emege
- 917 Böyle böyle nēçe biñ miñneti var
Şanma bî-çārelerin rāhatı var
- 918 Rind-i ‘ārif düşe mi gird-āba
Koya mı kendüni bu dülāba
- 919 ‘Ārife bir bit olur sermāye
Olamaz leylesi biñ leylāya
- 920 ‘Ākile maḥz-ı tecerrüd lāzım
Zāt-ı ‘Īsā gibi olsun dā’im

⁹¹⁴ Kimi şerbet kimi: Bire şerbet bire T

⁹¹⁵ havāle: evhāle M

⁹¹⁶ Vāh yazıklar çekilen bu: Vāh yazık bu çekilen İÜ1

⁹¹⁸ Rind-i ‘ārif düşe mi: Nedir ‘ārif düşer mi İÜ1, G; kendüni: kendüyi İÜ1

⁹²⁰ ‘Ākile: ‘Ārife T; Zāt-ı ‘Īsā gibi olsun dā’im: Zāt-ı ‘Īsā gibi olsun dā’im İÜ1, M, Zāt-ı ‘Īsā gibi olsun kâ’im T, Zāt-ı ‘Īsā gibi olsun kâ’im MK3, Ya‘ni ‘Īsā gibi olsun kâ’im BUL

- 921 Bu tecerrüd ise sultānlıktır
‘Ārife māye-i ‘irfānlıktır
- 922 Bu vücūduñ heves-i Leylāsı
O vücūduñ sebeb-i eşķāsı
- 923 ‘Uķalā gerçi ki ħelvā yédiler
Evde bir dānesi lāzım dēdiler

NEBZE-İ KİŞŞA-I ĤAMMĀM-I NİSĀ*

- 924 Diñle ey mā’ il-i peygām-ı nisā
Şīve-i ķışşa-ı ĥammām-ı nisā
- 925 Ne fezāĥatler éder ol zümre
Dāĥil-i ĥalvet-i ĥammām içre
- 926 Ne ‘aceb tākati var ĥammāma
Tā seĥerden oturur aĥşāma
- 927 Bā-ĥuşūş şīve-i meşşātelere
Āl çaķşurlı o dellākeleri
- 928 Āh o pākīze-beden nātūrlar
O ayak üzre gezen billūrlar

⁹²² heves-i Leylāsı: sebeb-i iĥyāsı BUL

* Nebze-i Kışşa-ı Hammām-ı Nisā: Kışşa-ı Hammām-ı Nisā MK3, M

⁹²⁵ Ne fezāĥatler: Ne kabāĥatler MK3; Dāĥil-i ĥalvet-i ĥammām: Dāĥil-i ĥammām-ı ĥalvet MK3

⁹²⁸ -BUL; Āh o pākīze: Āh pākīze İÜ1

- 929 Şırmalı boğçaları koltukda
‘Ukde olmaz mı dil-i ‘aşıkdā
- 930 İki endāze boyı na‘leynler
O edālar o güzel āyīnler
- 931 Evvelā perdeyi eyler şad-çāk
Şonra hāmmāma olur bir dellāk
- 932 Her biri fenn-i edāda usta
Şabr u tākāt vère Hāk zen-dūsta
- 933 Çıkara şīve ile pīreheni
Vère hāmmāma ziyālar bedeni
- 934 Görinür ‘aks-i ruḥı kurnada
Kırş-ı hūrşīd gibidir deryāda
- 935 Çöze gīsūyı sitiḡnāsı ile
İki engüş-t-i muḡannāsı ile
- 936 Kınalı parmaḡı gīsūlarda
Şāḡ-ı mercān gibidir ‘anberde
- 937 Kāplamış cismini ol şac-ı siyāh
Şeb-i deycūrda kalmış ol māh

⁹³¹ perdeyi: bürdeyi MK, G

⁹³⁴ ‘aks-i ruḥı kurnada: ‘aks daḡı kurnada MK, ‘aksi daḡı kurnada MK3; gibidir deryāda: gibi deryāda T, BUL

⁹³⁵ 935a↔935b BUL; sitiḡnāsı ile: istiḡnāsı ile G

⁹³⁷ -M; ol şac-ı siyāh: ol mūy-ı siyāh T; Şeb-i deycūr: Şeb-i dīlcūr MK3

- 938 Cism-i 'üryānı ki bir kıt'a-ı nūr
Şanki bir pāresi olmuş mestūr
- 939 Peştemālî o kadar ince kumāş
Ki eder gizledigi nesneyi fāş
- 940 Sīnesinde o turuncî memeler
Bāğ-ı hüsñünde olan cimcimeler
- 941 Ekşerîsi beli mūhiş görünür
Memeler yerle berāber sürinür
- 942 Neyleyim olsa dağı hūr melek
Memeler şarķar iken amına dek
- 943 Şanasın her birisi yağ tulumu
İşte erbāb-ı şafānıñ ölümü
- 944 Bā-ħuşūş hāmîle olsa farzā
Anı ħande ile ederler rüsvā
- 945 Görinür dīdeye mūhiş bir iş
Yaraşursa ne güzel ķarnına şiş

⁹³⁸ Cism-i 'üryānı ki: Cism-i 'üryān gibi M

⁹⁴¹ Memeler yerle: Memeleriyle MK3

⁹⁴² hūr melek: hūr u melek M

⁹⁴³ -T

⁹⁴⁴ Anı ħande ile ederler: Anı ħandeyle ederler MK, Anı da ħande ederler İÜ1

⁹⁴⁵ dīdeye mūhiş bir iş: o dīdeye mūhiş bir iş MK, dīdeye bir mūhiş iş İÜ

- 946 Otura gūşelere hānımlar
Anlara sā'iri aşmerlik éder
- 947 Turşılar fākiheler şerbetler
apışurlar anı ol nekbetler
- 948 Kimi andīl uurur şabundan
Gösterir her biri bir dürlü fen
- 949 Līfden kimi yapar sahte şaal
oparır ol biri anı tel tel
- 950 Tās ile kimi şovuk şı serper
O daı ehresine ot arpar
- 951 Başına kimi giyer bir kīse
Tās ile kimi döner iblīse
- 952 Peştemālini belinden o apar
O birisi de aa böyle yapar
- 953 Her birini açılır her yanı
andasın anda a kīr-i zānī

⁹⁴⁷ apışurlar anı ol: arışur anı o dem İÜ1, apışurlar anı ol dem G

⁹⁴⁹ oparır ol biri anı tel tel: oparır her biri anı tel tel MK, oparır o biri anı tel tel İÜ1, oparır ol biri daı tel tel M

⁹⁵⁰ 950↔951 BUL

⁹⁵¹ -T, MK3, M

⁹⁵² böyle: Şöyle M

⁹⁵³ Her birini: Her birisi G, BUL, İÜ, M; andasın anda: Neredesin nerde M

- 954 Bir düğün şanki o hāl-i muḏḥik
Ancaḡ ol ortada surna eksik
- 955 Cem‘ olur ortada āşüfteleri
Turre şeklinde èder fuṭeleri
- 956 Èder aḥvāl-i zükürü tezkîr
Beline ol tureyi eyler kîr
- 957 Ba‘zı bî-‘âr olıcaḡ bir usta
Muşluḡı daḡı alurmuş deste
- 958 Hândeler vèrmek içün aḥbāba
Uydurur lûleyi ol mîzāba
- 959 Böyle bâzîçe èderken āḥîr
Birde bir ‘arbede olur zāḥîr
- 960 Her birisi atılır meydāne
Kimi na‘leyn ḡapar merdāne
- 961 Kimisi gil ḡutusu kimisi tās
Gire mā-beynehümāda ḡannās
- 962 O zemān seyr èdesin ḡavḡāyı
Şaç şaça baş başa bir rüsvāyı

⁹⁵⁴ Bir düğün şanki: Hāl bu düğün şanki MK3; surna eksik: zurna eksik T, ḡurna eksik M

⁹⁵⁶ Èder: Ède T, BUL; Beline ol tureyi eyler kîr: Beline eyler ol tureyi kîr İÜ1

⁹⁶⁰ ḡapar merdāne: ḡapar kimi merdāne G

⁹⁶¹ mā-beynehümāda: mā-beynehümāya MK3, M

⁹⁶² Şaç şaça baş başa bir rüsvāyı: Baş başa saç şaça bir rüsvāyı T

- 963 Kimisi d̄er be gidi külh̄ānī
Kimisi d̄er bire ‘ārsız zānī
- 964 Bir direkliyi begenmez cānıñ
Balaban iskelesi limānıñ
- 965 Yine ḥasret ile beñziñ şolsun
Benim ammā ki yine ḥamd olsun
- 966 Dūstlarım cümlesi müsteşnādır
Kimi begdir kimisi pāşādır
- 967 Cümlesi şırma bıyıklı mehler
Hep ṭosun dayı keleş eşbehler
- 968 O daḥı d̄er ki be var hey zükkām
Bize mi sevdiceğim bu yordam
- 969 Bize gösterme yeşilli āllı
Be zavāllı hepimiz bir ḥāllı
- 970 Sende pābūcuñ atıldı dāma
İki çıplak yaqışur ḥammāma

⁹⁶³ be gidi külh̄ānī: be gidi ey külh̄ānī G

⁹⁶⁴ -İÜ, G

⁹⁶⁵ Yine ḥasret: Seniñ ḥasret İÜ1; yine ḥamd: yine çok ḥamd M

⁹⁶⁷ şırma bıyıklı mehler: dayı-reviş eşbehler T; dayı keleş eşbehler: şırma bıyıklı mehler T

⁹⁶⁸ d̄er ki be var hey: d̄er ki be hey MK3, diye ki var hey M

⁹⁶⁹ Be zavāllı hepimiz: Bire va’llāh hepimiz İÜ1, G

⁹⁷⁰ Sende pābūcuñ atıldı: Senin de pābūcuñ atıldı MK3, Sende pābūcuñ atlı G, Seniñ atıldı pābūcuñ M; yaqışur ḥammāma: yaqışur bir ḥammāma G

- 971 Böylece birbirine ‘ār eyler
 Dağı fāhiş neçe sözler söyler
- 972 Çıka hāmmāmdan o dem hānımlar
 Ruhlerinden ter ile kan tamlar
- 973 Gösterir her birisi tal‘at-ı māh
 Diye nātūrları māşāallah
- 974 Pister-i nāza yatur ol gonce
 Tura cāriyeleri el pençe
- 975 Yağlar gāliyeler ‘anberler
 ‘Öd ağacı ile ol micmerler
- 976 O fiğānlar o edā-yı mümtāz
 Āh bayıldım diyü ol şīve-i nāz
- 977 Elli cāriye tutar pīreheni
 Giye biğ minnet ile cāmesini
- 978 Nāzlar ‘arbedeler debdebeler
 O mücevherler o elmās küpeler
- 979 Cāmekānda oturur tā aḥşām
 Tā ki tekml̄ ola ālāt-ı nīzām

⁹⁷¹ -T; birbirine ‘ār eyler: birbirine ta‘n eyler MK, her birine ‘ār eyler İÜ1, MK3, G, M

⁹⁷⁶ şīve-i nāz: şīve vü nāz İÜ

⁹⁷⁷ Elli cāriye tutar pīreheni: Elde cāriye tutar pīreheni MK, Tuta cāriyyeleri pīreheni T

⁹⁷⁸ mücevherler o elmās: mücevherler o taşlı MK, mücevherli o elmās M

- 980 Çıka hammāmdan ammā haste
Tavrı nāzik revîşi āheste
- 981 Ėde biñ şīve-i nāz ile hırām
Haste-reftār u şikeste-endām
- 982 Āh nolsun o edā-yı sahte
Buna ‘ārif ola mı dil-beste
- 983 Ne bu tezvīr ü tekellūf bu edā
Kıpılur mı buna erbāb-ı hüdā
- 984 Ehl-i idrāke bütün boş görünür
Bī-mezākāna belī hoş görünür
- 985 Ne kadar ėtse nizām u ‘unvān
Hoşdur andan bize bir sāde civān

CÜMLE-İ EHL-İ MAḤALLE VE İMĀM

- 986 Ey heves-kār-ı reh-i zen-düstī
Şaķın elden giderirsin postı
- 987 Böyle bir kāra olunca ‘āzim
Gündüz olmaz gece gitmek lāzım

⁹⁸² -İÜ1; o edā-yı sahte: bu edā-yı sahte T, BUL

⁹⁸³ tezvīr ü tekellūf bu edā: rütbe bu tekellūf bu edā MK, tezvīr-i tekellūf bu edā İÜ1, MK3, M

⁹⁸⁵ andan bize bir sāde civān: ammā bize bir tāze civān MK3, andan bize bir tāze civān BUL, M

⁹⁸⁷ olmaz gece gitmek: olmaz gece ėtmek İÜ1, G

- 988 Çünki ey şāhib-i ‘aql u ferheng
Gèceden eyyü bulunmaz püzeveng
- 989 Varma şöhetli olan ustalara
Ya‘ni dillerdeki āşüftelere
- 990 Görmüşüz çok ‘acemī zen-pāre
Géceler dāma düşer bī-çāre
- 991 Kıpılur şīve-i cānānelere
Gider ol mimli olan hānelere
- 992 Cāme-h^wāb içre niyāz eyler iken
O niyāz ol biri nāz eyler iken
- 993 El uzatmışken anıñ hokkāsına
Bülbüli söyler iken goncesine
- 994 Alur iken heves-i takbīli
Sürmedān içre şokarken mīli
- 995 Āşinā olmadan evvel fenine
Ki henüz hançeri korken kınına
- 996 Bir kıyāmet kıpar ol eşnāda
Özge bir fitne çıkar ol cāda
- 997 Semt ahālisi gele meydāne
Ak şaķal kara şaķal çingāne

⁹⁹⁴ -M; takbīli: takbīl MK3; mīli: mīl MK3

- 998 Bir telâş ile kapu çat çat éder
Kimisi çıksağa hey fâhişe dër
- 999 Kapunun halkasını tutmuş imām
H^wābdan şimdi uyanmış sersām
- 1000 Belde işkenbe fener elde ‘aşā
Şekl-i destârı perîşān ammā
- 1001 Diye tecvîd ile Şubhāna’llāh
Sentimiz böyle degildi eyvāh
- 1002 Dër ki çık hey dīni yok hātūne
Hey gidi zātı habîs mel’ūne
- 1003 Çık be hey zāniye hey fācire çık
Çık be hey fāsıka hey sāhire çık
- 1004 Bize bu fi’l-i zinā menhīdir
Celdeler şimdi sağa şer’idir
- 1005 Alayım mahkemedēn i’lāmın
Kalmasun hiç bu maḥalde nāmın
- 1006 Çıksun ol zānī o dīnsiz kāfir
Kapuda işte cemā’at hāzır

⁹⁹⁸ 998↔1004 İÜ1

¹⁰⁰³ zāniye hey fācire çık: zāniye hey sāhire çık T, BUL, zānd hey fācire çık M; hey sāhire çık: hey fācire çık T, BUL

¹⁰⁰⁶ zānī o dīnsiz: zānī o edebsiz MK3, zātı edebsiz M

- 1007 Kimisi d r ki be hey sult nım
'Arab  var ise d r y  c nım
- 1008 Ŗık Ŗık ey k fire bint 'l-k fir
Ŗıksun evden g relim biz k tır
- 1009 Ehl-i keyfiŖ biri d r hey c nım
H vfım ancak ki budur sult nım
- 1010 Bize yarın bu revif c r  olur
H neden h neye hep s r  olur
- 1011 Bir  uvala koyalım yarın anı
Bahre b r  atalım l Ŗesini
- 1012 Her biri b bda bir fitne  der
T rk ise Ŗavt-ı ker hi ile d r
- 1013  ııh be hey  ahfe utanmaz to Ŗuz
Ben k lahımda ta ınmam boyŖuz
- 1014  elebi h nede v h d r a lar
Eli ditrer dahı u  ur ba lar
- 1015 Bel Ŗovuklu una u rar  elebi
H vf ile  a lar o n zik d  lebi

¹⁰⁰⁷ d r y  c nım: d r y  k nım İ 1

¹⁰¹¹ Bahre b r : Bahre yarın BUL

¹⁰¹² Her biri b bda: Her biri bir b bda İ 1, G, Her biri  apuda T

¹⁰¹³ ta ınmam: ta ınmam İ 1, T, G, BUL

- 1016 Fāḥiṣe ‘ārif ise bir kerre
 ẖudemādan ise bu kār içre
- 1017 Dêr imāma ne geliṣdir bu geliṣ
 Gel benim ḥānemi eyle teftiṣ
- 1018 Ḥāneye dāḥil olunca o faḳīr
 Yandırır destine birkaç manḳır
- 1019 Gelür ol ḥwāce efendiye neṣāt
 Cürmüni ‘afv ile eyler isḳāt
- 1020 Diye ol ‘āleme baḳ şu ‘aḳla
 İftirādan bizi yā Rab ṣaḳla
- 1021 Gördüğüz mi ne ‘aceb hey iḥvān
 Ne muṣībet ne belā bu bühtān
- 1022 Görmedim ‘aybını bu ḥātūnuḡ
 Lekesi var mı ‘aceb ṣabunuḡ
- 1023 İşte bīgāne degilmiṣ oḡlan
 ẖuru ağaca bulaṣdırmam ḳan
- 1024 Şāliḥa ‘avrata bu ‘arbede çok
 Şarığımda leke var anda yok

¹⁰¹⁶ ise bu kār içre: ise ol kār içre T, BUL

¹⁰²¹ Gördüğüz mü ne: Gördüğüz mi ki MK

¹⁰²² 1022↔1023 BUL

¹⁰²⁴ var anda yok: var bunda yok MK

- 1025 Sen dahı söyle a hātūn gel çık
Saņa ayā ne olur oğlancık
- 1026 Ède āşüfte o demler feryād
Bir tarafından èder imām imdād
- 1027 Tañrının zālîmi şîrret gidiler
Bağ benim'çün ki ne helvā yédiler
- 1028 Hālemin işte bu bîkr oğlanı
Ben kucağımda büyütdüm anı
- 1029 Sizi ber-bād èderim billāhi
Mazlūmun yerde kalur mı āhı
- 1030 Yağayım başıma bir eski haşır
İşte kādı ile dīvān-ı vezîr
- 1031 Yine evvel gibi şevkinde olur
Çelebisi ile zevkinde olur
- 1032 Hep döner hāneye sıfrü'l-keffeyn
Olur ammā ki imām Zü'l-ğarneyn

BEYT-İ NAKŞ-I DİGEH-İ ÂŞÜFTE*

¹⁰²⁶ èder imām imdād: imām eyler imdād MK, imām èder imdād MK3

¹⁰²⁹ 1029↔1030 BUL

¹⁰³¹ Yine evvel gibi şevkinde: Yine evvelki o şevkinde İÜ1, Yine evvelki gibi şevkinde MK3, Yine evvel gibi zevkinde BUL, Yine evvelki şevkinde G, M; zevkinde olur: şevkinde olur BUL

* Beyt-i Nakş-ı Dige-h-i Âşüfte: Beyt-i Nakş-ı Tekke-i Âşüfte MK, Nakş-ı Beyt-i Dige-h-i Âşüfte T, BUL, Nakş-ı Beyt-i Diger-i Âşüfte MK3

- 1033 Ey nisā zümresiniñ mezbûrı
Saña fâş eyleyeyim mestûrı
- 1034 Ba‘zı âşüftelerin rüsvâsı
Kimseden kalmayıcak pervâsı
- 1035 Çintiyân uçkuruna beyt yazar
Şırma ile aña incü de dizer
- 1036 Bir iki beyt edelim biz inşâd
Meşreb-i zânî bununla ola şâd

Müfred*

- 1037 Tılsım-ı ‘uqde-i dekkem düşvâr
Anı hal eyleye ibn Dînâr

Diger*

- 1038 İşte ‘ömrüm kişi kaç yaşında
Bellü olur bu geçit başında

Diger*

¹⁰³³ mezbûrı: mecbûrı MK

* Müfred: Beyt MK3, Müfredât M

¹⁰³⁷ 1037↔1038 T, M; ‘uqde-i dekkem: ‘uqde-i tekkem MK, ‘uqde-i dügmem MK3

* M; Diger: Beyt MK3

* M; Diger: Beyt MK3

- 1039 Dahme var bunda velīkin muhkem
Raşad olmuş aña mār-ı dekkem

Diger*

- 1040 Girmesün bu yola yek-dīde olan
Bir ‘amīķ çāha düşer belki emān

Diger*

- 1041 Bir lügaz var şu varaķda mücmel
Kişi kan ağlar edince anı ĥal

Diger*

- 1042 İşte bunda derebegi oturur
Her geçen yolcayı ĥabse götürür

- 1043 Bir iki mışra‘-ı küstāĥāne
Bir teberrük ola zen-düstāne

DER-BEYĀN-I ŻARAR-I FART-I CİMĀ‘

¹⁰³⁹ mār-ı dekkem: mār-ı tekkem MK

*-M; Diger: Beyt MK3

*-İÜ1,M; Diger: Beyt MK3

¹⁰⁴¹ şu varaķda mücmel: şu varaķda maĥall G, şu maĥalde mücmel M

*-İÜ1,M; Diger: Beyt MK3

¹⁰⁴² yolcayı ĥabse: yolcu mı ĥisse MK3, yolcayı ĥaste M

¹⁰⁴³ Bir: Bu G, İÜ, M; Bir teberrük ola: Bir hediye ola T

- 1044 Ey zinā-pīşe esīr-i şehvet
Āhenīn-tīşe dilīr-i şehvet
- 1045 Kılma bir lezzet için el-inşāf
Māye-i naqd-i hayātı isrāf
- 1046 Nuţfedir revnaķ-ı rŭy-ı insān
Cism-i hayvāna medār-ı dermān
- 1047 Nuţfedir mā-i hayāt-ı inşā
K’olur andan dahı bir cān peydā
- 1048 Nuţfedir mādde-i cānıñ tende
Nitekim şu‘le gibi revġande
- 1049 Nuţfedir revġan-ı her şu‘le-i cān
Çok yaşarlar o sebebdan nisvān
- 1050 Her kim olursa cimā‘a t̃alib
T̃ez olur anda zevāl-i k̃alib
- 1051 Her kim eylerse cimā‘ı pīşe
Rūh-ı a‘zāsı düşer teşvīşe

¹⁰⁴⁶ rŭy-ı insān: rŭy-ı ihsān M; Cism-i hayvāna: Cism-i insāna İÜ1

¹⁰⁴⁷ -T; andan dahı: anda dahı MK3

¹⁰⁴⁸ 1048↔1049 MK3

¹⁰⁴⁹ -M; revġan-ı her şu‘le-i cān: her revġan-ı şu‘le-i cān İÜ1, şu‘le-i her revġan-ı cān İÜ

¹⁰⁵⁰ 1050↔1051 BUL; -T; t̃alib: rāġib BUL

¹⁰⁵¹ Her kim eylerse: Her kim olursa MK3

- 1052 Kıuvvet-i cismi olunca muhtel
Aña teslîṭ olur envā‘-ı ‘ilel
- 1053 Evvelā çehrede kıalmaz revnak
Aña za‘f-ı başar olur mülhak
- 1054 Nêçe ‘illet dahı eyler hamle
Nikris ü fâlic ü ra‘şe nezle
- 1055 Rûy-ı râhat göremez hiç ol ten
Pîr olursun civânîde iken
- 1056 Bâ-ḥuşûş sevmedigi olsa o zât
Têz olur kıâmeti elbet iki kıat
- 1057 Bâ-ḥuşûş halvet-i hammâm içre
Gerden-i ‘ömre bu keskin erre
- 1058 Dêdiler vakt-i cimā‘ ü ilâc
Kîşi ne toķ ola ol dem ne de ac
- 1059 Dêdi Loķmāna da bir evlādı
Ki cimā‘ ın ne kıadar mu‘tādı
- 1060 Oğluna dêdi o ‘akl-ı evvel
Yılda bir kerre olursa ne güzel

¹⁰⁵⁵ Pîr olursun: Pîr olur teni MK3, Pîr olur dahı M

¹⁰⁵⁶ -T

¹⁰⁵⁸ -T; ol dem ne de: ol dem ne MK, MK3, M, ol demde ne İÜ1, G

¹⁰⁶⁰ kerre olursa: kerrecik olsa BUL

- 1061 Dèdi bu şabre ben ètnem tākāt
Ki benim tab‘ıma ġālib şehvet
- 1062 Dèdi babası a ‘ömrüm varı
Ayda bir kerrecik olsun bārī
- 1063 Dèdi şabr eyleyemem bu ‘amele
Bārī her heftede bir kerre ola
- 1064 Vèrmedi heftede bu kāra rızā
Dèdi ol pīr-i ma‘ārif-pīrā
- 1065 Nuṭfedir māye-i ḥüsn ü ānıṅ
Sebeb-i feyz-i ḥayāt-ı cānıṅ
- 1066 Telef èt istedigini miḳdār èt
Cān seniṅdir ne èdersen var èt

ŞADED-İ FEZLEKE-İ MANZŪME*

- 1067 İşte ey ṭurfe-i belā-yı cānım
Her zemān ġuşşa-fezā-yı cānım
- 1068 Kayd-ı fermānıṅa oldum münkād
Dèdigiṅ nāmeyi kıldım inşād

¹⁰⁶² kerrecik: kerre M

¹⁰⁶³ Bārī her heftede: Bārī ki heftede İÜ1, Bārī heftede G

* Şaded-i Fezleke-i Manzūme: Şadr-ı Felek-i Manzūme M

¹⁰⁶⁷ Her zemān: Her nefes BUL

- 1069 Nāme ammā nēce bir nāme-i pāk
Hānmān-sūz-ı şu‘ūr u idrāk
- 1070 Suhen ammā ne güherdir o suhen
Güher ammā ne güher dürr-i ‘Aden
- 1071 Nola takrîzini kılsam tanzîm
Nāfesin kendü keser tıfl-ı yetîm
- 1072 Bu selâset ile bu nazm-ı nefis
Bu talâkat ile bu şi‘r-i selîs
- 1073 Zen-i dünyâyı getürdüm kâre
Dāme düşdi yine ol mekkâre
- 1074 Ne belâdır ne çaţaldır bu iş
Bir alay fâhişegānı tefîş
- 1075 Emdigim süd anadan mehd içre
Geldi burnumdan inan bu kerre
- 1076 Zenneler sırrına mahrem degilim
Öyle Havvâlara Âdem degilim
- 1077 Tāb‘-ı çālākime bir zūr êtdim
Zen-i dünyâyı kapatdım gitdim

¹⁰⁶⁹ -bir MK3

¹⁰⁷⁰ ne güherdir o: ne güherdir bu T, ki güherdir o MK3

¹⁰⁷¹ tanzîm: tanzîr M; tıfl-ı yetîm: ‘aql-ı dilîr M

¹⁰⁷⁴ 1074↔1075 T, BUL

¹⁰⁷⁶ Havvâlara: bir hâlde M

- 1078 Bir belâdır bu ki bunda dâ'im
Hâtır-ı yâre ri'âyet lâzım
- 1079 Ben de tezvîr-i mezâyâ bilmem
Râst-güyum ki müdârâ bilmem
- 1080 Ya'ni her milleti vaşf eyler iken
Kalemim diğkat eder söyler iken
- 1081 Ne suhenden geçebildi âhîr
Ne edebildi fedâ-yı hâtır
- 1082 Çāk iken nuṭka zebân-ı kalemim
Oldı dem-beste dehân-ı kalemim
- 1083 Bu tefekkürle nêçe bir nükte
Mehd-i endîşede qalmış hufte
- 1084 Kalemim söylemesün harf-i haṭâ
Belki bir zülfe deger bād-ı şabâ
- 1085 Leb-i cānāneyi pek ter geçdim
Hâtır içün daḥı çok yer geçdim
- 1086 Ne qadar nazmına kıldım 'acele
Şanma kim harf-i haṭâ bunda ola

¹⁰⁸⁰ diğkat eder söyler: diğkat ile söyler MK3, M

¹⁰⁸² 1082↔1083 T, M; Çāk iken: Çāk eden MK3

¹⁰⁸⁶ 1086↔1097 T; nazmına kıldım 'acele: nazmına êtdim 'acele T, BUL

- 1087 Oldı bu nāme ne ĩcāz-ı muḥil
Ne daḥı sıklet itnāb-ı mūmil
- 1088 Muḥtaşarca görünür kaṭre gibi
Cāhiliñ çeşmine bir zerre gibi
- 1089 Kaṭredir her suḥeni deryādır
Zerredir her varaḳı şaḥrādır
- 1090 Ümmehāt-ı suḥen-i fikr-i selef
Olmadı böyle dūr-i pāke şadef
- 1091 Bunca bir söz ebesi zāt-ı reşīd
Böyle bıkır eylesünler tevīd
- 1092 Buḡa şimden gerü taḳlīd olmaz
Olsada nā'il-i ümmīd olmaz
- 1093 Kaṭre almak gibi deryāmızdan
Zerredir māh-ı şeb-ārāmızdan
- 1094 Bir çerāğ evvel olursa sūzān
Yakmak andan nēçe biḡ mūm āsān
- 1095 Benim ol şu'le-firūz-ı 'irfān
Nūr-ı zulmetgede-i nükteverān

¹⁰⁸⁷ -T; nāme ne ĩcāz-ı muḥil: nāme ne ĩcāze muḥil MK, nāme bu ĩcāb-ı muḥil İÜ1, nāme ne encār-ı muḥill MK3, nāmeye ĩcār-ı muḥil G, nāme ne ĩcāz-ı muḥil M; itnāb-ı mūmil: itnāb-ı muḥil MK, İÜ1, MK3

¹⁰⁸⁹ her suḥeni deryādır: her varaḳı deryādır T

¹⁰⁹³ gibi deryāmızdan: gibidir deryādan M; şeb-ārāmızdan: şeb-ārādan M

¹⁰⁹⁴ andan nēçe biḡ mūm: andan daḥı biḡ mūm T, andan daḥı şad mūm BUL, andan nēçe bir mūm M

- 1096 İ'timād eyle ki benden başka
Kimse kâdir olamaz bu nuṭka
- 1097 Bâ-ḥuşûş ma'rifet-i her millet
Baṇa ancaḳ bu vèrilmîş ḥâlet
- 1098 İmtizâc oldu tıbâ'ımla milel
Vèrdi bu ḥâli baṇa 'azze ve cell
- 1099 Gâhice bir 'Acem-i nâdire-sâz
Şanasın maskaṭ-ı re'sim Şirâz
- 1100 Gâhice bir mütekellim 'Arabî
Olurum gâhice şehri çelebi
- 1101 Beni her cins şanur cinsinden
Ne zebândır ne dehendir bu dehen
- 1102 Men ḥaḳîḳatde ne cin ne insim
Şekl-i insânda Rûḥü'l-ḳudüsüm
- 1103 'Ârifim ehl-i dil-i âgâhım
Maḥrem-i dâhil-i ḥalvetgâhım
- 1104 Şanma pervâne gibi me'yûsum
Âşinâ-yı ḥarem-i fânûsum

¹¹⁰⁰ -BUL

¹¹⁰² ḥaḳîḳatde ne: ḥaḳîḳatdeyim ne G

¹¹⁰³ 'Ârifim: 'Ârif M

- 1105 Men o ser-geşte-i deşt-i ħarmān
Zerredir çeşmime kām-ı dü-cihān
- 1106 Öyle memnūn-ı belāyım farzā
Başıma ebr-i belā bāl-ı hümā
- 1107 Öyle me'lūf-ı belā-yı derdim
El-emān dërsem eger nā-merdim
- 1108 Yine şad-çāk olacak sīnemdir
Yine kan ağlayacak dīdemdir
- 1109 Öyle bir mertebede maḥzūnum
Tolu peymāne gibi dil-ḥūnum
- 1110 Cāhile bāde baḡa ḥūn-ı ciger
Bu ġalat ḥūkmūni çarḡıḡ kim eder
- 1111 Şubḡ-ı ümmīde baḡar maḥrūmum
Küre-i ġamda yanar bir mūmum
- 1112 Olurum cānım ile sūzīde
Eylemem kimseyi hiç rencīde
- 1113 Atmadım murġ-ı merāmı aġa
Çaçmadan el mi deger қомаġa

¹¹⁰⁵ kām-ı dü-cihān: kelām-ı dü-cihān M

¹¹⁰⁸ Yine kan ağlayacak: Yine giryān olacak T

¹¹¹¹ 1111a↔1111b BUL; Küre-i ġamda: Kede-i ġamda İÜ1, T, G, BUL, Tekke-i ġamda MK3

¹¹¹² Eylemem kimseyi: Eylemem kimseye MK3, G, M

¹¹¹³ қомаġa: қоġmaġa MK3

- 1114 Bunca miḥnetler ile nā-şādım
Yine düşmen gözine pülādım
- 1115 Pehlivānım beli āhen-i cānım
Pençe-i ‘aşqda bī-dermānım
- 1116 Ola yā Rabb be-Meryem be-Betül
Çeşm-i cānānede nāmım maḳbül
- 1117 Hātime olsa sezā-yı taḥsīn
Bu Zenān-nāmeğe lafz-ı āmīn

¹¹¹⁴ gözine pülādım: görünür pülādım M

¹¹¹⁵ āhen-i cānım: āteş-i cānım T, BUL

¹¹¹⁶ -M; be-Meryem be-Betül: be-Meryem bütün MK3; Çeşm-i cānānede: Cism-i cānānede G

SONUÇ

Enderunlu Fâzıl edebiyatımızda gereken ilgiyi görememiş şairlerimizden biridir. Fâzıl'a ve eserlerine karşı olan ilgisizliğin ana sebebi Fâzıl'ın şiirlerinin sanat bakımından yeterince iyi bulunmamasıdır. Ancak sanat bakımından ne derecede olursa olsun Fâzıl'ın eserleri içerik bakımından ilgi çekicidir. Ayrıca kültürel açıdan da bizim için oldukça değerlidir. Bu nedenle eserlerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve yorumlanması gerekmektedir.

Zenân-nâme üzerine daha önce Nebiye Öztürk tarafından akademik bir çalışma yapılmış olmasına rağmen, yapılan çalışmada göze çarpan ve eserin doğru anlaşılıp, yorumlanmasını engelleyen eksiklikler Zenân-nâme'nin bir kez daha çalışılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Zenân-nâme'nin tenkitli metni hazırlanırken ilk olarak eserin mevcut nüshaları temin edilmiştir. Temin ediler nüshalar incelenmiş ve kendi aralarında 2 gruba ayrılmıştır. Daha sonra gruplar içerisinde seçilen 8 adet nüshayla tenkitli metin oluşturulmuştur. Nüshalar arasındaki farklılıklar metin içerisinde dipnotta gösterilmiştir. Tüm nüshalara eşit biçimde yaklaşımış metne en uygun ifade tercih edilerek müellif elinden çıkan orijinal Zenân-nâme metninin ortaya konulmasına gayret edilmiştir.

Şüphesiz ki Zenân-nâme ve Fâzıl'ın diğer eserleri içinde bulundukları dönemin unsunlarını yansıtmaları bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Bu sebeple çok daha detaylı bir şekilde incelenmeyi hak etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Akün, Ö. F. (1994). “Divan Edebiyatı”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 9, 389-427.
- Arıkan, Z. (1945). *XVIII. Asır Şairlerinden Fâzıl Enderuni*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Bitirme Tezi
- Arıtan, A. S. (1993). “Ciltçilik”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 7, 551-557.
- Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. Meb Yayınları, İstanbul.
- Beydilli, K. (2009). “Selim III”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 36, 425-426.
- Bilgin, O. (2013). “Yazma”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 43, 369-373.
- Bordalejo, B. (2011). “Metin Tenkidi Yöntemlerinden Stematik Yaklaşımın Tarihi”. *Stematik, Tenkitli Metin Neşrinde Soy-ağacı Yaklaşımı*. (Çev. M. Bedir), Küre Yayınları, İstanbul.
- Çiçekler, M. (2004). “Mesnevi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 29, 320-322.
- Dilçin, C. (1999). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ve Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Dilçin, C. (2011). *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*. Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Ertuğrul, Ö. (1992). “Balaban İskeleyi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, Cilt 5, 3-4.

- Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi III-IV*. (Çev Ali Çavuşoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gölpınarlı, A. (1945). *Divan Edebiyatı Beyanındadır*. Marmara Yayınları, İstanbul.
- Gölpınarlı, A. (1972). *Konya Mevlânâ Müzesi Yazmaları-III*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Gülsoy, E. (2008). “Safed”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 35, 445-447.
- Horata, O. (2019). “Son Klasik Dönem (1700-1800). Tarihi, sosyo-kültürel bağlam”. T.S., Halman (Ed.). *Türk Edebiyatı Tarihi*. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2, 419-426.
- T.S., Halman (Ed.) *Türk Edebiyatı Tarihi*. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İzmir, 2, 429-463.
- İpekten, H. (1996). *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*. Meb Yayınları, İstanbul.
- İpşirli, M. (1995). “Enderun”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 11, 185- 187.
- Kılcı, M. (2001) *Enderunlu Mehmet Âkif-Mir’ât-ı Şi’r*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana.
- Kocatürk, V. M. (1964). “Fâzıl”. *Türk Edebiyatı Tarihi*. Edebiyat Yayınları, Ankara.
- Koçu, R. E. (1971). Fâzıl Bey. *İstanbul Ansiklopedisi*. Koçu Yayınları, İstanbul, 10, 5589-5593.
- Kuru, S. S. (2010). “Sünbülzâde Vehbi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 38, 140-141.
- Küçük, S. (1995). “Enderunlu Fâzıl”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 11, 188-189.

- Lane, E. W. (1865). *An Arabic-English Lexicon*. Williams and Norgate, London.
- Levend, A. S. (2017). *Divan Edebiyatı Kelimeler Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Maas, P. (2011). “Metin Tenkidi”. *Stemmatik, Tenkitli Metin Neşrinde Soy-ağacı Yaklaşımı*. (Çev. M. Bedir), Küre Yayınları, İstanbul.
- Mengi, M. (2005) *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Mengi, M. (2014). *Divan Şiiri Yazıları*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Öztürk, F. (2020). *Sihâm-ı Kazâ Eleştirel Basım*. Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.
- Pala, İ. (2012), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Kapı Yayınları, İstanbul.
- Polat, S. (2015). *Metin Tenkidi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Steingass, F. (1998). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Beirut.
- Şemseddin Sami (1317). *Kâmûs-u Türkî*. İstanbul, İkdâm Matbaası.
- Şentürk, A. A. (2015). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu, Cilt 1 (Âb-Azrail)*. Osedam Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, A. A. (2017). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu, Cilt 2 (Bâb-Çüst Eri)*. Osedam Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, A. A. (2019). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu, Cilt 3 (Dâbbe-Düzgün)*. Osedam Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, A. A. (2020). *Osmanlı Şiir Kılavuzu, Cilt 4 (Ebabil-Füsûn)*. Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.

Şentürk, A. A. ve Kartal, A (2018). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergah Yayınları, İstanbul.

Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tulum, M. (2013). *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*. Kapı Yayınları, İstanbul.

Witkam, J. J. (2011). “Stemma (Soy Ağacı) Oluşturmak, Kurgu mu Gerçek mi?” *Stemmatik, Tenkitli Metin Neşrinde Soy-ağacı Yaklaşımı*. (Çev. M. Bedir), Küre Yayınları, İstanbul.

Yöntem, A. C. (2001). “Fâzıl”. *İslam Ansiklopedisi* . MEB Yayınları, İstanbul, 4, 529-531.

Zavotçu, G. (2018). *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*. Umuttepe Yayınları, Kocaeli.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Emircan TURAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Hacı Rahime Ulusuy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Antalya, 2019
Tez/Dönem Proje Konusu	Enderunlu Fâzıl-Zenân-nâme(Tenkitli Metin)
Yabancı Dil / Diller	İngilizce